

รู้จักพระไตรปิฎก

ให้ชัด ให้ตรง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมทานเพื่อการศึกษาธรรม

พ.ศ. ๒๕๖๗

รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - มีนาคม ๒๕๕๘ ๕๑,๒๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ - ธันวาคม ๒๕๖๗ ๑,๐๐๐ เล่ม

- ดร. ญัฐนันท์ สุดประเสริฐ พิมพ์เป็นธรรมทาน

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์
ท่านผู้ประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่
วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐
<http://www.watnyanaves.net>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

ดร. ณัฐนันท์ สูดประเสริฐ มีศรัทธาในธรรม และมีกุศล
ฉันทะที่จะส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้แจ้งบุญเจตนาขอ
จัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง **รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง** ซึ่งเป็น
นิพนธ์ของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อแจกมอบให้แก่ผู้ศึกษาพระธรรมวินัย และ
เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

การพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานนั้น นับว่าเป็นการให้
อย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ ชะ
ทานทั้งปวง เป็นการแสดงน้ำใจปรารถนาดีอย่างแท้จริงแก่
ประชาชน ด้วยการมอบให้ซึ่งแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อัน
ล้ำค่าคือธรรม ที่จะนำไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงและยั่งยืนแก่
ชีวิตและสังคม

ขออนุโมทนา ดร. ณัฐนันท์ สูดประเสริฐ ที่ได้มีศรัทธาในการ
บำเพ็ญธรรมทานแห่งการให้ธรรมให้ปัญญาแก่ประชาชนครั้งนี้ ขอ
ธรรมทานเพื่อการศึกษา จงเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความไพบูลย์แห่ง
ธรรมและปัญญา เพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงและยั่งยืนของ
ประชาชน ตลอดกาลยาวนานสืบไป

วัดญาณเวศกวัน

๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

ปรารภ

หนังสือนี้ถือว่าเขียนพอเสร็จให้อ่านไปพลางก่อน เพราะเรื่องที่ปรารภเกิดขึ้นนานแล้วจึงทราบ ควรเร่งให้ความรู้กันไปชั้นหนึ่งก่อน ไม่ให้เป็นความประมาท เมื่อใดทราบเรื่องราวที่เป็นไปละเอียดขึ้น ถ้าเวลาอำนวยและร่างกายยังไหว อาจจะได้ต่อได้เต็ม

เรื่องราวจำพวกปัญหาที่เกิดทยอยมาระยะนี้ แสดงชัดถึงสภาพของพุทธบริษัท ที่คนไทยเห็นห่างจากเนื้อตัวของพระพุทธรูป ขาดความรู้หลักธรรมวินัย ไม่รู้จักคำพระคำวาทที่พูดจาคุ้นกันมาจนกลายเป็นคำพูดสามัญในสังคมไทย มีแต่ความเข้าใจผิดพลาดเพี้ยนกันไป เมื่อมีเรื่องจำพวกปัญหาเกิดขึ้น ถ้าไม่ถึงกับหลงไปตามเขา ก็มองไม่ออก ตัดสินไม่ได้

จำเป็นต้องรีบตื่นกันขึ้นมา ข้อสำคัญที่สุดอยู่ที่ต้องหาต้องให้ความรู้เข้าใจที่ถูกต้อง คือต้องศึกษา เมื่อรู้เข้าใจเพียงพอแล้ว มีอะไรเกิดขึ้นมา ก็สามารถพิจารณา มองออกและบอกได้ทันที

หนังสือ *รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง* นี้ มิใช่จะตอบโต้ใคร แต่มุ่งรักษาประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ อย่างน้อยให้ปลอดพ้นความรู้ผิดเข้าใจพลาดที่เป็นภัยสำคัญ หลายอย่างคงจะยากสักหน่อย แต่ว่าด้วยเรื่องที่ต้องรู้ เพื่อมีคุณสมบัติสมกับที่ได้นับถือพระพุทธรูป จึงพึงอดทนศึกษา เหมือนเป็นเครื่องพิสูจน์ความเป็นพุทธศาสนิกชน

ผู้เขียน

๑๒ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

ปรารภ

ก

รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง

๑

ทำเรื่อง ทำความ

๑

เมื่อเรื่องมีขึ้น ควรเข้าใจให้ไฉน

๒

เรื่องเสร็จไป เจอข่าวเฉฉวน

ช่วยให้ได้ชี้ครบทุกข้อที่จะพึงชัด

๕

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

จะถือเป็นมาตรฐานตัดสินได้จริง ต้องใช้พระไตรปิฎกบาลี

๙

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทย ไม่มีที่ไหนเป็นฉบับสยามรัฐ

๑๒

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

จะอ้างจะเอามาใช้ ฉบับไหนไม่ว่า ขอให้ถึงพระไตรปิฎกบาลี

๑๔

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

เรานับถือพระไตรปิฎกภาษาไทย ในฐานะที่ช่วยการศึกษา

๑๘

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

อรรถกถาคืออะไร? รู้แล้วจึงบอกได้ว่า จะเอาหรือไม่

๒๘

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

ไม่เอาอรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทยชุดไหน ก็ต้องไม่เอา

๓๒

ต้องชี้แต่แก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทย ตามหลังอรรถกถา...

๔๓

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)	ค
ท้ายเรื่อง ทวนความ	๔๕
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
พุทธวจนะ ถ้าเอามาผิดที่ ก็คืนไป แล้วกลับเข้าอยู่ในที่	๔๗
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
ข้างวินัยพระอรหันต์เชื่อฟังพระพุทธเจ้า ข้างรัฐธรรมนูญเชื่อใคร	๕๑
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
ได้พระสาวก จึงไปถึงพระพุทธเจ้า	๕๕
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
จะก้าวไปในการศึกษาธรรม จัปทิศทางให้ชัด	๖๓
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
รักษาพระไตรปิฎกเดิมไว้ได้เต็มดี จะค้นเอามาศึกษาได้เต็มที่	๖๙
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
การรักษาพุทธวจนะสำคัญที่ภาษาบาลี ไม่อยู่ที่ตัวอักษร	๗๖
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
เส้นทางอโศก ผ่านศรีลังกา และอินเดียใต้ สู่มอญ สู่ไทย	๘๐
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
อันใดทำ ความชั่วลดหาย ความดีออกงามได้ อันนั้นทำแหละดี	๘๒
รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง	
ให้ทุกท่านสบายใจ พร้อมกับประโยชน์ส่วนรวมก็รักษาไว้	๘๔

รู้จักพระไตรปิฎก

ให้ชัด ให้ตรง

เท่าเรื่อง เท่าความ

เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เกิดมีกรณีที่น่าทึ่งที่ว่า พระคึกฤทธิ์ โสตฺถิพโล วัดนาป่าพง ได้นำพระในวัดของท่านสวดปาติโมกข์ลดจาก ๒๒๗ ข้อ เหลือ ๑๕๐ ข้อมา ๘ ปีแล้ว

ในฐานะที่พระคึกฤทธิ์ โสตฺถิพโล อยู่ในสายของวัดหนองป่าพง พระสงฆ์สายวัดหนองป่าพง เมื่อประชุมกันประจำปี ได้ทราบเรื่องนี้ ก็ได้มีมติให้พระคึกฤทธิ์ลดเลิกการปฏิบัติของตน แต่พระคึกฤทธิ์ไม่ยอม แม้จะให้เวลา ๑ ปี ที่จะกลับเข้ามาถือปฏิบัติตามมติสงฆ์ก็ไม่ทำตาม จึงถูกตัดออกไปจากสายวัดหนองป่าพง

ความที่เวลานี้ เล่าไปตามที่ทราบมา ถ้ามีอะไรไม่แม่นยำ ท่านที่เป็นเจ้าของเรื่อง หรืออยู่ในเรื่องโดยตรง อาจช่วยทำให้ชัดยิ่งขึ้น

หลังจากเกิดกรณีนั้นในกลางปี ๒๕๕๒ แล้วราว ๑ เดือน อาตมาได้ทราบเรื่องจากพระอาจารย์บางท่านในสายวัดหนองป่าพง

เมื่อได้อ่านเอกสารของทางวัดหนองป่าพง ก็เห็นว่า พระสงฆ์สายวัดหนองป่าพงได้สืบค้นหลักฐานข้อมูลทางคัมภีร์ และตรวจสอบคำแปลมาอย่างเพียงพอและมั่นใจแล้วว่า พุทธพจน์ในพระไตรปิฎกมิใช่กล่าวว่สิกขาบทในพระปาติโมกข์มีเพียง ๑๕๐ ข้อ แต่มีเกินกว่านั้น ท่านจึงได้มีมติตั้งที่ว่ข้างต้น

เมื่อเรื่องมีขึ้น ควรเข้าใจให้โล่ง

การที่พระคึกฤทธิสวดปาติโมกข์ลดจาก ๒๒๗ ข้อ เหลือ ๑๕๐ ข้อ นั้น ท่านว่เป็นพุทธวจนะ โดยอ้างว่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มาในพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

แต่ที่พระคึกฤทธิอ้างนั้น ที่จริงไม่ใช่พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ แต่เป็นคำแปลภาษาไทย ในพระไตรปิฎกภาษาไทยที่แปลออกมาจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ อีกทอดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวจริงของเดิมในพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

เมื่อตรวจสอบดูพุทธวจนะในพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ หรือไม่ว่ฉบับใด ก็พบพระบาลีว่ (ฉบับสยามรัฐ อจ.ติก.๒๐/๕๒๔/๒๙๖)

สาธิกมิตฺ ภาณเต ทิยชฺชตฺถสิกขาบทสฺสํ อนนฺวชฺชตฺถมาถํ อุตฺถเทถํ อากจฺจตฺติ

แปลเป็นภาษาไทยแบบยกศัพท์อย่างง่ายว่

“ภาณเต” ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ “ทิยชฺชตฺถสิกขาบทสฺสํ” สิกขาบท ๑๕๐ “สาธิกมิตฺ = สาธิกํ+อิทํ” ... นี้ “อากจฺจตฺติ” ย่อมมา “อุตฺถเทถํ” สู่อุเทศ/การสวด “อนนฺวชฺชตฺถมาถํ” ทุกกึ่งเดือน

ดูเฉพาะคำแปลภาษาไทย ดังนี้

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ... นี้ ย่อมมาสู่อุเทศ/การสวด ทุกกึ่งเดือน

จุดพิจารณา หรือคำที่เป็นปัญหาขึ้น คือ “สาธิก” ซึ่งที่นี้ว่าง
คำแปล โดยทำ ... ได้

ตรงนี้ หรือคำบาลีนี้ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย (คือ ฉบับที่
แปลเป็นภาษาไทย) ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ ๔ ฉบับ/ชุด แปล
เหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ที่ครบชุด และเก่าที่สุด คือ
ฉบับที่กรมการศาสนาฯ สืบมา (ปัจจุบันย้ายตามมาอยู่ที่สำนัก
พุทธฯ หรือไม่ ไม่ได้ตามเรื่อง) เริ่มจากที่รัฐบาลได้อุปถัมภ์คณะสงฆ์
จัดพิมพ์ขึ้นเป็น พระไตรปิฎกภาษาไทย अनुสรณงานฉลอง ๒๕
พุทธศตวรรษ (พ.ศ. ๒๕๐๐) ถือว่าเป็นฉบับหลวง หรือเป็นทางการ
แต่จะเรียกว่าอย่างไร ก็ไม่เป็นฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่สืบมาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ (คำแปล
สะสมกันมานาน) ชุดดังกล่าวนั้น แปลบาลีอันเป็นพุทธพจน์ตรงนี้ว่า

“สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วน นี้”

ส่วนพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับอื่นๆ ซึ่งเกิดตามมา
ภายหลัง และตามปกติ มักแปลตามพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ
หลวงนั้น ในกรณีนี้ บางฉบับก็แปลเหมือนฉบับหลวง

แต่บางฉบับแปลว่า “สิกขาบท ที่สำคัญ ๑๕๐ นี้”

บางฉบับนั้น ในที่ที่นำบาลีพุทธวจนะนี้ไปอ้างอิงแห่งหนึ่ง
แปลว่า “๑๕๐ สิกขาบท ที่สำเร็จประโยชน์ นี้”

“สาธิก” นี้ เป็นคำบาลีในภาษาสามัญคำหนึ่ง โดยทั่วไป ใน
คัมภีร์ทั้งหลายจึงไม่ค่อยอธิบาย

แต่ก็จะเห็นว่า คำ “สาธิก” นี้มีความหมายตรงกับ เท่ากับ หรือ ในจำพวกเดียวกับ “สติเรก” (มีส่วนเกิน) “ปโร” (กว่า) “อุตุตริ” (เพิ่มขึ้นไป) บางที่มาด้วยกันดังเป็นชุด บางทีก็ใช้อธิบายกัน

“สาธิก” คือ “สห+อธิก” แปลว่า พร้อมด้วยส่วนที่เกิน มีข้อที่ มากขึ้นไป หรือมีเศษ

บาลีพุทธวจนะตรงนี้จะจึงแปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ กับทั้งที่เกิน ออกไป นี้” หรือแปลสั้นๆ ว่า “สิกขาบท ๑๕๐ มีเศษ นี้”

อรรถกถาถึงจะไม่อธิบายศัพท์ “สาธิก” ก็อธิบายความต่อไป ว่า (อ.จ.๑.๒/๒๓๓๙) “ที่ตรัสไว้ดังนี้ ทรงหมายถึงสิกขาบทที่ได้ทรงบัญญัติแล้ว ในเวลา (ที่พระวัชชีบุตรทูลถาม) นั้น” แล้วฎีกายังบอกต่อไปอีกว่า (ม.ฎี.๒/๓๐๐) “พุทธพจน์นี้ ตรัสตามจำนวนสิกขาบทที่ได้ทรงบัญญัติแล้ว ในเวลาที่ทรงแสดงพระสูตรนั้น แต่หลังจากนั้น มีสิกขาบท ๒๐๐ มีเศษ ‘สาธิกานิ ทเวสทานิ’”

ท่านผู้ใดไม่ฟังอรรถกถา-ฎีกา ก็ไม่เป็นไร เพราะตัวคำศัพท์ ในบาลีพุทธวจนะนั้นชัดเจนอยู่แล้ว

ก็เป็นอันว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยแปลบาลีพุทธพจน์ตรงนี้ พลาด หรือพลั้งเผลอไป

เรื่องความผิดพลาดอย่างนี้ ไม่ควรจะด่วนติเตียนท่าน เดียว จะพูดเรื่องนี้อีกบ้าง แต่มีข้อสังเกตไว้ที่หนึ่งก่อน

ที่ว่า “สาธิก” เป็นคำบาลีในภาษาสามัญนั้น มีอีกคำหนึ่งที่ก็ สามัญด้วย และใช้บ่อยกว่า มากกว่า “สาธิก” ด้วย เป็นคำที่ควร พูดยิ่ง เพราะมีรูปร่างคล้ายกัน คือคำว่า “สุทธิก”

“สุทธิก” แปลว่า ล้วน มีใช้บ่อย ที่คุ้น เช่นใน “สุทธิกปาจิตติย” ซึ่งบางที่แยกเป็น “สุทธิก ปาจิตติย” (ปาจิตติยล้วน ไม่มีของที่ต้องสละ)

ล้วน กับ ถ้วน ไม่เหมือนกัน ก็จริง แต่ความเปลือๆ เพลินๆ บางทีก็มีได้ บางที่ท่านอาจจะนึกถึง “สุทธิกัม” ในขณะที่ “สาธิกัม” ผ่านเข้ามา ก็เลยพลั้งไป แต่ไม่ว่าจะอย่างไร ก็เป็นอันว่าพลาดไป ซึ่งบอกแล้วว่ามิเหตุผลที่ควรเข้าใจเห็นใจ ดังจะว่าต่อไป

ที่ว่าเป็นการเล่าเรื่องเก่าที่เกิดขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๒ ที่ตั้งชื่อแล้วเข้าใจว่าจางเจียบไปใน ๒-๓ ปีต่อมา

คราวนั้น อาตมาเองได้เขียนอธิบายเรื่องนี้ไว้ จนถือว่าเสร็จไป จบไปแล้ว

เรื่องเสร็จไป เจอข่าวเฉไฉ

ช่วยให้ได้ชี้ครบทุกข้อที่จะพึงชี้

เมื่อเรื่องข้างต้นเกิดขึ้นในปี ๒๕๕๒ นั้น อาตมามีสภาพร่างกายเสื่อมทรุดลงๆ อย่างมาก เนื่องจากปอดที่เสียหายจากวัณโรคเมื่อหลายสิบปีก่อนโน้น ถูกความเสื่อมของวัยซ้ำเติม เช่น มีอาการไอรุนแรงทั้งวันทั้งคืน จึงเริ่มออกไปพักอาศัยในถิ่นชนบทห่างไกล จนในที่สุดก็ไม่ได้อยู่ที่วัดญาณเวศกวันถึงบัดนี้หลายปีแล้ว โดยไม่ค่อยได้ทราบเหตุการณ์ที่เป็นไปต่างๆ

ครั้นถึงปลายปี ๒๕๕๗ ที่เพิ่งผ่านไป ท่านที่เป็นเจ้าของงานถ่ายทำรายการธรรม ของทีวี ช่อง 7 สี ติดต่อบอกไปว่าอาตมาขอตัวและตัดพี้ยามาเกือบ ๑๐ ปีแล้ว ถึงบัดนี้ท่านใกล้จะพ้นการต่อเวลาเกษียณอายุงาน จึงขอให้พูดอวยพรปีใหม่ ๒๕๕๘ เป็นอันต้องฉลองน้ำใจของท่านผู้ทำงาน แล้วท่านก็พาคณะไปถ่ายทำ

ในรายการคราวนั้น มีการถามปัญหาบางอย่างด้วย ปัญหาข้อหนึ่งคือบอกว่า มีผู้ทำหนังสือเอาเฉพาะพุทธวจนะ คำสอนของพระสาวกในพระไตรปิฎก ก็ไม่เอา จะว่าอย่างไร

อาตมา เวลานั้น ไม่ได้รู้เรื่องราวที่เป็นมา ไม่รู้ว่าพระคึกฤทธิ์ทำเป็นเล่มหนังสือ ทำนองแทนที่พระไตรปิฎก โดยตั้งชื่อว่า “พุทธวจนะ” ก็ตอบไปตามหลักว่า การช่วยให้คนได้รู้ได้อ่านหรือเข้าถึงพระพุทธวจนะ แสดงถึงการมีความปรารถนาดี และมีท่านที่เคยทำกันมาก่อนแล้ว ทั้งในเมืองไทย และในต่างประเทศ นอกจากมีความปรารถนาดีนั้นแล้ว ในการทำงานที่ว่านั้น ก็ต้องมี ความรู้ความเข้าใจ และทำตามวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องด้วย วันนั้น ได้ตอบ และอธิบาย ยกตัวอย่างไปตามสมควรในแนวที่ว่านี้

แล้ว พ.ศ. ๒๕๕๘ ก็มาถึง คำอวยพรปีใหม่ก็ออกไป เวลาผ่านไปขึ้นเดือนกุมภาพันธ์ วันหนึ่ง อาตมาไปลงโบสถ์ที่วัด พระรูปหนึ่งนำเอกสารมาให้ (มี CD แผ่นหนึ่งด้วย) เป็นเรื่องพระคึกฤทธิ์ ท่านว่ามีญาติโยมฝากถวาย และว่าญาติโยมเป็นห่วงเรื่องนี้มาก

แม้ว่าอาตมาไม่มีเวลาสะดวกที่จะอ่านจะฟังเรื่องที่ญาติโยมผู้หวังดีฝากถวายให้จริงจังจนจบ แต่ได้ดูบ้างเป็นตัวอย่าง

เอกสารที่ไม่มากนัก มีหนังสือเล่มเล็กๆ เล่มหนึ่งแนบมาด้วย วันหนึ่งอ่านพบในหนังสือเล่มเล็กนั้น ชื่อว่า *บทความเพื่อพุทธวจนะ...* หน้า ๑๒๒-๑๒๓ พระมหาอุเทน ปิฎฎาปริทัตต์ เขียนเล่า เรื่องว่า พระคึกฤทธิ์ โสตุถิโส พุดถึงอาตมา

ท่านคัดคำพูดของพระคึกฤทธิ์ จากเสียงในคลิปวีดิโอ นั้น มาลงพิมพ์ไว้ว่าดังนี้

“...แล้วที่อดีตเราไว้นวมละ ไม่มาขอโทษบ้างเลย เออ (เสียงหัวเราะชอบใจ) และหนองป่าพงก็ยังคงเชื่อ ท่านประยูรอยู่ ถ้าหนองป่าพงเชื่อท่านประยูร หนองป่าพงก็เปลี่ยนความเชื่อด้วยนะ หนองป่าพง ต้องเปลี่ยนความเชื่อตามท่านประยูรใหม่ในตัว พุทธธรรมล่าสุดด้วย ใช่ไหม อ้าวถ้าเชื่อแล้วว่าท่าน ถูก ก็ต้องเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาตามท่านนะ (ทำท่าทางประกอบ มือพลิกไปพลิกมา) เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามท่านอย่างนี้ อ่า...”*

ขออนุโมทนาท่านเจ้าของบทความในหนังสือข้างต้น กับทั้ง อุบาสิกาบริษัท ผู้รวบรวมบทความธรรมะไว้ ที่ช่วยให้ได้ทราบว่า เรื่องยังไม่สงบ ยังไม่จบ และพอจะรู้ว่ายังมีอะไรเป็นไปอย่างไร อย่างน้อยในช่วงเวลาหนึ่ง

ตามคำที่พระคึกฤทธิ์พูดในคลิปข้างต้นนี้ เข้าใจได้ว่าท่าน หมายถึงเรื่องพุทธทศวรรษที่ตรัสถึงสิกขาบทเกิน ๑๕๐ ที่ท่านได้ถือ ตามคำแปลที่ผิดพลาดไปว่า ๑๕๐ ถ้วน ซึ่งได้เล่าเรื่องไว้ข้างต้น แล้ว และเรื่องก็ยุติ จบไปตามหลักด้วยดีแล้ว แต่พระคึกฤทธิ์คงยังไม่ชัดในความยุติตามหลักที่เวลานั้น กลายเป็นเข้าใจว่ามีการ เปลี่ยนแปลงอะไรอีกในเรื่องนี้

อีกข้อหนึ่งอันสำคัญ ซึ่งควรย้ำให้ชัดไว้ที่นี้อีกครั้งหนึ่งด้วย คือมติของพระสงฆ์วัดหนองป่าพง

* พระมหา ดร.สมลักษณ์ คนธสาโร วัดท่ามะโอ, พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัตต์ วัดชนะสงคราม, บทความเพื่อพุทธทศวรรษ ศีลสิกขาบท ๑๕๐ - ๒๒๗, พุทธทศวรรษ: รู้จำรู้จริงรู้แจ้ง, พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒: ธันวาคม ๒๕๕๗.

อย่างที่เล่าแล้วตั้งแต่เริ่มเรื่องว่า ทางวัดหนองป่าพงนั้น พระสงฆ์ท่านสืบค้นตรวจสอบหลักฐานคำแปลจำนวนสิกขาบทที่ถูกต้องได้ไว้แล้ว และท่านก็ได้มีมติต่อพระคิกฤทธิเสรีงไปแล้ว ก่อนที่ท่านได้พบกับอาตมา

การที่พระสงฆ์วัดหนองป่าพงพบปะไถ่ถามกับอาตมา หรือกับท่านผู้อื่นใดก็ตาม หลังจากนั้น ก็คือ เป็นการทำกระบวนการตรวจสอบให้รอบคอบเป็นที่มั่นใจ มิใช่เป็นการที่ท่านจะต้องไปเชื่อไปทำตาม หรือไปเปลี่ยนตามอาตมา หรือตามผู้ใดๆ ที่ท่านพบปะไถ่ถาม ซึ่งอยู่ข้างนอก แต่อย่างไร เรื่องนี้ชัดอยู่แล้ว

เป็นการดีที่ได้รู้คำพูดของพระคิกฤทธิในคลิปีนี้ มิใช่เพียงช่วยให้ได้รู้ข่าวคราวความเป็นไป แต่ที่สำคัญอยู่ที่ทำให้ทราบว่า พระคิกฤทธิยังคงเข้าใจเรื่องคลุมเครือไขว้เขวอยู่ เป็นโอกาสที่จะได้ทบทวนความเข้าใจ และบอกเล่าให้รู้เข้าใจเรื่องราวชัดเจนแจ่มแจ้ง

โดยเฉพาะในเรื่องความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็จะได้ทราบว่า เป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีแต่ดีๆ ชัดเจน เป็นไปพร้อมด้วยเหตุผล

ทั้งนี้ มิใช่เพียงทบทวนความเข้าใจแก่พระคิกฤทธิ แต่ที่ดีแท้แน่จริงคือ เป็นความรู้พระธรรมวินัย เข้าใจหลักพระพุทธศาสนา ที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ข้อนี้คือจุดหมาย

ฉะนั้น การที่เขียนหนังสือนี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พุทธบริษัทและประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้เข้าใจดีแล้ว ก็จะมองออก มองเห็น ตลอดจนวินิจฉัยได้ด้วยตนเองว่าอะไรเป็นอะไร และสำหรับกรณีนี้ เรื่องก็ไม่ยากนัก

ต้องขัดแก้ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

จะถือเป็นมาตรฐานตัดสินได้จริง ต้องใช้พระไตรปิฎกบาลี

ผู้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สั่งสอนพระธรรมวินัย ควรรู้จักแหล่งอันเป็นที่มาของพระธรรมวินัย ตลอดจนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ พระไตรปิฎก

ยิ่งทำงานในขั้นที่ถึงพุทธพจน์โดยตรง จะเอาพุทธวจนะ ต้องรู้จักพระไตรปิฎกจริงๆ ไม่ใช่รู้แค่ว่ามีพระไตรปิฎก แต่รู้จักอย่างชัดเจนว่า พระไตรปิฎกฉบับไหนคือแท้ไหน เป็นอย่างไร

อย่างน้อย เราได้เห็นกันอยู่ว่า ในประเทศไทย มีพระไตรปิฎกที่พิมพ์ที่ใช้กันอยู่ ๒ อย่าง คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี (มักเรียกสั้นๆ ให้ง่ายว่า พระไตรปิฎกบาลี) และ พระไตรปิฎกภาษาไทย

แน่นอนว่า พระไตรปิฎกที่แท้ต้องคืออันใดอันหนึ่ง อย่างเดียว

แรกสุด ก่อนจะเดินหน้าไปไหน จึงตอบคำถามนี้ก่อนว่า

พระไตรปิฎกภาษาบาลี แปรจาก **พระไตรปิฎกภาษาไทย**

หรือว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทย** แปรจาก **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**

แทบทุกคนตอบได้ทันทีว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทย** แปรจาก **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**

เพราะฉะนั้น **พระไตรปิฎกภาษาบาลี** จึงเป็นของเดิม เป็นตัวแท้ เป็นพระไตรปิฎกตัวจริง

แต่คนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้ภาษาบาลีพอที่จะอ่านจะใช้ประโยชน์ได้ จึงมีการพยายามทำให้มีคำแปลพระไตรปิฎกในภาษาไทย

อย่างไรก็ดี พระไตรปิฎกนี้ใหญ่โตนัก เป็นหน้าหนังสือนับได้กว่า ๒๐,๐๐๐ หน้า พระเถรานุเถระและนักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลกันมาๆ ทั้งที่พระไตรปิฎกบาลีมีในเมืองไทยคู่ประเทศมาแสนนาน แต่เพิ่งแปลเป็นภาษาไทยนับว่าจบพิมพ์เป็นเล่มหนังสือได้ครบชุดเมื่อผ่าน พ.ศ. ๒๕๐๐ นี้เอง และนี่คือเสร็จงานในขั้นแปลจบ ให้เราได้มี พระไตรปิฎก(ฉบับแปล)ภาษาไทย

ทั้งนี้ โดยต้องยอมรับความจริงว่า งานตรวจชำระสอบทานแก้ไขคำแปล เป็นกระบวนการที่ยังจะต้องดำเนินต่อไปอีกนานมากกว่าเราจะมีพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ที่ใกล้เคียงฉบับสมบูรณ

แม้ว่าหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ มาแล้ว มีคณะของท่านผู้แปลมากมายได้แปลและพิมพ์ พระไตรปิฎก(แปล)ภาษาไทย ฉบับอื่นๆ ขึ้นมาอีก ๒-๓ ชุด โดยพยายามทำให้ดีขึ้น แต่ทุกชุดก็ต้องยอมรับอยู่นั่นเองว่างานตรวจชำระสอบทานแก้ไข ยังจะต้องดำเนินกันต่อไปอีกนาน

ชาวพุทธและผู้คนที่สนใจในประเทศอื่นๆ ก็เช่นกัน น้อยนักจะรู้ภาษาบาลีพอที่จะอ่านจะใช้พระไตรปิฎก จึงมีผู้รู้ได้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาอื่นๆ นั้นๆ แล้วก็มีพระไตรปิฎก(แปล)ภาษาต่างๆ แต่ที่รู้จักกันมากในวงการนานาชาติ ก็คือฉบับภาษาอังกฤษ

พระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาต่างๆ อย่างเช่นฉบับภาษาอังกฤษนั้น ก็แปลกันได้แม่นยำมากบ้าง แม่นด้น้อยบ้าง ไม่มีที่สมบูรณ

อย่างไรก็ดี พระไตรปิฎก(แปล)ภาษาไทย ชุดนั้นชุดนี้ ก็ตามพระไตรปิฎก(แปล)นานาชาติ ก็ตาม เราจะรอใช้ต่อเมื่อถูกต้องเรียบร้อยสมบูรณแล้ว ย่อมไม่ไหว เป็นไปไม่ได้ เขาเถิด ชุดแปลฉบับต่างๆ ที่จัดแปลจัดพิมพ์กันขึ้นมา นั้น ก็ล้วนเป็นที่เราควรจะนับถือ

พระไตรปิฎก(แปล)ทั้งหลายเหล่านั้น ถึงจะยังไม่สมบูรณ์ ก็ เป็นคู่มือ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พระเถรญาติโยมพอจะเข้าถึง พระไตรปิฎกได้ไม่น้อย ช่วยในการศึกษาพระไตรปิฎก เกื้อกูลแก่ การศึกษาพระธรรมวินัย เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก

ไม่ว่าจะอย่างไร ถึงแม้บรรดาพระไตรปิฎก(แปล)จะเป็นได้ แค่คู่มือศึกษาพระไตรปิฎก เป็นสื่อที่จะเข้าถึงพระไตรปิฎก และ เป็นเครื่องมือใช้พระไตรปิฎก แต่เหนือขึ้นไป ที่ศูนย์รวมกลาง เราก็มียะไตรปิฎกบาลีเป็นหลักประกัน เป็นมาตรฐาน เป็นที่อ้างอิง สิ้นสุด ที่จะตัดสิน จะชี้ต้นชี้ปลาย

เนื่องจากพระไตรปิฎกบาลีเป็นมาตรฐานตัดสิน ในการ แสดงหลักฐาน ถึงแม้จะนำความเป็นคำแปลจากพระไตรปิฎก ภาษาไทยมาแสดง แต่เมื่อจะอ้างอิงที่มา ถ้าจะให้ตรงแท้ ควรอ้าง พระไตรปิฎกบาลี อย่างน้อยเพื่อ

หนึ่ง ผู้ศึกษาจะได้สามารถย้อนไปถึงแหล่งข้อมูลที่แท้ ทั้งเป็น ที่สอบเทียบ และเป็นจุดโยงที่จะหาข้อมูลความรู้ต่อขยายออกไป

สอง ผู้ศึกษาค้นคว้าเอาจริงเอาจัง โดยเฉพาะผู้รู้บาลี เมื่อ ต้องการความชัดเจนแจ่มแจ้งมากกว่าคำแปลที่อาจจะยังไม่เป็นที่ พอใจ จะได้ไปดูของต้นเดิมที่จะพิจารณาให้ได้ความกระจ่าง ตลอดจนตรวจสอบคำแปลนั้น ที่อาจผิดพลาด หรือไม่เพียงพอ อย่างน้อยจะได้ช่วยเป็นหูเป็นตาในการแก้ไขปรับปรุงพระไตรปิฎก ฉบับแปลภาษาไทยนั้นในระยะยาวต่อไป

(ตามปกติ พระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาไทย แม้จะมีเลขหน้าไม่ ตรงกับเลขหน้าของพระไตรปิฎกบาลีต้นเดิม แต่รักษาเลขข้อของเดิมไว้ ดังนั้น ถ้าอ้างอิงโดยแสดงเลขข้อด้วย ก็จะค้นฉบับบาลีได้ด้วย)

ต้องชัดแก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทย ไม่มีที่ไหนเป็นฉบับสยามรัฐ

ได้บอกแล้วว่า พระไตรปิฎกตัวแท้ตัวจริง ของเดิม ที่ถือเป็นมาตรฐาน อ้างอิงได้เป็นที่สิ้นสุด คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ที่เรียกสั้นๆ ว่า พระไตรปิฎกบาลี

พระไตรปิฎกบาลีนั้น เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่คนไทยนับถือ จึงมีความสำคัญเป็นสมบัติที่รักษาไว้คู่ประเทศไทย

ดังที่เมื่อคนไทยเสียกรุง พระไตรปิฎกที่กรุงศรีอยุธยาอดไหม้ไปกับเมืองที่ถูกพม่าเผา พอพระเจ้าตากสินมหาราชกู้อิสรภาพ ตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง ตั้งหลักได้แล้ว ก็โปรดให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกจากหัวเมืองมาเลือกคัดจัดเป็นฉบับหลวง แต่ไม่ทันเรียบร้อยก่อนสิ้นรัชกาล

ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่กรุงเทพฯ พอจัดการบ้านเมืองให้มั่นคงแล้ว ก็โปรดให้อาราธนาพระสงฆ์ประชุมทำสังคายนา ครั้งที่ ๙ (ครั้งแรกของกรุงเทพฯ)

เมื่อเสร็จการสังคายนาแล้ว ได้โปรดให้คัดลอกสร้างเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวง เรียกว่า ฉบับทองใหญ่ (เดิมเรียกว่าฉบับทองทึบ) ประดิษฐานไว้ในหอพระมณเฑียรธรรม เพื่อเป็นหลักของแผ่นดินสืบไป

พระไตรปิฎกบาลีที่ทรงประดิษฐานไว้เป็นหลักของแผ่นดินนั้น สืบจากที่รักษากันมาด้วยอักษรขอม ที่จารลงไว้ในใบลาน

เวลาผ่านมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นสมัยใหม่ที่มีการพิมพ์หนังสือเล่มแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกบาลี เป็นเล่มหนังสือขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ และเปลี่ยนจากจารด้วยอักษรขอม มาพิมพ์ด้วยอักษรไทย แต่เสร็จเพียง ๓๙ เล่ม ยังขาด ๖ เล่มท้าย (ปฏิฐาน)

จนกระทั่งต่อมา ในรัชกาลที่ ๗ จึงทรงพิมพ์ให้ครบชุดละ ๔๕ เล่ม เป็นพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ

สำคัญความเข้าใจว่า **พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ** เป็นพระไตรปิฎกภาษาบาลี พิมพ์ด้วยอักษรไทย ไม่ใช่ภาษาไทย คือเป็นภาษาบาลี แต่ใช้ตัวพิมพ์อักษรไทย อ่านผ่านอักษรไทย (ไม่มีพระไตรปิฎกสยามรัฐ ฉบับภาษาไทย มีแต่พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ)

ที่นี้ก็ย้อนกลับไปพูดถึงพระไตรปิฎก(แปล)ภาษาไทย ดังได้บอกแล้วว่า ในเมืองไทยเรา นี้ ก็มีท่านผู้มีความรู้ดีมีใจเกื้อกูล ได้แปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้นเป็นภาษาไทยมาเรื่อยๆ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ผ่านไป ก็ได้พระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาไทย หรือเรียกสั้นๆ ว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย จบครบชุดเป็นครั้งแรก

จนถึงเวลานั้น ในเมืองไทย พระไตรปิฎกบาลีที่เรามี ก็คือพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ที่ได้เล่ามานั้น จึงเป็นธรรมดาที่ว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่เรามีครบครั้งแรกในปี ๒๕๐๐ (ต่อมาเรียกว่าฉบับหลวง) จึงแปลกันมาจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับสยามรัฐที่เวลานั้น

จับให้ชัดว่า ถึงเวลานั้น เรามีพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่แปล จากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ

แล้วก็ย้ำไว้ด้วยว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ ไม่มีในที่ไหนๆ และก็ **ไม่มีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ที่เป็นภาษาไทย** (มีแต่พระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ)

ไม่มี การแบ่งแยกเป็น พระไตรปิฎก ไทย (บาลีสยามรัฐ) กับ พระไตรปิฎก บาลี (บาลีสยามรัฐ)

ไม่มี พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษาไทย)

ไม่มี พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษาบาลี)

ที่เป็นสยามรัฐนั้น มีอย่างเดียว คือ **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ** ซึ่งจะเรียกให้สั้นก็ได้ว่า พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เพราะรู้จักกันอยู่แล้วว่า ฉบับสยามรัฐ มีแต่ภาษาบาลีอย่างเดียว (ใช้ อักษรไทยจารึก แต่ไม่มีภาษาไทย)

ต้องชัดแก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

จะอ้างจะเอามาใช้ ฉบับไหนไม่ว่า ขอให้ถึงพระไตรปิฎกบาลี

กาลผ่านมา หลังปี ๒๕๐๐ แล้ว ก็ค่อยๆ ปรากฏมี พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับอื่นๆ นอกเหนือออกไปจากฉบับสยามรัฐ เช่น พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียกชื่อเป็นภาษาบาลีว่า “มหาจุฬาเตปิฎก”

แล้วต่อ นั้น ก็มีพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่แปลจาก พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาฯ นั้นเอง ตามมา เกิดเป็น “พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

เวลาผ่านไปๆ ก็มีพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ เกิดขึ้นอีก แล้วก็มีพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับใหม่ๆ ที่แปลจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับนั้นๆ ขึ้นมาเข้าคู่ เหมือนเป็นคู่ชุด ฉบับนี้มี ๓-๔ คู่ชุด

ในประเทศอื่นๆ ก็มีพระไตรปิฎกภาษาบาลี ที่รักษากันสืบมา ในประเทศนั้นๆ ซึ่งเขียน จารึก หรือพิมพ์ด้วยตัวอักษรที่ใช้ในประเทศของเขา ในพม่า ก็ใช้อักษรพม่า ในศรีลังกา ก็ใช้อักษรสิงห์

บางประเทศไม่มีพระไตรปิฎกภาษาบาลี ที่รักษาสืบมาในประเทศตัวเอง ก็เอาฉบับที่มีมาเดิมของประเทศอื่น นำไปคัดลอก โดยใช้ตัวอักษรของตน อย่างที่ประเทศอังกฤษ ก็เอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีของศรีลังกา ที่เป็นอักษรสิงห์ ไปคัดลอกเป็นอักษรโรมัน ส่วนที่อินเดีย ก็คัดลอกไปเป็นอักษรเทวนาครี

ไม่ว่าจะพิมพ์หรือคัดลอกไปไว้ที่ไหน โดยใช้ตัวอักษรอะไร ก็คือพระไตรปิฎกภาษาบาลีอันเดียวกันนั่นเอง มาจากต้นเดิมของเดิมอันเดียวกัน แต่ไปอยู่ในประเทศถิ่นฐานต่างๆ ใช้ตัวอักษรจารึกต่างๆ กัน ก็เรียกเป็นฉบับนั้นฉบับนี้ ให้หมายรู้เข้าใจกันได้ เรียกตามชื่อประเทศบ้าง เรียกตามชื่อตัวอักษรที่ใช้จารึกบ้าง เช่น พระไตรปิฎกบาลี ฉบับอักษรสิงห์ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับอักษรโรมัน พระไตรปิฎกบาลี ฉบับอักษรเทวนาครี

แต่ในบางประเทศ มีการสอบทานและจัดการพิมพ์ขึ้นใหม่ๆ จนมีหลายฉบับ ถ้าจะเรียกชื่อตามชื่อประเทศ หรือตามชื่อตัวอักษร ก็ไม่พอ ก็ต้องเรียกชื่อแยกไปตามวาระการสอบทาน หรือตามชื่อสถาบันที่เป็นเจ้าการในการสอบทาน อย่างในเมืองไทยนี้ ก็จึงมีพระไตรปิฎกบาลี (อักษรไทย) ฉบับสยามรัฐ, พระไตรปิฎกบาลี (อักษรไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณ เป็นต้น หรือในพม่า ก็มีฉบับที่ถือเป็นหลักที่สุด คือ พระไตรปิฎกบาลี (อักษรพม่า) ฉบับฉัฐรังคีติ

ตั้งว่าแล้ว พระไตรปิฎกบาลีนั้น ไม่ว่าจะพิมพ์หรือคัดลอกไปไว้ที่ไหน ครั่งใด ใช้ตัวอักษรอะไร ก็คือพระไตรปิฎกภาษาบาลีอันเดียวกัน

ที่ว่าอย่างนี้ก็เพราะว่า หลักแกนกลางสำหรับพระไตรปิฎกบาลีนั่น อยู่ที่การรักษาของเดิมแท้ไว้ให้ได้ คือรักษาพระพุทธรวจนะ เรื่องราว อรรถะ พญัญชนะ ที่มีมาแต่เดิมในพระไตรปิฎกนั้นไว้ให้ครบถ้วน ปราศข้อแปลกปลอม บริสุทธิ บริบูรณ์ เทียงตรง แม่นยำที่สุด โดยมีการสอบทานระหว่างพระไตรปิฎกบาลีทุกฉบับเท่าที่มีอยู่ให้ลงตัวที่จะตกลงยอมรับเป็นแบบเดียวกัน อย่างน้อยให้ถึงกันทั่ว

การสอบทานให้ลงตัวที่จะตกลงยอมรับเป็นแบบเดียวกันนั้น เรียกว่า “สังคายนา” แต่คำว่าสังคายนานั้นได้ถูกนำมาใช้ในภาษาไทยจนเป็นคำไทยคำหนึ่งไปแล้ว และเมื่อใช้กันไปกันมา ก็ชักจะมีความหมายเพี้ยนไป เช่นแปลว่า “สะสาง” ซึ่งไม่ค่อยชัดไปๆ มาๆ แทนที่จะมุ่งไปที่การรักษาของของท่าน กลายเป็นว่าจะเอาตัวเราเข้าไปแทรกไปจัด เลยกกลายเป็นว่า เมื่อจะพูดในภาษาไทย ใช้คำว่า “สอบทาน” ปลอดภัยกว่าบอกว่าสังคายนา

เรื่องก็เป็นกันมาทำนองนี้ว่า ท่านหรือคณะผู้เริ่มการปรารภว่า พระไตรปิฎกบาลีฉบับที่เรามีอยู่หรือใช้กันอยู่ในเวลานั้นๆ สอบทานไว้ไม่ละเอียดลออ ไม่ทั่วถึง คัมภีร์ที่นำมาเทียบเคียงสอบทาน ไม่ครบเท่าที่มี ยังขาดฉบับอักษรนั้นๆ, การสอบทานยังบกพร่อง เช่น เล่มนั้น ชื่อนั้น หน้า นั้น ตรงนั้น เป็น “เว” แต่ฉบับนั้น ฉบับโน้น เป็น “เจ” ไม่ตรงกัน ก็ไม่ได้ทำเชิงอรรถบอกไว้, ... ตรงนั้น ของเรา เป็น “ปามุซุซ” แต่ฉบับนั้น ฉบับโน้น เป็น “ปาโมซุซ” ไม่ตรงกัน ก็ไม่ได้ทำเชิงอรรถบอกไว้ ฯลฯ, ในฉบับนี้ ชุดนี้เอง พระสูตรเดียวกันนี้ มีในเล่มนี้ และมีในเล่มนั้นด้วย แต่มีคำต่างกันอยู่คำหนึ่ง ก็ไม่ได้ทำเชิงอรรถบอกข้อต่างให้ได้

พร้อมกันนั้น อีกด้านหนึ่ง การจัดตั้งวางข้อ ไม่ค่อยเป็นระบบ บางเล่ม ข้อหนึ่งๆ มีเนื้อความยาวหลายหน้า แยกความแยกประเด็นได้ ก็ไม่แยกจัดตั้งข้อ ควรทำย่อหน้า ก็ไม่ทำ แต่บางเล่ม จัดตั้งข้อเสียถี่เหลือเกิน น่าจะจัดระบบให้ศึกษาค้นคว้าได้ง่าย ฯลฯ

แล้วก็สรุปว่า น่าจะตั้งคณะผู้รู้ขึ้นมาดำเนินการตรวจชำระ สอบทานให้มีรายละเอียด และการอ้างอิงที่โยงถึงกัน เทียบเคียงกัน ได้ครบถ้วน และจัดวางระบบให้เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าอย่างดีที่สุด

ด้วยเหตุผลทำนองที่กล่าวมานี้ ก็ได้เกิดมีการจัดทำ พระไตรปิฎกบาลีฉบับใหม่ คือฉบับสอบทานใหม่ขึ้นมา

โดยนัยดังว่านั้น ตามปกติ พระไตรปิฎกบาลี ไม่ว่าจะฉบับไหน ก็จึงถือว่าเป็นอันเดียวกัน

ถึงจะมีอะไรพร่องແกกันไปบ้าง ข้อແก-เพี้ยน-เผลอ-พร่อง ที่มีเรียกรายไป หยุมหยิม ดูว่ามาก แต่มองที่ปริมาณข้อมูลที มากมายกว่า ๒ หมื่นหน้า ก็เป็นเรื่องเล็กน้อย แม้ว่าบางทีมีที่ต่าง สำคัญ สักแห่งสองแห่ง ก็อาศัยระบบสอบทานทำให้สืบส่องไปถึง กัน แล้วก็ปรับให้ลงตัวได้ทั่วทั้งหมด อย่างน้อยก็มีจุดสังเกตเป็นที่ กำหนดหมายไว้ ยังรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวไว้ได้

บอกแล้วว่า พระไตรปิฎกตัวจริง ของเดิม ที่เก็บรักษาบรรจุ พุทธพจน์/พุทธวจนะ เรื่องราว พุทธศาสนธรรม หลักคำสอนดั้งเดิม เป็นตัวแท้ ที่จะถือเป็นมาตรฐานตัดสินได้จริง หมายถึง พระไตรปิฎกบาลี

เมื่อจะเอาจริง จึงต้องใช้ต้องอ้างอิงให้ถึงพระไตรปิฎกบาลี

เมื่อใช้เมื่ออ้างอิงไปถึงพระไตรปิฎกบาลีแล้ว ไม่ว่าจะป็นฉบับไหน จะเป็นฉบับสยามรัฐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณฯ ฉบับจุฬาลงกรณ์ฯ ฉบับอักษรโรมัน หรือ พระไตรปิฎกฉบับใด ๆ เท่าที่มีอยู่ ก็เป็นหลักที่ยุติได้ ขอแต่ว่าให้เป็นพระไตรปิฎกบาลี

แต่ถ้าใช้ถ้าอ้างอิงไปที่พระไตรปิฎกภาษาไทย หรือภาษาอื่นใด เช่น ภาษาพม่า ภาษาสิงห์ ภาษาอังกฤษ ที่เป็นคำแปลจากของเดิม คือออกจากบาลีไป ก็เป็นอันให้รู้ว่า นั่นเป็นเครื่องมือ คือเครื่องประกอบการศึกษา ไม่ใช่ตัวจริงแท้ที่จะเป็นมาตรฐานตัดสินได้

ต้องชัดแก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

เรานับถือพระไตรปิฎกภาษาไทย ในฐานะที่ช่วยการศึกษา

บอกแล้วว่า หลักแกนกลางสำหรับพระไตรปิฎกบาลี อยู่ที่**รักษาของเดิมแท้ไว้ให้ได้** จึงต้องสอบทานอ้างอิงโยงกันไว้ระหว่างทุกฉบับที่รักษาไว้ในทุกถิ่นทุกที่ให้ถึงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว

แต่หลักสำหรับพระไตรปิฎกภาษาไทย (พระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาไทย) อยู่ที่การแปลออกมาให้คนที่อ่านภาษาไทยรู้เข้าใจถูกต้อง แม่นยำ ตรงตามของเดิมที่เป็นภาษาบาลี

ได้พูดแล้ว แต่ก็ต้องย้ำอีกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย และไม่ว่าพระไตรปิฎกฉบับภาษาไหนๆ ที่แปลและพิมพ์ใช้กันมา ซึ่งแปลได้แม่นยำบ้าง แม่นดิน้อยบ้าง ถึงจะไม่มีฉบับใดสมบูรณ์ ก็ล้วนเป็นที่เราควรระวังระวังคุณนับถือ โดยเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราพอจะเข้าถึงและใช้พระไตรปิฎกได้ไม่น้อย แม้จะไม่ใช่ว่าตัวจริงแท้ที่จะเป็นมาตรฐานตัดสินธรรมวินัยได้ และกระบวนการตรวจชำระแก้ไขคำแปล ยังจะต้องดำเนินต่อไปอีกนาน

ที่ว่าระลึกคุณนั้น ทั้งมองถึงคุณความดีของบรรดาท่านผู้
แปล ที่มีเมตตาเสียสละเพียรพยายามทำงานยากที่ใหญ่ให้มีขึ้นมา
และมองเห็นคุณค่าของตัวงานที่ช่วยในการศึกษาพระพุทธศาสนา
นำเสนอพระธรรมวินัยให้รู้เข้าใจนำไปใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่สั่ง
สอน เป็นต้น

ต้องเข้าใจว่า ในงานใหญ่แปลพระไตรปิฎกบาลีที่ยากนัก
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ หน้า นั้น ถ้าจะเลือกท่านผู้แปลที่เยี่ยมยอด ๒-๓
รูป จะได้มีความผิดพลาดน้อยที่สุด แต่ตลอดชีวิตของท่านผู้แปลนั้น
งานก็คงไม่เสร็จ เมื่อจะให้เสร็จไม่ช้านัก ก็ต้องยอมมีผู้แปลหลาย
สิบ ถึงนับร้อย และก็ต้องยอมรับที่จะมีข้อผิดพลาดบกพร่องมากขึ้น

เมื่อมีข้อที่เป็นปมปัญหาเกิดขึ้น เฉพาะแห่ง เฉพาะที่ ตรงนั้น
ตรงนี้ ดังเช่นกรณีนี้ ก็ช่วยให้ได้พิจารณาตรวจสอบตรงที่นั้นให้ชัด

ในการทำความเข้าใจจนตลอดจนแก้ไขในเรื่องนี้ ฟังเข้าใจเห็น
ใจว่า ท่านผู้แปลที่ร่วมกันทำพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่ว่าแปลบาลี ๒
หมื่นกว่าหน้านั้น ท่านทำงานแบบเฉลี่ยกว้างมาก จึงมีโอกาสมากที่
จะมีที่หย่อนที่เผลอที่พ้องตรงนั้นบ้างตรงนี้บ้าง รวมแล้วไม่น้อยเลย

ส่วนผู้ที่เมื่อพบปัญหาแล้ว มาพิจารณาตรวจสอบเฉพาะ
แห่งเฉพาะที่ ตรงนั้นตรงนี้ อย่างในกรณีนี้ พุดแบบชาวบ้านว่า
ยอมได้เปรียบ เพราะดูเรื่องเจาะจงเฉพาะจุด มีเวลาและสืบค้นได้
ละเอียดลออ ก็ทำการแก้ปัญหาและชี้แจงให้ชัดลงไปได้ง่ายหน่อย

เมื่อแก้ปัญหาเฉพาะแห่งเฉพาะที่ได้แน่ชัดลงไปแล้ว มองใน
ระยะยาว ก็เป็นประโยชน์ช่วยการแก้ไขที่จะทำให้พระไตรปิฎก
ภาษาไทยก้าวไปใกล้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เมื่อได้พบ ได้รู้ หรือมีผู้บอกแจ้งที่พลาดที่เผลอให้เป็นครั้ง เป็นคราว ท่านที่รับผิดชอบ ก็สามารถบันทึกรวมไว้ แล้วเมื่อมีโอกาส เช่น พิมพ์ใหญ่ครั้งใหม่ ก็แก้ไขปรับปรุงกันใหญ่ทีหนึ่ง

ได้ทราบว่ พระคึกฤทธิ์บอกท่านองว่ พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับสยามรัฐ (ที่จริง ไม่ใช่ฉบับสยามรัฐ แต่เป็นคำแปลจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ) นี้ ถือเป็นมาตรฐานหรือถูกต้องแท้จริง เพราะมหาเถรสมาคมยอมรับแล้ว

ขอให้เข้าใจว่ มหาเถรสมาคมเพียงแต่บอกให้สบายใจได้ว่ ท่านผู้ได้รับนิมนต์และรับเชิญมาช่วยกันทำงานแปลพระไตรปิฎกนี้ มีคุณสมบัติรู้ภาษาบาลีในขั้นน่าเชื่อถือได้ และงานแปลก็ดำเนินไปโดยมีการวางระบบและจัดกระบวนการที่ช่วยให้น่ามั่นใจ จึงใช้ช่วยศึกษาพระธรรมวินัยได้ เรื่องนี้พอจะเทียบได้แค่คล้ายกับการที่กระทรวงศึกษาธิการเคยออกไปอนุญาตให้หนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนได้

มิใช่ว่ มหาเถรสมาคมจะยืนยันรับรองความถูกต้องของคำแปลในพระไตรปิฎกภาษาไทยนั้น แม้แต่คำแปลทั้งหมดในนั้น มหาเถรสมาคมก็ไม่ได้อ่านทั่ว ยิ่งเนื่อพระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐด้วยแล้ว ท่านยังไม่ยอมย่ออะไรด้วย นอกจากส่งเสริมสนับสนุน กำชับให้ช่วยกันแปลให้ถูกต้อง ช่วยกันเผยแพร่ ช่วยกันศึกษา

บอกแล้วว่ พระไตรปิฎกภาษาไทยนั้น ยังมีงานตรวจชำระแก้ไขคำแปล ที่ยังต้องดำเนินต่อไปอีกนาน ควรหนุนท่านในงานนี้

เมื่อตอนสิ้นปีเก่า ที่ผู้ดูแลรายการธรรม ที่วี ช่อง 7 สี ไปถ่ายทำธรรมเป็นพรปีใหม่ ๒๕๕๘ และได้ขอถามปัญหาธรรมด้วยดังได้เล่าแล้วข้างต้น คำถามหนึ่งโยงไปที่การทำหนังสือของพระคึกฤทธิ์ ที่ต่อมาหลังรายการนั้น อาตมาได้ทราบว่ ชื่อ “พุทธวจนะ”

ตามคำถามนั้น อาตมาก็ตอบไปตามหลักว่า การบอกว่าจะช่วยให้ประชาชนรู้จักเข้าถึงของแท้จริงที่เป็นพุทธพจน์หรือพุทธวจนะนั้น แสดงถึงการมีความปรารถนาดี

ที่นี้ การทำงานนั้นจะสำเร็จดังที่ปรารถนาดี ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง และทำงานตามวิธีปฏิบัติที่ดั่งามถูกต้อง

ในเรื่องความรู้ความเข้าใจนั้น ก็เริ่มตั้งแต่รู้จักพระไตรปิฎกที่จะเอาไปจัดไปคัดไปใช้

พระไตรปิฎกที่พระคึกฤทธิ์นำมาแสดงว่าใช้เป็นหลักนั้นปรากฏว่าเป็นพระไตรปิฎกภาษาไทย ท่านเรียกว่าเป็นฉบับสยามรัฐ แต่ความจริงชัดอยู่แล้วว่า พระไตรปิฎกสยามรัฐเป็นภาษาบาลีเท่านั้น อย่างที่ย้ำแล้วย้ำอีกว่า ไม่มีพระไตรปิฎกสยามรัฐที่เป็นภาษาไทย และไม่มีพระไตรปิฎกภาษาไทยใดๆ เป็นฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกที่พระคึกฤทธิ์บอกว่าเป็นพระไตรปิฎกสยามรัฐที่ท่านเรียกว่า “พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษาไทย)” นั้น ตัดไปได้เลย (ย้ำให้แม่นว่า นั้นไม่ใช่พระไตรปิฎกสยามรัฐ แต่เป็นพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่แปลจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ)

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับแรกที่ครบชุดนี้ จะเรียกในปัจจุบันว่า ฉบับหลวง หรืออะไรก็ตาม ก็คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยที่แปลเสร็จและพิมพ์ออกมาเนื่องในการฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อแรกออกมานั้น จัดเป็นชุดละ ๘๐ เล่ม เท่าพระชนมายุกาลของพระพุทธเจ้า

ในฐานะที่เป็นของคณะสงฆ์ ในอุปถัมภ์ของรัฐบาล ต่อมาจึงถือเป็นฉบับหลวง และให้มีส่วนราชการทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ

เวลานั้น ยังไม่มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีแต่กรมการศาสนา และในกรมการศาสนานั้น ส่วนงานที่รับผิดชอบคือกองศาสนศึกษา ต่อมา เมื่อมีการพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยชุดนั้นอีก ก็ได้จัดแยกแบ่งเล่มใหม่ เปลี่ยนเป็นชุดละ ๔๕ เล่มให้เป็นจำนวนเท่ากับพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ ที่เป็นต้นเดิม

บอกแล้วว่า สำหรับงานที่ใหญ่ยิ่งนักนี้ การตรวจสอบแก้ไขคำแปลจะต้องดำเนินไปอีกนาน งานนี้มาอยู่ที่กองศาสนศึกษาที่เหมาะสม เพราะผู้อำนวยการกองศาสนศึกษานั้น มักเป็นท่านผู้มีความรู้พระธรรมวินัยและภาษาบาลีเป็นอย่างดีหรืออย่างดี บางท่านก็เอาใจใส่งานตรวจสอบคำแปลในพระไตรปิฎกภาษาไทยนั้นด้วย

เมื่อพูดตอบทีวี ช่อง 7 สี ตอนสิ้นปีนั้น อาตมาก็ได้เล่าด้วยว่าผู้อำนวยการกองศาสนศึกษาครั้ง ๓๐-๔๐ ปีก่อนโน้น ได้พูดให้รู้ว่าท่านใส่ใจทำงานตรวจสอบคำแปลในพระไตรปิฎกภาษาไทยดังที่วานี้ ได้พบข้อผิดพลาดบกพร่องที่ยังมีอยู่ และแก้ไขไปได้มาก

หลัง พ.ศ. ๒๕๒๐ แล้ว จึงมีพระไตรปิฎกภาษาไทย ชุดหรือฉบับอื่นๆ ททยอยเกิดขึ้น โดยทั่วไป พระไตรปิฎกภาษาไทย ชุดหรือฉบับอื่นๆ เหล่านั้น ก็ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่สืบมาแต่ฉบับฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษนั่นเอง เป็นฐานข้อมูล และแต่ละฉบับนั้นก็มิได้ผู้แปลผู้จัดทำมากหลายท่าน หลายท่านชอบที่จะถือตามคำแปลของเก่า มีการปรับแก้เพียงน้อย บางท่านก็ตรวจสอบจัดปรับถ้อยคำสำนวนถ้วนถี่ บางฉบับก็เอาจริงเอาจังมากน้อยในการสืบค้นหลักฐานมาทำความเข้าใจโดยการทำเชิงอรรถบ่อยๆ ฯลฯ แต่ดังว่าแล้ว การตรวจแก้ยังจะต้องขยันที่จะดำเนินต่อไป

ที่ว่ายังจะต้องขยันตรวจแก้กันต่อไปนั้น ก็อย่างที่ว่าแล้ว ข้อผิดพลาดพลั้งเผลอ และข้อที่ควรปรับปรุงยังเหลือรอดอยู่ ถ้าเทียบกับคัมภีร์ที่ใหญ่โตนักนี้ ก็อาจพูดได้ว่าไม่มากนักหนา แต่เมื่อนับโดยปริมาณ ก็ไม่น้อย

ขอให้ดูนิดหน่อย เอาตัวอย่างเรื่องสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็น รูปธรรม จะได้มองเห็นเข้าใจได้ง่าย

ใน พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ (หมวดพระวินัยปิฎก) เล่ม ๗ ข้อ ๘๖ หน้า ๓๒ (วินย.๗/๘๖/๓๒) มีบาลีพุทธาณุญาตข้อหนึ่งว่า

ชนฺตามริ ตินฺจจทณฺ น เสเทติ ๗เป๗ อนุชานามิ ภิกฺขเว
โศคุมฺเพตฺวา อุลลิตฺตาวลิตฺตํ กาทฺตุนฺติ ๗

ตรงนี้มีคำแปลใน พระไตรปิฎกภาษาไทย (พระคัมภีร์ใส่ชื่อ ว่า “สยามรัฐ” ซึ่งขออย่าว่าไม่ใช่ ไม่เป็นความจริงแน่นอน) เล่ม ๗ ข้อ ๘๖ หน้า ๒๖ ว่า

เรือนไฟที่มุงด้วยหญ้า ไหม้เกรียม ... ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หรือลงฉาบดินทั้ง
ข้างบน ข้างล่าง

นี่เป็นคำแปลผิดตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งยังหลงเหลืออยู่ และใน พระไตรปิฎกภาษาไทย อีกชุดหนึ่ง ก็แปลเหมือนกัน จึงผิดตามไปด้วย แต่พระไตรปิฎกภาษาไทยอีกชุดหนึ่ง เล่ม ๗ ข้อ ๒๖๐ หน้า ๓๖ แปลเปลี่ยนไปว่า

เรือนไฟที่มุงบังด้วยหญ้า ไม่อบแห้ง ฯลฯ
พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต
ให้หรือลงแล้วเอาดินโบกฉาบทั้งภายในภายนอก
(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับไหนๆ ยังไม่ต้องบอกชื่อ)

ที่แปลพลาดไปเลยอย่างนั้น ก็แบบหนึ่ง ที่นี้ ที่ไม่ถึงกับผิด แต่ชวนให้งง จับความยาก ตีความไปได้ต่างๆ ก็มี แล้วก็เลยแปลต่างกันไป ยกมาดูกันสักแห่งหนึ่ง ใน *พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ* พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ปราภฏในภักททาลิสุตระ (ม.มู.๑๒/๒๖๕/๒๕๑) ว่า

อหัง โข ภิกขเว เอกาสนโภชนัน ญญามิ ฯ

ตรงนี้ ใน *พระไตรปิฎกภาษาไทย* (พระคึกฤทธิ์ไพฑูริย์ชื่อ “สยามรัฐ” ซึ่งต้องย้ำอีกว่าไม่ใช่ ฟังรู้ว่า ถ้าเรียกว่าสยามรัฐ คือไม่จริงแน่นอน) มีคำแปล ในเล่ม ๑๒ ข้อ ๒๖๕ หน้า ๑๗๓ ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารที่อาสนะแห่งเดียว

บางท่านอ่านแล้วงง สงสัยว่าพระพุทธเจ้าทรงฉันภัตตาหารที่อาสนะคือที่ประทับนั่งแห่งเดียวเป็นประจำทุกครั้งที่ทุกวัน หรืออย่างไร

พอไปดู *พระไตรปิฎกภาษาไทย* ที่ใหม่กว่า ฉบับหนึ่ง (พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล ของ มจร., พ.ศ. ๒๕๒๕, ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๖) มีคำแปลที่แก้ไขหรือเปลี่ยนใหม่ ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารหนึ่งเดียว

แล้วไปดู *พระไตรปิฎกภาษาไทย* ที่ใหม่กว่า อีกฉบับหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร., พ.ศ. ๒๕๓๕, พิมพ์เสร็จ พ.ศ. ๒๕๓๙) มีคำแปลเปลี่ยนต่างไปว่า

... เราฉันอาหารมื้อเดียว

ที่นี้ ถ้ายังไม่ชัดว่าอย่างไรกันแน่ ก็ลองไปค้นดูคำอธิบายในอรรถกถา แต่ที่นี้ เพียงจะให้เห็นรูปเค้า จึงขอหยุดไว้แค่นี้ (ฉบับ มจร. นำคำอธิบายของอรรถกถามาทำเชิงอรรถไว้ด้วย)

หันไปมองแง่อื่นอีก ขอเล่าเรื่องหนึ่งนานข้ามปีแล้ว วันหนึ่งในระยะที่อาตมาอาพาธอยู่ในโรงพยาบาล คุณทิตผู้หนึ่งร้อนใจและด้วยความปรารถนาดี ได้เข้าไปเล่าให้ฟังว่า ได้พบทาง Internet ว่าท่านเจ้าของ Web site หรือ Facebook หรืออะไร ก็ไม่ได้จำ แห่งหนึ่ง เป็น ดร. บอกกล่าวรวมแล้วได้ความว่า พระพรหมคุณาภรณ์ ประยุทธ์ นี้พูดเท็จ

ที่ว่าพูดเท็จ คือ พระพรหมคุณาภรณ์อ้างว่า พระพุทธเจ้าตรัสคำว่าธรรมาธิปไตยไว้ มีในพระไตรปิฎกที่นั่นที่นี้หลายแห่ง แต่ไม่จริงเลย ธรรมาธิปไตย พระพุทธเจ้าตรัสไว้มีแห่งเดียว ในหลัก “อธิปไตย ๓” ในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๐

อาตมาฟังแล้วก็รู้ได้ง่ายๆ เป็นธรรมดาว่า ท่าน ดร. นั้นค้นหาอ่านดูในพระไตรปิฎกภาษาไทย (ชุดที่มาเป็นฉบับหลวง) ซึ่งแปลเชิงทับศัพท์ไว้แห่งเดียว คือในเล่ม ๒๐ โดยมาในชุดอธิปไตย ๓ ว่า “ธรรมาธิปไตย” แต่ที่อื่นซึ่งมีอีกหลายแห่ง แปลเป็นภาษาไทยเสียหมดว่า “มีธรรมเป็นใหญ่” (อธิปไตย ๓ มีในเล่ม ๑๑ ด้วย ก็ไม่เจอ)

แม้แต่ที่แปลทับศัพท์อย่างนั้น ในพระไตรปิฎกแปลต่างฉบับก็แปลทับศัพท์ไว้ไม่เสมอกัน ในชุดเก่านั้น มีธรรมาธิปไตยที่เดียว แต่ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาฯ และฉบับ มจร. มี ๒ แห่ง ในรูปทับศัพท์เป็น “ธัมมาธิปไตย” คือ ทั้งในเล่ม ๒๐ และเล่ม ๑๑ ด้วย โดยมาในชุดอธิปไตย ๓ เหมือนกัน

แท้จริงนั้น ธัมมาธิปไตยมีที่อื่นอีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นที่สำคัญมากด้วย อย่างในจกกวัดติสฺสุตร แต่พระไตรปิฎกภาษาไทยแปลเป็นภาษาไทยกันเสียหมดว่า “มีธรรมเป็นใหญ่” ผู้ที่ค้นคว้าก็เลยหาธัมมาธิปไตย/ธรรมาธิปไตย ได้แค่ ๑ หรือ ๒ แห่ง ต้นเท่านั้น

อย่างที่ว่าแล้ว ถ้าจะค้นคว้าให้ครบถ้วนทั่วถึง และอ้างอิงให้เป็นมาตรฐานจริง ก็ต้องไปที่พระไตรปิฎกบาลี ดังเช่นพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ ที่ว่านี้

พอด้านใน **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ** ดูที่คำว่า “ธมฺมาธิปเตยฺโย” และ “ธมฺมาธิปเตยฺยํ” ก็ได้พบว่าธรรมาธิปไตย/ธัมมาธิปไตย มีมาถึง ๑๖ ครั้ง ทั้งเล่ม ๑๑ เล่ม ๒๐ เล่ม ๒๒ และเล่ม ๓๑ (ที่.ปว.๑๑/๓๕/๖๕; ๒๒๘/๒๓๑; อิง.ติ.ก.๒๐/๔๕๓/๑๓๘-๙; ๔๗๙/๑๘๖; อิง.ปฎุจก.๒๒/๑๓๓/๑๖๘-๙; พุ.ปฏิ.๓๑/๖๑๕/๕๒๖; ๖๑๙/๕๓๓)

ในแง่นี้ ท่านที่ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยก็อาจจะช่วยเรียกร้องให้ท่านผู้ดูแลรักษาพระไตรปิฎกภาษาไทยนั้น เมื่อมีโอกาสแก้ไขปรับปรุง น่าจะได้วางระบบงานแปลให้อำนวยประโยชน์แก่ผู้ศึกษาค้นคว้ามากขึ้น

เช่นว่า ขอให้กำหนดคำศัพท์สำคัญ โดยเฉพาะศัพท์ธรรมวินัย ที่เมื่อแปลเป็นไทยแล้ว ต้องวงเล็บตัวศัพท์ไว้ด้วย อย่างในกรณีนี้ เมื่อแปลเป็นไทยแล้ว ก็มีวงเล็บให้ด้วยว่า “มีธรรมเป็นใหญ่ (ธรรมาธิปไตย/ธัมมาธิปไตย)” เมื่อทำอย่างนี้ ผู้ศึกษาก็ได้ประโยชน์มาก พระไตรปิฎกภาษาไทยก็ก้าวไกลความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ยังมีข้อปลีกย่อยอีกในแง่โน้นแง่นี้ ที่น่านำมาพิจารณา อันจะเกื้อกูลต่อการแก้ไขปรับปรุง แม้แต่ถ้อยคำที่เหมือนเล็กๆ น้อยๆ ดังเคยพูดมาก่อนแล้ว เช่นว่า เวลาเราอ่านพระไตรปิฎกภาษาไทย เห็นคำแปลที่โน้นก็ว่า “ยินดี” ที่นั่นก็ว่า “ยินดี” เจอแล้วเจออีก ชุกใจลองไปค้นดูว่ามาจากคำเดิมในบาลีคืออะไร ปรากฏว่า คำไทย “ยินดี” แต่คำบาลีเดิมที่นั่นเป็น “รติ” ที่นี้เป็น “นันทิ” ที่โน้น “ตฺถุสิ” ที่โน้น “อภิรม” ที่นั่นเป็น “อภิรันท” แม้กระทั่ง “อาราม”

ในทางกลับกัน ไปตั้งต้นจากคำบาลีมาบ้าง จับที่คำบาลีว่า “อภิม” แล้วตามไปดูคำแปลภาษาไทยในที่ต่างๆ ก็เจอคำแปลต่างกันไปในที่โน้นที่นี้ เป็น “ยินดี” บ้าง “ดีใจ” บ้าง “พอใจ” บ้าง “เพลิดเพลิน” บ้าง “ชื่นชม” บ้าง...

ในแง่นี้ นอกจากยังต้องอาศัยพระไตรปิฎกบาลีเป็นที่ตรวจสอบอ้างอิงถึงที่สุดแล้ว อีกด้านหนึ่ง ก็ควรจัดระบบคำแปลให้เกื้อกูลแก่ผู้ศึกษาค้นคว้า

เหมือนที่พูดข้างบน คำเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ คำใดเป็นศัพท์ธรรมวินัยสำคัญ เมื่อแปลเป็นไทย ก็ให้ใส่วงเล็บบอกคำเดิมไว้ด้วย ดังนี้เป็นต้น

มองระยะยาว ในเมื่อเวลานี้ เรามีพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยหลายชุดหลายฉบับแล้ว และทุกชุดทุกฉบับก็ยังคงต้องเดินหน้าไปสู่ความใกล้สมบูรณ์ อันนี้เป็นงานหนักยิ่งที่ต้องอาศัยกำลังหลายอย่างที่หล่อเลี้ยงได้ยืนยาว

ด้วยเหตุผลนี้ โดยส่วนรวม จึงน่าจะจัดวางระบบวิธีการที่จะประสานร่วมกันทำงานตรวจสอบชำระแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ส่วนที่เสมอกันได้ ถูกต้องครบถ้วนลงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ทำให้ดีที่สุดด้วยกันทุกฉบับ

เมื่อทำอย่างนี้ ก็จะลู่ถึงจุดหมายได้เป็นหลักของพุทธศาสนศึกษา อำนวยประโยชน์สูงสุดแก่มวลพุทธบริษัท แก่ผู้ศึกษาประชาชน และเป็นที่ยอมรับนับถือของนานาประเทศ สมที่จะให้เมืองไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลกได้จริง

ต้องชัดแก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

อรรถกถาคืออะไร? รู้แล้วจึงบอกได้ว่า จะเอาหรือไม่

ได้ทราบมาทำนองว่า พระคัมภีร์ไม่ยอมรับอรรถกถา หรือไม่เอาอรรถกถา ก็น่าจะมาทำความเข้าใจกันให้ชัดก่อนว่า อรรถกถาคืออะไร หรืออะไรเป็นอรรถกถา

ที่จริงก็ได้พูดไว้มากแล้ว แต่ก็ต้องทบทวนกันไว้ รู้กันอยู่ว่า อรรถกถานั้นอธิบายคำและความในพระไตรปิฎกบาลี

“อรรถกถา” (บาลี: อตุถกถา → อฏฺฐกถา) ก็คือ อรรถ (ความหมาย) + กถา (ถ้อยคำ) จึงแปลว่า ถ้อยคำบอกความหมาย

ยกตัวอย่าง เราอ่านพบ “กุณฺชโร” ในพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ (พ.จริยา.๓๓/๑๑/๕๖๘) อยากรู้ว่ากุณฺชโรนี่คืออะไร ไปค้นในอรรถกถา ก็เจอว่าท่านแปลหรือให้ความหมายไว้ ดังนี้ (จริยา.๑.๑๓๓)

กุณฺชโรติ ทตฺถิ ฯ (กุณฺชโร หมายถึง ทตฺถิ/ข้าง)

เจอ “ปฏฺชี” ก็อยากรู้ไปเปิดค้นดู ก็เจอ (เช่น ม.๑.๓/๓๑๑) ท่านว่า

ปฏฺชีติ สกฺุณฺเน ฯ (ปฏฺชี หมายถึง สกฺุณฺนา/นก)

ที่นี้ไปพบ “กถฺยาณฺ” ในพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐนั้นแหละ มากมาย (เช่น อัง.ติก.๒๐/๔๗๙/๑๘๙; ๙๓๙ พุ.ชา.๒๗/๘๖/๒๘,๒๙๔/๘๔) อยากรู้ว่าคืออะไร ไปค้นในอรรถกถา ก็เจอเยอะ เช่น

กถฺยาณฺนติ สฺุณฺทริ ฯ (อัง.๑.๒/๑๔๗)

(กถฺยาณฺนะ หมายถึงความว่า สฺุณฺทริ/ดั่งงาม)

กถฺยาณฺนติ สฺุณฺทริ ปวริ ฯ (ชา.๑.๒/๒๐๒)

(กถฺยาณฺนะ หมายถึงความว่า สฺุณฺทริ/ดั่งงาม คือ บวร/ประเสริฐ)

กถฺยาณฺนติ โสภณฺ ฯ (ชา.๑.๔/๑๙๕)

(กถฺยาณฺนะ หมายถึงความว่า โสภณฺ/งาม)

พอได้เห็นข้อความที่คัดเอามาให้ดูนี้ ก็เริ่มรู้จักอรรถกถาแล้ว หลายคนร้องออกมาว่า อ้อ... อรรถกถานี้ ก็เหมือนๆ กับ dictionary หรือพจนานุกรมนี่เอง

ก็ใช่สิ บอกแล้วว่า อรรถกถาแปลว่า “ถ้อยคำบอกความหมาย” จึงเข้าแนวเดียวกับ dictionary (เรื่องของถ้อยคำหรือเกี่ยวกับคำศัพท์) หรือพจนานุกรม (ลำดับคำ)

แต่คำที่ท่านนำมาบอกความหมายไม่ใช่มีแต่คำที่ง่าย ๆ คຸ່ນๆ อย่างที่ยกมาให้ดูข้างบน คำมากมายเป็นศัพท์ที่ยาก บางทีก็ยากมาก ๆ ทำนองเดียวกับ dictionary ที่มีใช่มีแต่ garden, get, golf, grade อะไรพวกนี้ที่ง่ายหน่อย แต่มีพวก galaxy, glacier, Gothic, grace, grandeur ที่ซ้กจะต้องดูจริงจ้ังขึ้นด้วย

อรรถกถามีความแตกต่างอย่างสำคัญจาก dictionary หรือพจนานุกรม ในข้อที่ว่าไม่เรียงคำตามลำดับอักษร แต่เรียงตามลำดับข้อมูลในพระไตรปิฎกบาลี เพราะเป็นของจำเพาะสำหรับอธิบายพระไตรปิฎกบาลีโดยตรง

สำหรับ dictionary หรือพจนานุกรม เมื่อเรียงคำตามลำดับอักษร คำนั้นๆ ก็ทำคำอธิบายให้เสร็จจบครบไปที่เดียวในทีนั้นๆ แต่อรรถกถาซึ่งอธิบายตามลำดับข้อมูลในพระไตรปิฎก เจอคำนี้ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๑ ก็อธิบาย แล้วคำนั้นมาในเล่ม ๒๐ ด้วย ก็อธิบายอีก บางคำมาในเล่มอื่นๆ อีกหลายเล่ม อธิบายแล้วอธิบายอีก ก็มี แถมพระอรรถกถาจารย์ที่ทำคำอธิบายในต่างเล่ม บางทีก็ต่างองค์ออกไปด้วย

เมื่อหลายสิบปีแล้ว อาตมาเริ่มคัดเอาคำอธิบายในแบบของ อรรถกถามาจัดวางเรียงตามลำดับอักษร โดยบอกที่มาเดิมไว้ เพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งจะได้เทียบเคียงคำอธิบาย ต่างแห่งต่างที่ไปพร้อมกันด้วย (ของเดิมก็รักษาไว้) แต่ไปเริ่มที่ คำอธิบายในพระอภิธรรมปิฎก ไปได้พักหนึ่ง ก็ค้าง ทำหลายเรื่อง หลายอย่าง ชีวิตไม่พอ แต่ถ้าชีวิตยังคง ค่อยย้อนกลับไปคิดทำต่อ

ควรเข้าใจไว้ด้วยว่า วิธีทำอรรถกถา ซึ่งเป็นงานจำพวกไข ขยายความ (“แก้อรรถ”) นั้น ไม่ใช่เป็นการแต่งเรื่องขึ้นใหม่ แต่เป็น การรวบรวมเรียบเรียง หรือประมวลสาระมาบอกเล่าอย่างเป็น ระเบียบระบบ คือทำนองเดียวกับการทำ dictionary หรือ พจนานุกรม ที่เขาใช้คำว่า “compile” นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม งานของอรรถกถามีใช่จบแค่การแปลศัพท์ นิยามความหมายดังได้วามา ซึ่งเป็นหน้าที่พื้นฐาน แต่อรรถกถา นั้น ทั้งแปลคำ และอธิบายความ คือมีงานหลัก ๒ ชั้น เช่น เมื่อ พรรณนาพระสูตรหนึ่งๆ อรรถกถาบอกความหมายของถ้อยคำที่ ยากหรือที่สำคัญในพระสูตรนั้นแล้ว ก็อธิบายเนื้อความของพระสูตร นั้น และถ้ามีเรื่องราวเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับการตรัสพระสูตรนั้น ก็ เล่าไว้ด้วย จึงมีคำเรียกที่ถือเป็นไวพจน์ของอัฐฐกถา/อรรถกถา ว่าอรรถสังวรรณนา (อรรถสังวณณนา) เป็นการพรรณนาขยายความ

ในเมื่อไม่ใช่การแต่งขึ้นใหม่ แต่เป็นงานรวบรวมประมวลมา บอก จึงเป็นธรรมดาที่อรรถกถาจะเป็นที่เก็บรักษาคำอธิบายตัว จริงตั้งแต่ดั้งเดิมที่สุดไว้เท่าที่เป็นไปได้ แล้วก็แน่นอนว่าคำอธิบาย คำไขความของพุทธพจน์/พุทธวจนะทั้งหลาย ก็มีตั้งแต่หลังจาก พระพุทธเจ้าตรัสพระวินัยหรือพระสูตรนั้นๆ จบไปแล้วนั่นเอง

ในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาทีเดียว หลังเวลาภัตตาหารแล้ว ตอนบ่าย เย็น ค่ำ มีช่วงเวลาเหมาะที่พระสงฆ์มานั่งพบปะถกถ้อยสนทนาธรรมกันในโรงนั่งพักบ้าง ในหอฉันหอประชุมบ้าง บางครั้ง บางท่านแสดงธรรมให้ที่ประชุมฟัง หรือบางทีเรื่องที่ท่านสนทนากัน มีแง่มุมที่สำคัญหรือเป็นประโยชน์ ก็เก็บไว้เป็นพระสูตรด้วย

แต่ที่บ่อยก็คือ ระหว่างที่ท่านถกถ้อยสนทนาอยู่นั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมาเหมือนจะทรงร่วมสนทนาด้วย ตามปกติก็จะตรัสถามว่าเธอสนทนาเรื่องอะไรค้างอยู่ เมื่อได้รับคำตอบตอบแล้ว บางทีก็ตรัสอธิบายเรื่องนั้นให้พระสงฆ์เข้าใจชัดเจนกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่บางทีบางเรื่องของท่านเถียงกันในเรื่องภายนอก เมื่อเสด็จมา ทรงทราบแล้ว ก็ตรัสสอน เลยเกิดเป็นพระสูตรขึ้นมาใหม่ อีกสูตรหนึ่ง (ดูตัวอย่างสูตรสั้นๆ สิบปสูตร, พ.อุ.๒๕/๘๓/๑๑๙)

ที่นี้ ในการพบปะแบบนี้ บางทีพระก็ทูลถามข้อสงสัยเล็กๆ น้อยๆ เช่นคำยากในพระสูตรที่เพิ่งตรัสผ่านไปแล้ว คำตรัสอธิบายปลีกย่อยอย่างนี้ ซึ่งไม่ถึงกับถือเป็นสูตรหนึ่ง แต่แน่ละ พระสงฆ์ก็ถือเป็นสำคัญที่จะจดจำไว้เป็นคำอธิบาย เวลาพระสาวกสอนพระสูตรนั้นๆ แก่พระศิษย์ ก็ใช้คำตรัสอธิบายนั้นเป็นมาตรฐานในการอธิบาย คำตรัสอธิบายคราวต่างๆ อย่างนี้แหละ ก็เป็นอรรถกถาตรงตามความหมายของศัพท์ ที่ว่า “ถ้อยคำบอกความหมาย”

ดังนั้น อรรถกถาแรกก็คือพุทธพจน์หรือพุทธวจนะซึ่งมาจากพระพุทธเจ้านั่นเอง พระสงฆ์ก็เก็บสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพระสาวกผู้ใหญ่อธิบายขยายความแก่ศิษย์ของท่าน ได้รับความนับถือเป็นหลัก ก็เป็นอรรถกถาอีก ก็เลยเก็บสะสมๆ กัน เพิ่มขึ้นมาๆ

โดยนัยนี้ จึงเป็นธรรมดาที่ว่า อรรถกถา ซึ่งเป็นคำไขความอธิบาย ก็อยู่คู่เคียงมากับพระธรรมวินัย อันเป็นตัวหลักคำสอนที่มาเป็นพระไตรปิฎก ท่านจึงเล่าว่า เมื่อสังคายนาพระธรรมวินัย ตั้งแต่ครั้งแรก ก็สังคายนา คือประมวลอรรถกถาที่นับถือใช้กันมาถึงเวลานั้น นำมาสอบทานตกลงให้เป็นที่ยอมรับเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียว เป็นเครื่องประกอบหรือเป็นคู่มือคู่เคียงไว้ด้วย นี่ดูก็เป็นธรรมดาของการศึกษาเล่าเรียนนั่นเอง

หลังจากนั้น การรักษาและศึกษาพระธรรมวินัย ที่รวมไว้ในพระไตรปิฎก ก็ดำเนินเรื่อยมา ในส่วนของอรรถกถา ก็ขยายออกไปตามที่มีคำอธิบายวินิจฉัยความของพระเถระสำคัญ อันได้เป็นที่นับถือ นี่ก็คือคู่มากับพระไตรปิฎกนั้น จนกระทั่งราว พ.ศ. ๒๓๖ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์ส่งพระมหินทเถระไปลังกาทวีป นำพระไตรปิฎกไป ก็นำอรรถกถาเท่าที่รักษาใช้เป็นคู่มือศึกษาพระไตรปิฎกกันมาถึงเวลานั้น พาพวงไปด้วย

ที่ลังกาทวีปนั้น พระไตรปิฎกก็รักษาไว้อย่างเดิมที่เป็นภาษาบาลี แต่อรรถกถา ซึ่งเป็นคู่มือศึกษา เมื่อคนในลังกาทวีปผู้ศึกษาเป็นชาวสิงห์ อรรถกถาก็แปลและแปรไปเป็นภาษาสิงห์แล้วก็มีเป็นหลายชุดหลายฉบับ มีชื่อต่างๆ แต่ที่เป็นชุดหลักใหญ่ครบที่จะคู่เคียงพระไตรปิฎกได้ เรียกว่า “มหาอัฐกถา”

กาลล่วงมาหลายร้อยปีถึง พ.ศ. ๙๖๕ พระพุทธศาสนาในอินเดียเสื่อมมากจนอรรถกถาที่เป็นคู่มือในการศึกษาสูญหายไป คงเหลืออยู่เพียงพระไตรปิฎกบาลี พระเวทเถระจึงส่งพระพุทโธส ถุกศิษย์สำคัญมาลังกาทวีปให้มาแปลอรรถกถา ที่รักษาไว้ในภาษาสิงห์ กลับเป็นภาษาบาลี เพื่อนำไปใช้ในชมพูทวีป

จากอรรถกถาภาษาสิงห์ที่สืบมาในลังกาทวีป พระพุทธโฆส ได้แปล รวบรวม เรียบเรียงเป็นอรรถกถาภาษาบาลีได้ส่วนมาก แต่ไม่ถึงกับหมด ยังมีท่านอื่นๆ ก็มาแปล ที่รองลงไปคือพระธรรมपालะ ที่น้อยหน่อยก็มีพระอุปเสนะ พระมหานามะ และพระพุทธทัตตะ ก็แปลกันจนครบหมด มาบัดนี้ อรรถกถา และพระอรรถกถาจารย์ที่เรา รู้จัก ก็คืออรรถกถาภาษาบาลี และพระเถระผู้แปลที่ว่ามานี้

เมื่อมีอรรถกถาภาษาบาลีใหม่นี้แล้ว อรรถกถาเก่าภาษา สิงห์ที่สืบกันมาเดิม ก็ถูกเรียกว่า “ไปราณัญฐกถา” ซึ่งก็แปลว่า อรรถกถาโบราณนั่นเอง เรา รู้ได้แต่เรื่องราวที่เป็นมา แต่ไม่เหลือ ของจริงให้ดู

ที่นี้ ก็ต้องทบทวนความเข้าใจกันไว้ว่า ในเวลาหลายร้อยปี ที่ ลังกาทวีปนั้น เมื่อพระเถระครูอาจารย์สอนลูกศิษย์ให้เรียนพระ ธรรมวินัยในพระไตรปิฎก โดยใช้อรรถกถาโบราณเป็นคู่มือ นั้น เมื่อ ท่านจะช่วยลูกศิษย์ให้เข้าใจ ก็ต้องอธิบายขยายความแก่นั้นแก่นนี้ เพิ่มเติม ถ้ามมีเรื่องราวเหตุการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นในลังกาที่เสริม ความเข้าใจ ก็เอามาเล่าด้วย สะสมมาๆ

ปรากฏว่า กว่าจะยุติเป็นอรรถกถาที่เรา รู้จักนี้ ได้มีเรื่องราว ในลังกามาแทรกรวมอยู่กับอรรถกถามากมาย เป็นเรื่องพระ เรื่อง โยม เรื่องราชวงศ์ พระราชา ขุนนาง เรื่องในชนบท ในเมือง ความ เชื่อของชาวบ้าน การรบกับต่างชาติที่มารุกราน อย่างพวกทมิฬ ความทุกข์ยากเดือดร้อนของพระและประชาชนที่หนีภัยสงคราม

ไปๆ มาๆ ก็ทำให้อรรถกถามีเรื่องราวของชาวสิงห์มากมาย จนหลายร้อยปีหลังพุทธกาล อรรถกถาก็เลยมีประโยชน์ในฐานะ เป็นบันทึกประวัติศาสตร์หรือตำนานของศรีลังกาด้วยอย่างสำคัญ

ที่จริง เรื่องราวเสริมประกอบเหล่านี้ เป็นส่วนที่ฟ่วงติดอรรถกถา ซึ่งสะสมมาตามกาลเวลา เมื่อทำเป็นสมุดเป็นเล่มหนังสือ เราก็เรียกรวมๆ คลุมไปว่าอรรถกถา เป็นการเรียกให้สะดวก แต่ชวนให้เข้าใจผิดพลาด เพราะมิใช่มีเฉพาะตัวอรรถกถาแท้ๆ แต่มีส่วนที่เพิ่มพ่วงมาด้วย

ถึงจะเรียกสั้นๆ เพื่อให้สะดวกว่า “อรรถกถา” แต่พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า ที่จริง นี่คือนักบวชที่เก็บรักษาอรรถกถา คือ อรรถกถาอยู่ในนั้น แต่ไม่ใช่ทั้งหมดในนั้นเป็นอรรถกถา

ในฐานะผู้ศึกษา จึงพึงแยกได้ว่า ส่วนไหนเป็นอรรถกถา ส่วนไหนเป็นของเสริมเติมที่ฟ่วงติดมา อันช่วยให้อรรถกถาไว้

อรรถกถามุ่งเพื่อช่วยการศึกษา เมื่อมีความที่ขัดแย้งกัน ก็พบว่าท่านบอกอย่างเปิดเผย เช่นที่ยกมาพูดบ่อยๆ ในอรรถกถาแห่งอุปทาน ท่านเล่าว่าพระโพธิสัตว์ออกผนวชในวันที่ราหูลุมารประสูติ แล้วท่านก็บอกว่า (อป.๑.๑/๘๑)

ยัม ปน ชาตกฏฐกถายัม "ตทา สตตาทสาโต ราหุลกุมารโหติ" ติ วุตตัม, ตัม เสสฏฐกถาสู นตถิ, ตสฺมา อิทเมว คเหตุพพัม.

(ส่วนคำที่บอกในอรรถกถาชาดกว่า “เวลานั้น ราหูลุมารประสูติแล้ว ๗ วัน” นั้น ไม่มีในบรรดาอรรถกถาที่เหลือ เพราะฉะนั้น พึงถือเอาคำที่ว่าเป็นแหละ)

ในอรรถกถาวินัย คือ *สมันตปาสาทิกา* พระพุทธโฆษาจารย์มักยกคำอธิบายของอรรถกถาโบราณ (โบราณรัฐกถา) มาวางให้ดูมิติที่ต่างกัน และบางอรรถกถา โดยเฉพาะ *อินทกัฐฐกถา* ถูกท่านปฏิเสธบ่อย เช่น (วินย.๑.๓/๒๔; เพื่อสงวนเนื้อที่ จะเอาแต่คำแปล ไม่ต้องแสดงคำบาลีเดิม) ท่านอธิบายการให้สรณะที่ว่า “พุทฺธํ สรณํ คจฺจนามิ” ตอนหนึ่งว่า

คำที่กล่าวไว้ใน *อรรถกถาสู่กถา* ว่า “อันเตวาลิกพิงประกาศ
ชื่อรับสรณะอย่างนี้ว่า ‘อหิ ภนฺเต พุทฺธรทฺธิโต ยาวชิวํ
พุทฺธํ สรณํ คจฺจนามิ’” ดังนั้น ไม่มีแม่ในอรรถกถาเดียว
ทั้งในพระบาลีก็ไม่กล่าวไว้ เป็นเพียงความชอบใจของพระ
อาจารย์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรถือเอา. แท้จริง เมื่อ
ไม่ว่าอย่างนั้น สรณะจะกำเริบก็หาไม่

เมื่อเรื่องราวหรือข้อความในคัมภีร์นั้นคัมภีร์นี้ ไม่ตรงกัน
ขัดแย้งกัน หรือไม่สมเรื่อง ยังไม่มีข้อตัดสิน ท่านก็ให้พิจารณา
สอบสวน มิใช่ต้องให้เชื่อ เข้ากับลักษณะของการศึกษาใช้ปัญญา
ขอให้ดูตัวอย่างอีกแห่งหนึ่ง (*พุทธ.อ.๘๖*) ดังนี้

ก็บรรดาพระเถระเหล่านั้น พระเถระสองรูปเหล่านี้ คือพระ
อนุรุทธเถระ และพระอุบาลีเถระ ท่านแสดงไว้เหมือนว่าเข้าไป
ไปยังเมืองกบิลพัสดุ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว บวชในวัน
ประชุมพระประมุขญาติ แต่คำนั้นไม่สมกับบาลีในชั้นชก
และอรรถกถา พึงตรวจสอบแล้วจึงถือเอา

ดังที่กล่าวแล้ว หน้าทีของอรรถกถานั้น เริ่มตั้งแต่บอก
ความหมายของถ้อยคำ เหมือนพจนานุกรม แม้แต่ในขั้นพื้นฐานนี้
ท่านผู้ทำงานแปล ที่จะทำพระไตรปิฎกภาษาไทย ก็ต้องพึงอรรถ
กถา ไม่มีทางเลี่ยงไปไหน

ทั้งนี้ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะพอจับพระไตรปิฎกบาลี ก็เจอ
ถ้อยคำและข้อความมากแห่งที่ผู้แปลไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือไม่แน่ใจ ผู้
แปลจึงต้องดูคำอธิบายในอรรถกถา เหมือนค้นดูความหมายของ
คำในพจนานุกรม แล้วก็แปลไปตามคำแปลศัพท์ ตามความหมาย
หรือคำอธิบายของอรรถกถานั้น

การที่ท่านผู้รู้ผู้เป็นปราชญ์บางครั้งบางคราวจะค้านจะแย้ง อรรถกถา ก็มีได้เป็นธรรมดา โดยมาจากการที่ท่านอ่านท่านใช้ อรรถกถามาจนชำนาญหรือซ้ำของ และในเวลาที่อ่านใช้อรรถกถา ไปเรื่อยๆ นั้น บางครั้งท่านก็แสดงความไม่เห็นด้วยกับบางมติของ อรรถกถานั้นๆ ที่อยู่ในบรรดาข้อมูลซึ่งได้สะสมเก็บรักษาสืบต่อ ตั้งแต่พระพุทธเจ้า รวมมาจนถึงพระโบราณจารย์รุ่นหลัง ตลอดกาลเกือบห้าสหัสวรรษ เช่นเดียวกับกรณีที่ในบรรดาอรรถกถา ท่านก็ ค้านก็แย้งกันเองที่โน่นที่นั่น เป็นไปตามวิถีทางของการศึกษา ที่ เปิดโอกาสแก่เสรีภาพทางปัญญา โดยมุกตา และมีความซื่อตรง

ต้องชัดแก่ตน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

ไม่เอาอรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทยชุดไหน ก็ต้องไม่เอา

ขอเสริมอีกนิดเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของอรรถกถา ในการ ไชคำไขความ

ย้อนไปดูข้างต้นที่ยกตัวอย่างมา เช่น ‘กุญชรโ’ ‘กฤษณโ’ ว่าคือ ‘หตุถิ’ และ ‘สุนุทริ’ จะเห็นว่านั่นเป็นการแปลความหมายอย่าง ฟันๆ ของคำสามัญเท่านั้น

แต่ในภาษาต่างๆ มีถ้อยคำประเภทหนึ่ง จำพวกที่เป็น สำนวน คำพังเพย ภาษิตชาวบ้าน อันมีมาในจำเพาะภาษา ซึ่งคน ในสายวัฒนธรรมนั้น ถิ่นนั้น พวกนั้น เอ่ยออกมาสันนิษเดี๋ยวก ก็รู้ เข้าใจกันในพื้นที่ แต่คนข้างนอกฟังไม่ออก แปลแทบไม่ได้ แม้แต่ จะอธิบายกันยี่ดยาว ก็ยังยาก

ในภาษาบาลีก็มีคำพูดจำพวกที่ว่ำนั่น ในที่นี้จะขอยกมาดู กันตัวอย่างหนึ่ง

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระที่ถืออุตงศ์ เช่น อยู่ป่า ฉันทครั้งเดียว แบ่งได้เป็น ๕ จำพวก คือ (วินย.๘/๑๑๙๑/๔๗๕; อภ.ปญจก.๒๒/๑๘๑/๒๔๕)

๑. ผู้ถือ เพราะโง่เขลา เพราะหลงงมงาย
๒. ผู้ถือ โดยมีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ
๓. ผู้ถือ เพราะวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน
๔. ผู้ถือ เพราะตระหนักว่า พระพุทธเจ้า และประดาพระ
พุทธสาวกสรรเสริญ
๕. ผู้ถือ เพราะอาศัย
 - ก) ความมักน้อย (อัปปีจตยา)
 - ข) ความสันโดษ (สันตญฺฐี)
 - ค) ความขัดเกลา (สัลลเสชชะ)
 - ง) ความสงัด (ปวิเวก)
 - จ) “อิทมัตถิตตา”

ตรัสสรุปว่า ผู้ถืออุตงศ์จำพวกที่ ๕ สุกุทัยนี้ เป็นผู้เลิศ
ประเสริฐ เยี่ยมยอด สูงสุด เลอล้ำ

ผู้ถืออุตงศ์พวกสุกุทัยที่ ๕ อันเยี่ยมยอดนั้น มีคุณสมบัติ ๕
ข้อ สี่ข้อแรก ก) – ง) แปลไม่ยาก คำต่อคำ และเข้าใจก็ไม่ยาก

แต่ข้อสุดท้าย จ) “อิทมัตถิตตา” น่าจะจัดเข้าในจำพวกสำนวน
บาลี สั้นนิดเดียว แต่แปลยากมาก พระไตรปิฎกภาษาไทยแต่ละ
ฉบับแปลกันยาวๆ ว่ายึดเป็นบรรทัด และทั้งที่แปลยาวแล้ว ผู้อ่าน
ก็ยังคงงงๆ ในที่นี้ ก็เลยทับศัพท์ ยกคำเดิมมาให้ดู

เหมือนคนต่างภาษามาเจอคำไทยอย่าง คมในฝัก ตกน้ำไม่ไหล ปิด
ทองหลังพระ เล็กพริกชี้หู รู้ทุกคำ แต่ไม่เข้าใจว่าอะไร อธิบายกันนาน

ขอยกมาให้ดูว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับโน้น ฉบับนี้ แปล “อิทมัตถิตา” กันว่าอย่างไร

เริ่มด้วยพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (ถือเป็น ชุด ก.) ที่ กรมการศาสนาเคยรักษา คือฉบับที่พระคึกฤทธิ์เรียกว่า “ฉบับบาลี สยามรัฐ (ภาษาไทย)” ซึ่งย่ออีกทีว่า ไม่ใช่สยามรัฐ แต่แค่แปลจาก บาลีฉบับสยามรัฐ จะยกมาให้ดูทั้ง ๒ เล่ม ที่มีหลักธรรมนี้

ชุด ก. **เล่ม ๘** “ความเป็นแห่งการอยู่ป่ามีประโยชน์ ด้วยความปฏิบัติงามนี้”

เล่ม ๒๒ “ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้”

พึงสังเกตว่า คำบาลีเดียวกัน พระไตรปิฎกภาษาไทยที่แปล มากก็ฉบับเดียว ชุดเดียวกัน แต่ต่างเล่ม แปลไม่เหมือนกัน ท่านที่ แปลคงจะเป็นต่างองค์ เล่ม ๘ ก็องค์หนึ่ง เล่ม ๒๒ ก็อีกองค์หนึ่ง

แต่ไม่ว่าจะแปลยาว หรือได้คำแปลมาก จากต่างองค์ ผู้อ่าน ถ้าไม่งง ก็คงยังงม

ขอยกมาให้ดูจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับอื่นๆ อีก ๒ ชุด แต่ขอไม่บอกว่าชุดไหนฉบับใด ไปค้นดูเองได้ ไม่ยาก แต่ได้แค่ อีก ๒ ชุด ไม่อาจยกมาให้ดูครบทุกชุด เพราะเขียนเรื่องนี้เร่งด่วน ขณะอาพาธอยู่ห่างไกลในดงดอย ไม่สามารถหาเล่มหนังสือ

ชุด ข. **เล่ม ๘** “ความเป็นแห่งการอยู่ป่ามีประโยชน์ ด้วยความปฏิบัติตามนี้”

เล่ม ๒๒ “ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้”

ชุด ค. **เล่ม ๘** “การอยู่ป่ามีประโยชน์ด้วยการปฏิบัติอันงามนี้”

เล่ม ๒๒ “ความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้”

เห็นได้เลยว่า ในทุกชุด เหมือนจะถือตามกัน แปลตรงกัน หรือคล้ายกัน และในทุกชุด คำๆ เดียว แปลต่างกัน ต่างไปตามกัน

บอกแล้วว่า เป็นคำเดียวสั้นๆ แต่คำแปลยาวมาก ต้องเห็นใจ ท่านผู้แปล ถ้าฟังตัวศัพท์ก็ง่ายๆ คือ อิหฺมัตติตา = อิหฺ (นี้) + ฮัตถ-อิ (มี-ความหมาย -จุดหมาย -ประโยชน์ -ความต้องการ) + ตา (ภาวะ, ความ เป็น) รู้ความหมายทุกคำ แต่ไม่รู้จะจับเอาความหมายว่าอะไร

ใครก็ตาม พอเจออย่างนี้ ก็ต้องหาที่ปรึกษา

คำแปลในพระไตรปิฎกภาษาไทยทุกฉบับ ที่ยกมาให้ดู ข้างบน เห็นได้ชัดว่า ทุกท่านที่แปลนั้นยึดอรรถกถาเป็นที่พึ่ง แล้วก็ แปลตามคำอธิบายไขความของอรรถกถา โดยพยายามให้คำแปล นั้นควรแก่ความเข้าใจของผู้อ่าน แล้วก็ได้ผลอย่างที่ได้เห็นแล้ว ข้างบน ที่ว่าก็ยังคงงงๆ งมๆ กันอยู่

ในที่นี้ ขอเล่าความด้านอรรถกถาพอเห็นแนวทาง

ธรรม ๕ ข้อ (ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด และ “อิหฺมัตติตา”) ในข้อ ๕ ซึ่งทำให้เป็นพระอริยสงฆ์ที่เลิศ ยอดเยี่ยมนั้น ยังไม่มีคำเรียกรวมทั้งหมด อรรถกถาก็ได้ตั้งชื่อให้ว่า “อริยธรรม ๕” (จะเรียกว่าอริยธรรม ก็ได้ คือ ธรรมของผู้ขัดเกลา กิเลส เรียกว่าง่าย ๆ ว่า คุณสมบัติของพระอริยสงฆ์)

บอกแล้วว่า ๔ ข้อแรกเข้าใจง่าย จึงไม่ต้องอธิบาย แต่ข้อ ๕ ท่านไขความให้ และตั้งชื่อว่า พุทธพจน์นี้มี ๒ แห่ง ในเล่ม ๘ และ เล่ม ๒๒ ก็มีอรรถกถาไขขยายความให้ทั้ง ๒ แห่ง

อรรถกถาของเล่ม ๘ (วินย.อ.๓/๕๑๙): อิหฺมัตติตฺตํ อิมา ย กฺลฺยาณาย ปฏิปัตติยา อตุโถ เอตฺตสฺสตี อิหฺมัตติ, อิหฺมัตติโน ภาโว อิหฺมัตติตา.

อรรถกถาของเล่ม ๒๒ (อัง.อ.๓/๗๑): อิหฺมัตติตฺตํ อิมา ย กฺลฺยาณาย ปฏิปัตติยา อตุโถ เอตฺตสฺสตี อิหฺมัตติ, อิหฺมัตติโน ภาโว อิหฺมัตติตา.

ชัดว่า อรรถกถาทั้ง ๒ แห่งอธิบายขยายความเหมือนกันทุกตัวอักษร แล้วท่านที่แปลมาใส่ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ก็พยายามแปลให้ดีที่สุด องค์แปลทีหลัง ก็อาจจะได้ดูคำแปลขององค์ที่แปลก่อนแล้วจัดปรับคำแปลของตนให้ดีที่สุด ก็ได้คำแปลที่ตรงกันบ้าง คล้ายกันบ้าง ยาวสั้นต่างๆ กัน อย่างที่ได้ดูมาแล้ว

ที่นี้ ธรรมชุดนี้ก็สำคัญ จึงมีการอ้างอิงในที่อื่นด้วย แล้วก็มีคำอธิบายในคัมภีร์อื่น ทั้งรุ่นอรรถกถา ฎีกา จนถึงคัมภีร์จำพวกหลักภาษา ในที่นี้ไม่ต้องบอกว่าที่ไหนอีกบ้าง บางแห่งก็อธิบายละเอียดกว่าอรรถกถาเจ้าตำแหน่ง และท่านผู้แปลสำหรับพระไตรปิฎกภาษาไทยบางท่านก็คงได้ไปค้นประกอบด้วย จึงได้คำแปลอย่างข้างบน (ในที่นี้คำนี้ถูกอ้างอิง บางท่านแปลเพียงว่า “ความเป็นผู้มีสิ่งนี้”)

อรรถกถาและฎีกาบางแห่งบอกด้วยว่า “อิทมตติตา” นี้เป็นญาณ คือเป็นเรื่องของปัญญา

เมื่อดูคำอธิบายโน่นนี้แล้ว ก็พอให้ถือเอาความหมายของ “อิทมตติตา” ได้ว่า ความรู้ตระหนักรู้ดวงคัมภีร์ที่ประสงค้อยู่ตรงนี้เท่านั้น (มีอธิบายเช่นว่า ต้องการกุศลธรรม ไม่อิงอาศัยโลกามิส มิใช่กลายเป็นอัตตกิลมถานุโยค) อาจช่วยกันคิดหาสำนวนเทียบ เช่นว่า “ความตระหนักคุณค่า” หรือ “เอาแค่นี้” “เท่านี้ละ” อะไรทำนองนี้

ที่บอกเล่ามานี้เพียงจะให้พอรู้จักอรรถกถาซึ่งมีคุณค่าประโยชน์โยงอยู่กับพระไตรปิฎก พุดไปก็กลายเป็นจะยืดยาว

แม้เพียงที่พุดมาในตอนี้ ก็ทำให้รู้จักพระไตรปิฎกเป็นต้นพอที่จะมองเห็นชัดเป็นอย่างน้อยว่า

๑. พระไตรปิฎกบาลี ที่เป็นเนื้อตัวจริงต้นเดิมนั้น จำเป็นต้อง
เข้าให้ถึง และจะต้องรักษาไว้ให้คงมันยืนตัวเป็นหลักตลอดไป

๒. อรรถกถา อันเสมือนสะพานเหมือนบันไดที่ช่วยให้ก้าว
เข้าไปถึงพระไตรปิฎกบาลี เป็นอุปกรณ์ที่ไม่อาจขาดไป ละทิ้งไม่ได้

๓. พระไตรปิฎกภาษาไทย

- ช่วยทอดสะพานตั้งบันไดของอรรถกถาให้เราก้าวไต่ไป
ให้ถึงพระไตรปิฎกตัวจริงที่เป็นบาลี

- ไม่ใช่เป็นตัวสะพาน ไม่ใช่เป็นตัวบันได ที่จะแทนที่ให้อรรถกถา
ไปได้ ไม่ต้องพูดถึงจะแทนพระไตรปิฎกบาลี

- ก่อรูปร่างตั้งตัวขึ้นได้แล้ว อยู่ในช่วงกาลแห่งงานตรวจ
ชำระแต่งแก้ ที่พึงร่วมช่วยกันพาก้าวสู่ความสมบูรณ์

ในที่สุด มีข้อที่ควรตระหนักรู้ อันควรทวนย้ำให้แม่นยำ
น่าจะพูดไว้บ้างบางประการ

พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐนั้น มีชื่อที่ตั้งเป็นภาษาบาลีว่า
สยามรัฐสกล เตปิฎก เป็นพระไตรปิฎกบาลีที่ได้สอบทานแล้วตีพิมพ์
ด้วยอักษรไทยจนเสร็จเป็นชุดหนึ่ง มีฐานะเสมอกันกับพระไตรปิฎก
บาลีที่ได้สอบทานแล้วตีพิมพ์ด้วยอักษรของชาติอื่นๆ ทั้งหลาย

พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่แปลจากพระไตรปิฎกบาลี ไม่ว่าจะ
ฉบับสยามรัฐ หรือฉบับใดๆ ได้แปลมาโดยยึดถืออรรถกถาเป็น
หลัก พูดอย่างกว้างๆ ว่าแปลตามอรรถกถา

เมื่ออ่านพระไตรปิฎกภาษาไทย ไม่ว่าจะชุดใดฉบับใด พึงรู้ตัวว่า
กำลังอ่านคำแปลของอรรถกถา ไม่มากก็น้อย นั่นก็คือกำลังอ่าน
พระไตรปิฎกผ่านอรรถกถา ไม่ใช่อ่านพระไตรปิฎกจริงแท้ตรงตัว

ถ้าจะอ่านพระไตรปิฎกจริงแท้ ก็ต้องอ่านพระไตรปิฎกบาลี จะเป็นฉบับสยามรัฐ หรือฉบับไหน ก็ไม่ว่า แต่ไม่ใช่พระไตรปิฎกภาษาไทย หรือพระไตรปิฎกภาษาอื่นใด

พระไตรปิฎกสยามรัฐนั้น เป็นพระไตรปิฎกบาลี แยกต่างหาก กับอรรถกถาอยู่แล้ว ไม่ต้องเอาอรรถกถาออกจากพระไตรปิฎกตรงที่ไหน แต่พระไตรปิฎกภาษาไทย ไม่ว่าจะฉบับไหนๆ มีอรรถกถาเข้าไปเป็นเนื้อเป็นตัว จึงไม่มีทางที่จะดึงจะแยกอรรถกถาออกไป

ดังที่ว่าแล้ว พระไตรปิฎกที่พระคึกฤทธิ์ยกขึ้นมาชื่อนั้น เป็นภาษาไทย ท่านบอกว่าเป็นฉบับสยามรัฐ แต่ที่จริงไม่ใช่

แล้วก็ได้ย้าแล้วย้าอีกว่า ที่พระคึกฤทธิ์เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษาไทย)” นั้น ไม่มีจริง (เป็นได้แค่พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่แปลจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ)

พระไตรปิฎกภาษาไทยทุกฉบับ เท่าที่มีที่ทำกันมาในประเทศไทย ล้วนแปลมาโดยอาศัยคำแปลศัพท์ และคำอธิบายของอรรถกถา ยึดอรรถกถาเป็นหลัก หรือถืออรรถกถานำทาง ทั้งสิ้น

ดังนั้น ถ้าผู้ใดไม่ยอมรับอรรถกถาโดยรวม ก็ต้องไม่ยอมรับพระไตรปิฎกภาษาไทยทุกฉบับที่มีอยู่ในประเทศไทยด้วย จะอ้างอิงจะคัดลอกไปใช้งานใด ก็เป็นความไม่จริงไม่ตรงตามที่ตนบอกว่าไม่ยอมรับอรรถกถา

ถ้าใครว่าไม่เอาอรรถกถา จะเอาพระไตรปิฎกที่ปลดอรรถกถา ก็ต้องแปลพระไตรปิฎกขึ้นมาใหม่โดยไม่ใช้อรรถกถา ซึ่งทุกคนที่รู้จักเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร ย่อมบอกได้ทันทีว่าไม่มีทางที่จะเป็นไปได้

ต้องขัดแย้งกัน ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทย ตามหลังอรรถกถา เอามาเข้าคู่เทียบกับพระไตรปิฎกบาลี ไม่ได้

จากที่ได้พูดมา จะเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยนั้น มีฐานะ
ในความเชื่อถืออ้างอิงต่อจากอรรถกถาด้วยซ้ำ จึงเอาไปเข้าคู่เทียบ
ชั้นกับพระไตรปิฎกบาลี ไม่ได้ (อ้างเพียงเพื่อชี้ต่อไปที่ฉบับบาลี)

พระไตรปิฎกบาลี ก็คือพระไตรปิฎกของเดิม ที่เป็นตัวแท้ตัว
จริงมีมาเป็นพันๆ ปี เพียงแต่ยกเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ด้วย
อักษรไทยเป็นครั้งแรกให้ครบ แล้วตั้งชื่อว่าฉบับสยามรัฐ

ส่วนพระไตรปิฎกภาษาไทย ก็คือคำแปลจากพระไตรปิฎก
บาลีนั้น ออกมาเป็นภาษาไทย ซึ่งเพิ่งมีเป็นชุดครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.
๒๕๐๐ นี้เอง (พิมพ์เสร็จไม่ทันปี ๒๕๐๐) มีฐานะเช่นเดียวกับ
พระไตรปิฎกแปลทั้งหลาย ซึ่งมีมากมาย ทั้งที่แปลเป็นภาษาไทย
ชุดอื่นๆ และที่แปลเป็นภาษาอื่นๆ ในนานาประเทศ คือเป็นเพียง
เครื่องช่วยในการศึกษาพระไตรปิฎกบาลี ไม่ใช่ของที่จะแทนหรือ
จะเทียบกับพระไตรปิฎกบาลี

การที่พระคึกฤทธิยกเอาพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐขึ้นมาพูด
แล้วก็จัดแบ่งพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เหมือนว่ามี ๒ อย่าง

ไม่ว่าพระคึกฤทธิจะแบ่งแยกเป็น พระไตรปิฎก ไทย (บาลี
สยามรัฐ) กับ พระไตรปิฎก บาลี (บาลีสยามรัฐ) ก็ตาม

ไม่ว่าพระคึกฤทธิจะแบ่งแยกเป็น พระไตรปิฎก ฉบับบาลี
สยามรัฐ (ภาษาไทย) กับ พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษา
บาลี) ก็ตาม

การที่ท่านจัดแบ่งอย่างนั้น นอกจากไม่เป็นความจริง (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ มีแต่ภาษาบาลีอย่างเดียว ไม่มีภาษาไทย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ไม่มีที่ไหนเป็นสยามรัฐ) ดังที่ได้อธิบายไปแล้วแต่ต้น ยังมีแง่ที่ควรเข้าใจ ๒ ประการ คือ

ประการแรก เมื่อเรามองว่าพระคัมภีร์ไม่ได้ตั้งใจพูดให้ผิด ก็คือท่านไม่รู้จักพระไตรปิฎกเพียงพอ ท่านยังมีความเข้าใจผิดพลาดสับสนปนเป เช่น ไม่รู้ว่าพระไตรปิฎกสยามรัฐคืออะไร มีความหมายแค่ไหน ไม่รู้ว่าพระไตรปิฎกภาษาบาลี กับพระไตรปิฎกภาษาไทย อย่างไหนคือแค่ไหน มีความเป็นมา เป็นไป และมีฐานะแตกต่างกันอย่างไร

ประการที่สอง ข้อที่ตัวท่านเองไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องพระไตรปิฎกว่าบาลีคืออะไร ไทยคือแค่ไหน ว่าสยามรัฐเป็นอะไรนั้น ยังไม่สำคัญเท่ากับข้อที่ว่า เมื่อท่านนำมาพูดจาสื่อสารตามที่ไม่รู้ และตามที่เข้าใจผิดนั้น ก็พาให้ประชาชนรู้ผิด เข้าใจพลาดสับสน แยกอะไรไม่ออก ปนเปคลุมเครือไปหมด

จากความไม่รู้ไม่เข้าใจ และการสื่อสารที่คลุมเครือสับสนปนเป ก็ตามมาด้วยการปฏิบัติจัดการต่างๆ ที่ผิดพลาดงุนงง เมื่อเป็นเรื่องของหมู่ชน เป็นไปในสังคม ก็จะกลายเป็นปัญหาซับซ้อนที่นานไป จะแก้ไขได้ยาก

เพื่อเห็นแก่ธรรม จึงควรศึกษาให้รู้เข้าใจให้ชัดเจน แล้วแก้ไขจัดการให้ถูกต้อง ด้วยความตั้งใจที่ตรงที่มุ่งเอาความจริง อยู่กับความถูกต้อง และรักษาประโยชน์ของประชาชนไว้ ดังได้ว่ามานั้น

ท้ายเรื่อง ทวนความ

พระคัมภีร์บอกความปรารถนาดีว่าจะจัดทำของจริงของ
แท้ออกมา ถึงจะพลังพลาดอะไรไป เราก็มองท่านด้วยความเห็นใจ
พยายามเข้าใจ แต่ตัวท่านเองก็ควรไม่ประมาทที่จะทำความรู้
เข้าใจให้ชัดเจน และเราก็พึงหวังว่า เมื่อท่านรู้เข้าใจว่าอะไรเป็น
อะไรแล้ว ท่านจะได้ละเลิกการกระทำที่ผิดพลาด แก้ไขตัว หันมา
ทำให้ถูกต้อง

การทำความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ มิใช่จะเป็นคุณแก่ตัว
พระคัมภีร์เองเท่านั้น แต่ข้อที่สำคัญอย่างยิ่งอยู่ที่ว่า จะได้รับการ
ความจริงความถูกต้อง และรักษาประโยชน์ของมหาชนไว้ ไม่ให้
เสื่อมเสียหาย และประโยชน์นั้นจะได้มีโอกาสงอกงามยิ่งขึ้นต่อไป

ขออนุโมทนาญาติโยมที่มีน้ำใจห่วงใยพระศาสนา เอกสารที่
ฝากผ่านพระไปให้ ช่วยให้ได้รู้ความเคลื่อนไหวของความเสียหายที่
ไม่ควรประมาท

ปัญหาเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ รู้เข้าใจสิ่งที่ตน
คิดจะจัดจะทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เพียงพอ การแก้ไขปัญหาก็ตรง
ตามเหตุปัจจัย คือบอกเล่าชี้แจงให้มีความรู้เข้าใจที่เพียงพอ และ
ให้ถูกต้องตรงตามความจริง

การชี้บอกให้รู้นี้ มิใช่มองเจาะไปที่พระคัมภีร์ แต่ควรมุ่งไป
ที่พุทธบริษัท หรือชาวพุทธไทยทั่วไป

ถ้าชาวพุทธไทยรู้จักพระไตรปิฎก รู้จักคัมภีร์เช่นอรรถกถา เข้าใจเรื่องพระธรรมวินัยดี ปัญหาแบบนี้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะว่าถ้า พุทธบริษัทไทยมีความรู้ทันว่าอะไรเป็นอะไร พอมีอะไรไม่ถูก ก็รู้ทัน ตั้งแต่ต้น จนปัญหาเกิดขึ้นไม่ได้ จึงต้องเน้นการศึกษาให้ความรู้กัน

จึงมองได้ในแง่ดีว่า เหตุการณ์จำพวกปัญหาหรือเรื่องร้าย แบบนี้เกิดขึ้นแล้ว ช่วยให้นักพุทธไทยตื่นขึ้นมา เมื่อรู้ตัวว่าได้ หลับไหล ห่างเหินจากเนื้อตัวของพระศาสนาจนไม่รู้หลักว่าอะไร เป็นอะไร ก็จะได้เร่งรีบตื่นตัวขึ้นมาศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจที่จะรักษาตัวและรักษาพระศาสนาได้

ในสถานการณ์นี้ เราก็สามารถขบใจเรื่องผิด บุคคลเพี้ยน ที่เหมือนมาช่วยปลุกพุทธบริษัทให้ตื่นขึ้นมา

เป็นอันว่า สารของเรื่องนี้ อยู่ที่ให้พากันตื่นขึ้นมา สร้าง ความรู้เข้าใจพระธรรมวินัย และเรื่องที่เป็นหลักสำคัญของพระ ศาสนา ตั้งแต่พระไตรปิฎก ลงมาถึงอรรถกถา เป็นต้น ที่ได้พูดมานี้

อย่างไรก็ดี อย่างที่ว่าแล้ว อาตมาอยู่ห่างไกล ก็ห่างเรื่องราว ที่เกิดขึ้นด้วย ตัววัตถุของที่เป็นปัญหา ก็ไม่สามารถดูให้ครบให้ชัด เต็มที่

เท่าที่เขียน โดยเฉพาะในตอนท้ายนี้ ฟังถือว่าเป็นการว่าไว้ คร่าวๆ และบางตอนก็พูดไปพลางก่อน โดยขอให้ญาติโยมเจ้าของ ความห่วงใยใกล้เหตุการณ์ ผู้ปรารถนาดีนั้น ช่วยตรวจสอบด้วย ที่ ไหนยังไม่ตรงจุดแท้ ยังชัดไม่ทั่ว ถึงจะไม่มีโอกาสพบกัน ก็ฝาก บอกไป เมื่อมีโอกาส จะได้เจาะให้ตรง และปรับขยายให้เต็ม

รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง

พุทธวจนะ ถ้าเอามาผิดที่ ก็คืนไป แล้วกลับเข้าอยู่ในที่

ตามเรื่องว่า พระคึกฤทธิ์จัดทำหนังสือที่ชื่อว่า “พุทธวจนะ” หรือชื่ออะไรก็ตาม ซึ่งจะมีเฉพาะแต่คำตรัสของพระพุทธเจ้า ไม่มีเรื่องราวถ้อยคำของผู้อื่นเช่นพระสาวก โดยตัดคัดจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่พระคึกฤทธิ์บอกว่าเป็นสยามรัฐ และโดยไม่เชื่อถืออรรถกถา

ถ้าเรื่องเป็นจริงดังที่ว่ำนี ก็มาทบทวนกันว่า

๑. ชัดแน่นอนอยู่แล้วว่า ไม่มีพระไตรปิฎกภาษาไทยใดๆ เป็นสยามรัฐ หรือเป็นฉบับสยามรัฐ เรื่องที่พระคึกฤทธิ์บอก จึงไม่เป็นความจริงตั้งแต่เริ่มต้น

๒. พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เป็นที่ยอมรับนับถือเป็นหลัก ก็เพราะเป็นภาษาบาลี คือเป็นฉบับหนึ่งที่บรรจุของเดิมที่เป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นตัวแท้ตัวจริง ที่เอาจริงเอาจังรักษากันมา

ส่วนที่แปลออกมาเป็นภาษาอื่นๆ เช่นเป็นพระไตรปิฎกภาษาไทยนี้ เป็นเพียงคู่มือหรือเครื่องช่วยศึกษา เป็นเพียงสื่อหรือสะพานที่จะทอดพาไปให้ถึงพระไตรปิฎกบาลีและพุทธวจนะในพระไตรปิฎกบาลีนั้น ไม่ใช่เป็นตัวจริงตัวแท้ที่จะเป็นหลักฐานอ้างอิงให้ถึงที่สุดได้

พุทธวจนะที่พระคึกฤทธิ์นำมาจัดทำจัดแสดง ซึ่งเป็นภาษาไทย และตัดคัดมาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย จึงมิใช่เป็นพุทธวจนะตัวแท้ตัวจริง ที่จะถือเป็นหลักฐานอ้างอิง หรือเอาเป็นหลักฐานตัดสินได้

๓. พระไตรปิฎกภาษาไทยทั้งหมดทุกฉบับที่ได้เกิดขึ้นมา และที่มีอยู่ เป็นผลงานแปลจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี มาเป็นพระไตรปิฎกภาษาไทย โดยพระเถรานุเถระนักปราชญ์ราชบัณฑิตมากมาย และท่านผู้แปลทั้งหมดนั้นยอมรับตนเองว่าไม่รู้ภาษาบาลีพอที่จะแปลได้โดยลำพังตนเอง แต่ทุกท่านนั้นแปลโดยอาศัยอรรถกถา ตั้งแต่ดูความหมายของคำตามที่อรรถกถาบอกไว้ คล้ายอย่างที่เรอาอาศัยพจนานุกรม

ดังนั้น จึงพูดกว้างๆ ว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยแปลตามอรรถกถา เมื่ออ่านพระไตรปิฎกภาษาไทย ก็จึงอ่านอรรถกถาไปด้วยโดยไม่ต้องรู้ตัว

ถ้าพระคัมภีร์บอกว่าไม่ยอมรับหรือไม่เอาอรรถกถา ท่านก็ต้องไม่ยอมรับ ต้องไม่เอาพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับใดทั้งสิ้น ถ้าท่านตัดคิดทำหนังสือ พุทธวจนะ จากพระไตรปิฎกภาษาไทย (ที่ท่านเรียกเอาเองว่าสยามรัฐโดยไม่เป็นจริง) พระคัมภีร์ก็ต้องปฏิเสธ ต้องไม่ยอมรับหนังสือ พุทธวจนะ ที่ท่านเองจัดทำขึ้นมานั้น

ถ้าไม่ยอมรับ ไม่เอาอรรถกถา และถ้าท่านยังจะทำหนังสือ พุทธวจนะ เป็นภาษาไทย พระคัมภีร์ก็ต้องแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยขึ้นใหม่ ด้วยตัวท่านเอง นอกจากไม่ใช้อรรถกถาแล้ว ก็ต้องไม่ใช้พจนานุกรมภาษาบาลีใดๆ ด้วย เพราะพจนานุกรมภาษาบาลีทั้งหลายจัดทำขึ้นมา โดยอาศัยอรรถกถาโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง

๔. พระไตรปิฎกภาษาไทยเป็นงานแปลใหญ่มหึมา เป็นผลงานเกื้อกูลหนุนการศึกษา ถึงจะยากเข็นตรำงานนานเข้า ท่านก็ทำงานสำเร็จขึ้นมาให้ได้ใช้ช่วยการศึกษากันไปขึ้นหนึ่งจนได้

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกภาษาไทยทั้งหลายทั้งหมดนั้น อยู่ในกระบวนการตรวจชำระแก้ไขในระยะยาวต่อไปอีกนานนัก ยังมีข้อผิดพลาดบกพร่องที่พึงต้องช่วยกันบอกแจ้งเพื่อให้ใกล้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นเรื่องของส่วนรวมที่พึงเกื้อกูลหนุนกันต่อไป

ถ้าพระคึกฤทธิ์เลือกคัดตัดเอาพุทธวจนะไปจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ท่านก็ต้องตระหนักรู้ความจริงข้อนี้ไว้ ถ้าท่านไม่ปรับแก้ข้อพลาดข้อพร่องที่ติดมาจากพระไตรปิฎกภาษาไทยด้วยตัวท่านเอง ท่านก็ควรต้องจัดหรือตั้งคณะทำงานไว้ติดตามการแก้ไขปรับปรุงค่าแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับที่ท่านเลือกคัดตัดความนำมานั้น ในระยะเวลาที่ยาวต่อไป

๕. พระคึกฤทธิ์ว่าท่านทำหนังสือ *พุทธวจนะ* เลือกคัดตัดเอาเฉพาะแต่คำตรัสของพระพุทธเจ้า ไม่เอาคำของผู้อื่น ไม่เอาคำสอนของพระสาวก แม้แต่ของพระสาวกที่เป็นอัครสาวก

ข้อนี้มีเรื่องพูดยาว แต่ตรงนี้จะพูดแค่พอให้เห็นเค้าไว้ก่อน

พระสาวกที่เป็นพระสาวกท่านหนึ่งนั้น มีพระสูตรที่รักษากันมาในพระไตรปิฎกมากทีเดียว ตัวอย่างหนึ่งคือ สังคีตสูตร ถ้าพระคึกฤทธิ์ไม่เอาคำของพระสาวก ก็คือไม่เอาสังคีตสูตรนี้ด้วย

สังคีตสูตร (ที่.ป.๑.๑๑/๒๒๑-๓๖๓/๒๒๒-๒๔๗) เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับเป็นปฐมที่สันถาคาร (หอประชุม หรืออาคารรัฐสภา) ที่สร้างเสร็จใหม่ ตามคำอาราธนาของบรรดาเจ้ามัลละแห่งปาวานคร พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก

ถึงตอนดึก เมื่อเจ้ามัลละหูลลาไปแล้ว พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พระสาวกกล่าวธรรมกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ในขณะที่พระองค์ทรงเอนพัก

คราวนั้น พระสารีบุตรได้ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้า มาแสดงโดยจัดเป็นหมวดๆ ตามจำนวน ตั้งแต่ธรรมหมวด ๑ ถึง ธรรมหมวด ๑๐ เป็นการริเริ่มทำสังคายนาไว้เป็นแบบอย่าง

เมื่อพระสารีบุตรกล่าวธรรมกถาประมวลพุทธวจนะจบแล้ว พระพุทธเจ้าได้ประทานสาธุการ

ต่อมา หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย โดยพระมหากัสสปะตั้งปุจฉา พระอุบาลีวิสัชนาพระวินัย และพระอานนท์ วิสัชนาพระธรรม

คำสั่งสอนที่รักษากันมาในพระไตรปิฎกบาลี ก็คือพระธรรมวินัยที่พระสาวกแสดงในสังคายนาครั้งนี้

ถ้าพระคฤทธิไม่เอาสังคิติสูตรของพระสารีบุตรเพราะเป็น คำของพระสาวก ก็ต้องไม่เอาพระธรรมวินัย ซึ่งรวมทั้งพุทธวจนะ ทั้งหมด ในพระไตรปิฎกตั้งแต่ฉบับบาลีมาทีเดียว เพราะทั้งหมด นั้นมาจากสังคายนา ที่พระสาวกเป็นผู้บอกเล่ากล่าวแสดงทั้งสิ้น

ขอให้เทียบกัน ระหว่างสังคิติสูตรของพระสารีบุตร กับ สังคายนาครั้งแรกหลังพุทธกาล ของพระมหากัสสปะ-พระอุบาลี-พระอานนท์ เป็นต้นัน

สังคิติสูตร ก็คือพระสูตรที่เป็นการสังคายนาโดยตรง ประมวลเฉพาะพุทธวจนะแท้ๆ เป็นต้นแบบของสังคายนาเลยทีเดียว

แล้วสังคิติสูตร เป็นการสังคายนาโดยพระสาวกผู้เยี่ยมยอด ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าแสดงพระธรรมจักรอย่างพระองค์ได้ เป็นชั้นอาจารย์ของพระอานนท์ที่ทำสังคายนาครั้งแรก

พร้อมกันนั้น สังคายนาแห่งสังคีตีสูตฺรนี้ พระสารีบุตร
ประมวลพุทธวจนะมาแสดงต่อพระพักตร์ขององค์พระพุทธเจ้าเอง
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก

อีกทั้งเมื่อท่านแสดงจบแล้ว พระพุทธเจ้าก็ประทานสาธุการ
เป็นการทรงแสดงความยอมรับเห็นชอบ

แล้วก็ถือว่า สังคายนาครั้งแรกหลังพุทธกาล ก็ได้สังคีตของ
พระสารีบุตรเป็นตัวอย่าง

ถ้าพระคึกฤทธิไม่เอาสังคีตีสูตฺรของพระอัครสาวกสารีบุตร ก็
เป็นอันต้องไม่เอาคำวิสันนาในการสังคายนาของพระอานนท์เป็น
ต้นที่เป็นพระสาวกรองลงมา

นี่ก็คือ ไม่มีพุทธวจนะอันใดที่ไหน ที่พระคึกฤทธิจะเอามาทำ
เป็นหนังสือตามโครงการของท่านได้ ก็พูดเป็นต้นเค้าไว้ที่หนึ่งก่อน

รู้จักแล้ว จัดให้ตรง

ข้างวินัยพระอรหันต์เชื่อฟังพระพุทธเจ้า ข้างรัฐธรรมนูญเชื่อใคร

มีเสียงมาได้ความว่า เหตุผลที่พระคึกฤทธิยกขึ้นอ้างในการ
ไม่ยอมรับพระสาวกแม้แต่พระสารีบุตร เป็นทำนองว่าพระสารีบุตร
ไม่รู้จริง รู้ไม่ถึง หรือรู้ไม่พอ อย่างในคราวที่พระสารีบุตรและพระ
มหาโมคคัลลานะไปสอนพระหำร้อยที่ตามไปอยู่กับพระเทวทัต ให้
รู้เข้าใจความจริงแล้วตามพระอัครสาวกทั้งสองกลับมาอยู่กับ
พระพุทธเจ้านั้น ในฐานะที่พระเหล่านั้นเป็นผู้ประพฤติตามพระ
เทวทัตที่ทำลายสงฆ์ (วินย.๗/๓๙๔-๕/๑๙๙) พระสารีบุตรกราบทูลเสนอ
ให้พระพวกนั้นอุปสมบทใหม่ แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่ต้องถึง
อย่างนั้น เอาแค่ปรับอาบัติถูกล้างจ้จย

ตั้งว่าแล้ว อาตมาอยู่ห่างไกลในดงดอย คำที่พูดเกี่ยวกับพระคิกฤทธิตรงนี้ ยังเป็นการลำดับเรื่องตามที่พอได้ความ จะต้องรอโอกาสที่จะได้ถ้อยคำเต็มตามที่ท่านพูดอีกที แต่ขณะนี้เอาความแคบไปหาหลักได้ และตอนพูดถึงหลักนี้แหละจะชัด

เรื่องข้างบนนี้ พระคิกฤทธิจับเอาเป็นเหตุผลที่แสดงว่าพระสารีบุตรรู้ไม่จริง รู้ไม่พอ อะไรทำนองนั้น

ถ้าจะเอาเหตุผลทำนองนี้ ยังมีอีก อย่างในจาตุมสูตร (ม.ม.๑๓/๑๘๖/๑๘๓) พระหำร้อยที่เดินทางไปกับพระอัครสาวกทั้งสอง เมื่อถึงเมืองจามุมมา จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ขณะที่พระเจ้าถินต้อนรับและจัดเก็บบาตรจีวรเข้าที่ ท่านพากันส่งเสียงเอ็ดอิ่งเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน พระพุทธเจ้าตรัสให้เรียกพระเหล่านั้นมา และตรัสให้พระเหล่านั้นออกไปเสีย ไม่ให้อยู่ในที่ใกล้พระองค์

(ต่อมา เมื่อพระเหล่านั้นได้รับอนุญาตให้กลับเข้ามาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรม ที่เรียกกันว่าอันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ๔ อย่าง)

ระหว่างเหตุการณ์นั้น ตอนหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสถามพระสารีบุตรว่า เมื่อพระองค์ทรงขับไล่พระหำร้อยไปนั้น พระสารีบุตรคิดอย่างไร พระสารีบุตรทูลตอบว่า พระผู้มีพระภาคจะทรงชวนชวายน้อย จะทรงพักสบายๆ พวกท่านเองก็จะชวนชวายน้อย จะพักสบายๆ ด้วย พระพุทธเจ้าตรัสห้ามไม่ให้ท่านคิดอย่างนั้น

จากนั้น ตรัสถามอย่างเดียวกันกะพระมหาโมคคัลลานะๆ ทูลตอบว่า พระผู้มีพระภาคจะทรงชวนชวายน้อย จะทรงพัก ตัวท่านกับพระสารีบุตรก็จะบริหารภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าประทานสาธุการแก่พระมหาโมคคัลลานะ และตรัสว่า พระองค์ หรือไม่ก็พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ พึงบริหารภิกษุสงฆ์

ไม่ทราบว่าจะศีกฤทธิยกเรื่องนี้มาอ้างด้วยหรือไม่ เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่าพระสารีบุตรรู้ไม่จริง รู้ไม่พอ แต่จะยกมาหรือไม่ ก็เป็นเรื่องจำพวกเดียวกัน เขาเป็นว่าแค่นี้ก็พอ

ที่นี้ จะเข้าใจเรื่องนี้อย่างไร เองง่ายๆ ให้พิจารณาเรื่องราว โดยแยกเป็น ๒ ระดับ คือ เรื่องในระดับธรรม กับเรื่องในระดับวินัย

เรื่องในระดับธรรม คือความเป็นจริงตามสภาวะ ธรรมตาของธรรมชาติ หรือปรมาตถ์ ความเป็นจริงด้านนี้ระดับนี้ ที่เป็นของมันอย่างนั้น เป็นของรู้เข้าใจเห็นด้วยปัญญาประจักษ์กับตน ไม่ขึ้นต่อใคร พระอรหันต์เข้าถึงสัจจะนี้แล้ว ไม่ต้องเชื่อต่อใคร แม้แต่พระพุทธเจ้า (พระอรียะทั้งหลายก็เห็นแจ้งประจักษ์ธรรมในระดับแห่งปัญญาของตนโดยไม่ต้องเชื่อต่อใคร) จึงเป็นไปโดยเสรีภาพแห่งปัญญา ดังเรื่องของพระสารีบุตรเอง (ส.ม. ๑๙/๑๙๗๓/๒๙๒) ที่ว่า

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกะพระสารีบุตรว่า

สารีบุตร เธอเชื่อใหม่ว่า สัทธินทรีย์...วิริยินทรีย์...สตินทรีย์...สมาธินทรีย์...ปัญญาทรีย์ ที่เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นปลายทาง มีอมตะเป็นที่จบสุดท้าย ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ไปตามศรัทธาด้วยความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว...มีอมตะเป็นที่จบสุดท้าย

ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่ทำให้ประจักษ์แจ้ง ไม่มองเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นจึงพึงต้องไปตามศรัทธาด้วยความเชื่อต่อคนอื่น ๆ ในชั้นนั้นว่า

ลัทธินิพริยี่ ๆลๆ ปัญญินพริยี่ อันบุคคลเจริญแล้ว...มีอมตะเป็นที่จบสุดท้าย

ก็แล อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว...มองเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นก็หมดกังขา ลึ้นวิจิกิจณาในข้อนั้นว่า ลัทธินิพริยี่ ๆลๆ ปัญญินพริยี่ อันบุคคลเจริญแล้ว...มีอมตะเป็นที่จบสุดท้าย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว...มองเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดกังขา ลึ้นวิจิกิจณา...

พระพุทธเจ้าประธานสาธุการ แก่พระสารีบุตร ที่มองเห็นความจริงเองแล้ว ไม่ต้องเชื่อต่อพระองค์

ที่นี้ อีกด้านหนึ่ง ในระดับวินัย คือเรื่องที่ว่ากันตามสมมติบัญญัติในสังคัมมนุษย์ ในการอยู่ร่วมกัน ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ว่าจะตกลงกัน จะอยู่กันอย่างไร จะเอาหรือไม่เอาอะไร ใช่ว่าจะให้สังคัมหรือสังฆะดำรงอยู่ ดำเนินไปด้วยดี โดยผาสุก

ในด้านของธรรมนั้น มันไม่ขึ้นต่อใคร และใครๆ ก็ไม่ต้องขึ้นต่อกัน แต่เมื่อต่างคนต่างเข้าถึง มองเห็นมันแล้ว ก็รู้เห็นตรงกัน เป็นอันเดียวเอง

แต่ในด้านของวินัย ที่ว่าไปตามสมมติบัญญัตินั้น จะเอาอย่างไร ต้องมาตกลงกัน จะให้ตรงเป็นอันเดียว เมื่อมองเห็นว่าดีงามเป็นประโยชน์ ก็ไม่เอาแค่แก้ตัว แต่ยอมรับกัน ยอมขึ้นต่อกัน คำสั่ง เชื่อฟังบัญชา ถ้าใช้คำฝรั่ง อาจจะช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น ทำนองว่า ในด้านธรรม ไม่ต้อง believe แต่ด้านวินัย obey จริงจัง

โดยนัยนี้ ในด้านธรรม พระอรหันต์ รู้เห็นเข้าถึงความจริง ประจักษ์กับตน จึงไม่ต้องเชื่อแม้ต่อพระพุทธเจ้า

แต่ในด้านวินัย พระอรหันต์ ซึ่งไม่มีกิเลสที่จะทำให้เกิดแค้นตัว เมื่อมีสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ว่าอย่างไร ก็เชื่อฟังปฏิบัติ ให้เป็นไปอย่างเคร่งครัดตามสิกขาบทนั้น (พระอริยะทั้งหลายก็เป็นเช่นนั้น) ดังมีพุทธพจน์ที่ว่า (ม.ม.๑๓/๑๖๔/๑๖๖)

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถึงเป็นอรหันต์ชั้นอุภโตภาควิมุต หากเราพึงกล่าวแก่เธออย่างนี้ว่า มาเถิดภิกษุ เราจะก้าวไปไหน หล่ม ดังนี้ ภิกษุนั้นจะพึงก้าวหรือหันเหกายไปเป็นอย่างอื่น หรือจะพึงกล่าวปฏิเสธบ้างหรือ?”

“ไม่มีเลย พระเจ้าข้า”

ที่นี้ ในกรณีที่ไม่มีการกฏกติกาข้อบัญญัติทางวินัยกำหนดไว้ การคิดคำนึงพูดจาปฏิบัติจัดการต่างๆ ในเรื่องสมมติบัญญัติ การสัมพันธ์อยู่ร่วมกันในสังคม ก็เป็นไปตามอัธยาศัย ตามความเคยชินที่สะสมมาเฉพาะตนๆ ต่างกันไป เป็นเสรีภาพในการแสดงออก เมื่อเป็นพระอรหันต์ หรืออริยบุคคลทั้งหลาย ก็เลือกทำตามจิตใจที่ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสแล้ว สุดแต่จะพอใจนั้นยอมไปอย่างไร คู่กันกับเสรีภาพทางปัญญา อันเข้าถึงธรรมที่ไม่ขึ้นต่อใคร

วัดนี้เกิดมีขึ้นแล้ว จะเรียกชื่อว่าอะไร ปีนี้ รูปนี้จะไปจำพรรษาที่โน่น รูปนั้นจะไปที่ไหน งานนี้จะจัดทำด้วยกระบวนการวิธีอะไร อย่างนี้ ถึงจะเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน ก็เลือกทำไม่เหมือนกัน

การที่พระสารีบุตรกราบทูลพระพุทธเจ้าเสนอให้พระอดีตศิษย์พระเวททัตเหล่านั้น อุปสมบทใหม่ ก็เป็นเรื่องของสมมติบัญญัติทางวินัย ซึ่งเวลานั้น พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติว่า พระที่ประพฤติตามผู้ทำลายสงฆ์ จะมีความผิดเป็นอาบัติอะไร และการบัญญัติวินัยวางสิกขาบทก็มีใช้กิจหน้าที่ของพระสารีบุตร

แล้วในตอนนี่แหละ ก็ได้เห็นชัดว่า โดยทรงปรารภเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติให้พระที่อนุวัตรตามพระที่ทำลายสงฆ์ ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เมื่อมีทางออกใหม่ชัดขึ้นมา การพิจารณาจัดการอย่างอื่น เช่นอุปสมบทใหม่ ก็จบไป เป็นเรื่องในชั้นสมมติบัญญัติว่าจะตกลงเอาอย่างไร มิใช่เรื่องของการรู้สัจจะบรรลุธรรมว่าแค่นั้นแค่นั้น

เรื่องที่ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงพักวางภาระ ตรัสถามพระสารีบุตร ท่านทูลตอบอย่างหนึ่ง ตรัสถามพระมหาโมคคัลลานะ ก็ทูลตอบอีกอย่างหนึ่ง นี่ก็เป็นเรื่องของการบริหารงานปฏิบัติจัดการกับสมมติบัญญัติ ในระดับของวินัย (พระมหาโมคคัลลานะถนัดโน้มไปในงานบริหารปกครองดังที่พอจะรู้จักกัน) อย่างที่ว่ามานั้น ไม่พึงเอาไปสับสนกับด้านของธรรม ว่าท่านบรรลุหรือไม่แค่นั้น

เรื่องนี้ก็เป็นอันว่าพอก่อน ผ่านไปได้

รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง

ได้พระสาวก จึงไปถึงพระพุทธเจ้า

บอกไว้ว่าจะเขียนแค่อย่างพลงก่อน แต่ชักจะยืดเยื้อ ควรพูดแค่คร่าวๆ

ในระยะแรกหลังตรัสรู้ เมื่อมีผู้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าก็ทรงส่งท่านเหล่านั้นไปประกาศพระพุทธศาสนาในที่ดินแดนต่างๆ โดยไปไม่ซ้ำทางกัน นั่นก็คือทุกท่านซึ่งเป็นพระอรหันต์แล้ว เป็นที่ไว้วางพระทัยว่าสามารถแสดงธรรมที่ถูกต้องแทนพระองค์ แล้วพระพุทธศาสนาก็เจริญแผ่ขยายออกไป

ต่อมา สังฆะเติบโตใหญ่ขึ้น มีพุทธสาวกจำนวนมากที่มีความสามารถในการสั่งสอน ถึงขั้นที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องอย่างสูง เช่น พระสารีบุตรอัครสาวก ที่ตรัสว่า (อัง.เอภก.๒๐/๑๔๕/๓๐; ตุม.ญ.๑๔/๑๖๕/๑๒๒)

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ผู้ยัง
ธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ที่ตกคตให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตาม
โดยชอบ เหมือนสารีบุตรเลย

มีพระมีคนไปซักถามฟังธรรมจากพระเถระพระเถรีทั้งหลาย
บางคนออกมาแล้วก็มาเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องที่ได้ไปซักถาม
สนทนามา จบแล้วพระพุทธเจ้าตรัสว่า ถึงแม้มีใครมาซักถาม
พระองค์ในเรื่องนั้น พระองค์ก็จะทรงตอบอย่างนั้นเหมือนกัน

เล่าเป็นตัวอย่างว่า วิสาขอุบาสกไปนมัสการพระธรรมพินนา
เถรี (เอตทัคคะในบรรดาธรรมกถิกา) ถามปัญหาธรรมต่างๆ ที่ลึกซึ้ง
เมื่อจบการสนทนาลาออกมาแล้ว วิสาขอุบาสกไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
ตั้งที่ท่าบันทึกลงไว้ดังนี้ (ม.ม.๑๒/๕๑๓/๕๕๕)

วิสาขอุบาสก...ได้กราบทูลเรื่องที่ตนสนทนาธรรมกถา
กับธรรมพินนาภิกษุณีให้ทรงทราบทุกประการ.

เมื่อวิสาขอุบาสกกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรวิสาขะ ธรรมพินนาภิกษุณี เป็นบัณฑิต มีปัญญา
มาก แม้หากท่านพึงสอบถามเนื้อความนั้นกะเรา แม้เราก็พึง
ตอบชี้แจงเนื้อความนั้น เหมือนที่ธรรมพินนาภิกษุณีตอบ
ชี้แจงแล้ว...

พระมหากัจจายนะเป็นมหาสาวกที่เผยแพร่พระศาสนาอยู่ใน
อวันตีรัฐแห่งไกล มีความสามารถสูงในการสั่งสอนอธิบายธรรม

พระมหากัจจายนะนั้น นอกจากพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางแจ่มแจ้งอธิบายขยายความย่อให้พิสดารแล้ว ก็มีคำสอนที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกมากหลายสูตร และหลายครั้ง เรื่องที่ท่านตอบอธิบายก็มีผู้นำมาเล่าถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ก็ตรัสรับรองยกย่องทุกครั้งไป (เช่น ม.ญ.๑๔/๖๕๒/๔๒๒) ดังที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย มหากัจจายนะเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก
แม้หากพวกเธอสอบถามเนื้อความนั้นกะเรา เราก็จะตอบ
ชี้แจงเนื้อความนั้น อย่างเดียวกับที่มหากัจจายนะตอบชี้แจง
แล้วเหมือนกัน...

ยิ่งพระอัครสาวก คือ พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ด้วยแล้ว ท่านทำงานอยู่กับพระพุทธเจ้า ใกล้ชิด ติดตามไป เรื่องที่มีบ่อยคือ ในที่ประชุม โดยเฉพาะตอนดึก พระพุทธเจ้าจะทรงเอนพัก ก็ตรัสมอบหมายให้พระสารีบุตรกล่าวธรรมกถาแก่ภิกษุสงฆ์ (เช่นที่เกิดสังคีตสูตรขึ้นเป็นต้นแบบของการสังคายนา ดังได้เล่าแล้ว) จบแล้ว เสด็จลุกขึ้นประทานสาธุการ จึงเป็นธรรมดาที่เทศนาของพระสารีบุตร เป็นพระสูตรอยู่ในพระไตรปิฎกมากมาย

ไม่เฉพาะพระพุทธวจนะ และธรรมกถา เทศนา ของพระสาวกผู้ใหญ่ เท่านั้น ที่ท่านเก็บรวมไว้ในพระไตรปิฎก แม้แต่พระเล็กพระน้อย ที่ยังฝึกยังปฏิบัติอยู่ บางทีไปนั่งอยู่ในป่า เกิดความรู้สึกนึกคิดบางอย่างขึ้นมา เป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลก็มี บางองค์ถึงกับมีเทวดามาเตือน ทำให้ได้สติขึ้นมา ท่านก็เก็บเป็นพระสูตรไว้ ในพระไตรปิฎกจึงมีพระสูตรที่เป็นเรื่องใหญ่บ้าง เรื่องย่อมบ้าง เรื่องย่อยบ้าง มากมาย หลากหลาย

เรื่องเล่า ความเชื่อถือเก่าๆ สืบมาในชมพูทวีป ดาบส ฤๅษี ฯลฯ ก็มีช่องมีที่แสดงตัว เช่นในชาดก ได้เห็นวิวัฒนาการทางความคิด ความเชื่อ ได้รู้จักทิวทัศน์ลัทธิที่นำมาสู่การตรัสธรรมเพื่อแก้ความเข้าใจ

เมื่อรู้จักค้นรู้จักอ่านพระไตรปิฎก ก็จะได้ศึกษา ได้สดับพุทธวจนะ ในบริบท หรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ทั้งรูปธรรมนามธรรม เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ในสังฆะ บรรยากาศในวัดในบ้านเมืองในสังคมสมัยนั้น ลัทธิศาสนา ความเชื่อถือสืบมา ได้เห็นเรื่องราวความเป็นไปเป็นมาอันเป็นจุดปรารถนาให้เกิดให้ตรัสพุทธวจนะนั้นๆ

นอกจากได้ความรู้ที่เกี่ยวข้องรอบล้อมแล้ว การเทียบเคียง และมองพุทธวจนะกลางสิ่งแวดล้อมนั้น ยังช่วยให้เข้าใจพุทธวจนะเองได้ดีได้ชัดยิ่งขึ้นด้วย

ข้อสำคัญ ผู้อ่านผู้ศึกษาก็แยกเองได้ว่า อันไหนเป็นพุทธวจนะ อันไหนเป็นอะไรอื่น เพราะในระบบการรวมรักษาพระไตรปิฎกนั้น ท่านจัดไว้ให้แยกได้อยู่แล้ว อยู่ที่ว่าจะต้องมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกอยู่บ้าง เมื่อเราแยกเองได้แล้ว เราก็ยังได้ความรู้จากการเปรียบเทียบพระพุทธวจนะและพระพุทธานุศาสน์ กับอะไรๆ อื่นๆ อีกด้วย ยิ่งเห็นชัดเห็นโล่งมากขึ้น

เมื่อตนเองมีความรู้พื้นฐานที่จะรู้เข้าใจแล้ว ก็มองเห็นว่าเราอ่านค้นพระไตรปิฎกเต็มทั้งหมดดีกว่า เราก็แยกได้ว่าพุทธวจนะคืออันไหนแคไหน ตรงไหนไซ้ ตรงไหนไม่ใช่ แล้วบางทีก็อาจจะไปแย้งแคลงสงสัยต่อท่านที่คัดแยกพุทธวจนะไปรวมไว้ต่างหาก ว่าตรงนี้ไม่น่าคัดไปเป็นพุทธวจนะ ทำไมเอาไป ตรงนี้น่าจะคัดพุทธวจนะได้ ทำไมข้ามไป (ไม่นับที่คัดไปผิดๆ และคัดที่ผิดๆ ไป)

ในกาลยาวนานที่ผ่านมา ท่านผู้รู้หลายท่านที่รู้เข้าใจเรื่องพระไตรปิฎกเพียงพอ ท่านก็ตัดคัดเอาพุทธวจนะไปรวมเป็นส่วนเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เป็นเรื่องๆ เป็นกรณีๆ ไป และที่สำคัญท่านทำการนั้นโดยมิให้กระทบตัวพระไตรปิฎกที่เก็บรักษากันสืบมาและต่อไป พระไตรปิฎกก็เป็นหลักอยู่เต็มรูปเต็มความ

ได้ทราบว่ (ถ้ามิใช่ว่าอย่างนี้ โปรดช่วยบอก เพื่อให้ชัดต่อไป) การที่พระคึกฤทธิ์ตัดพระสูตรคำสอนของพระสาวกทั้งหลาย ตั้งแต่พระสารีบุตรเป็นต้นออกไปนั้น ท่านอ้างพุทธพจน์ที่ตรัสเตือนถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเกิดจากการที่พระไม่ตั้งใจสดับศึกษาตถาคตภาษิต แต่ไปใส่ใจเล่าเรียนสาวกภาษิต (มาในหลายแห่ง มีสาระเดียวกัน คือ ส.นิ.๑๖/๖๗๒/๓๑๑; อญ.ทุก.๒๐/๒๙๒/๙๑; อญ.ปญจก.๒๒/๗๙/๑๒๑) ขอยกมาแห่งหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ในอนาคตกาล ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มิได้เจริญกาย มิได้เจริญศีล มิได้เจริญจิต มิได้เจริญปัญญา, เธอเหล่านั้น...ครั้นเมื่อมีผู้กล่าวสูตรทั้งหลาย ที่เป็นตถาคตภาษิต ลึกซึ้ง มีอรรถล้าลึก เป็นโลกุตระ เกี่ยวด้วยสุญญตา จักไม่ตั้งใจฟัง ไม่เจียไต่ตลงสดับ ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ไม่สำคัญเห็นธรรมเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงเล่าเรียน, แต่ครั้นเมื่อเขากล่าวสูตรทั้งหลายที่กวีแต่ง เป็นบทกวี มีอักษระ พยัญชนะ วิจิตร เป็นเรื่องภายนอก เป็นสาวกภาษิต จักตั้งใจฟัง จักเจียไต่ตลงสดับ จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ และจักสำคัญเห็นธรรมเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงเล่าเรียน, โดยนัยนี้แล เพราะธรรมเลอะเลือน วินัยก็เลอะเลือน เพราะวินัยเลอะเลือน ธรรมก็เลอะเลือน...

ในที่นี้ ตามที่เข้าใจ จะพูดคร่าวๆ ก่อน คือ การยกพุทธพจน์นี้ มา เป็นการดีในแง่ที่จะเตือนพระตลอดจนพุทธบริษัททั้งหมดให้ใส่ใจศึกษาคำตรัสสอนธรรมที่เป็นหลักเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา ไม่เชวไปกับเรื่องภายนอก แต่ไม่ใช่เหตุผลสำหรับกรณีนี้

๑. ดังที่ว่านั้น พุทธพจน์นี้เป็นเครื่องเตือนให้ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้า มิใช่เป็นเรื่องของการเก็บรักษาพุทธพจน์/พุทธวจนะ และพระไตรปิฎกทั้งหมด เป็นคนละเรื่องกัน

๒. พุทธพจน์ที่ตรัสเตือนนี้ และพระธรรมคำสอนที่ตรัสเตือนให้ใส่ใจศึกษานั้น ก็เก็บรักษามีมาในพระไตรปิฎกนี้เอง

ตั้งแต่ต้นที่จะมีพระไตรปิฎกให้เราดูเห็นพุทธวจนะได้ ก็ด้วยเหล่าพระสาวก ในฐานะผู้สดับ-ผู้ถ่ายทอด ได้เก็บรวบรวมพุทธวจนะนำมาบอกเล่ากล่าวสังคายนา เกิดเป็นพระไตรปิฎก แล้วรักษาด้วยการทรงจำสาธยายต่อกันมา ตลอดจนช่วยกันสอนศึกษาสืบทอดไว้

สาวกทั้งหลายนี้เอง ทั้งสดับ ทั้งรวบรวมทำสังคายนา ทรงจำเก็บรักษา สาธยาย ถ่ายทอดพุทธพจน์/พุทธวจนะ ตลอดจนบรรดาเรื่องราวแวดล้อม ประมวลไว้เป็นพระไตรปิฎกที่ตั้งไว้เป็นหลัก

ตราบไคพระไตรปิฎกบาลียังอยู่ พุทธวจนะและเรื่องราวแวดล้อมนั้น ก็ยังอยู่ ในแง่นี้ พูดล้อมภาษาที่เล่นแต่เป็นจริงว่า เพราะสาวกภาษิตมี พุทธภาษิตจึงมา

๓. เป็นอันว่า คำพูดคำกล่าวของพระสาวกทั้งหลายนี้เอง เป็นที่เก็บรักษาสื่อสารพุทธพจน์/พุทธวจนะและเรื่องราวแวดล้อมในพระไตรปิฎก เป็นองค์แทนของเนื้อตัวพระไตรปิฎกเลยทีเดียว

พูดกลับทางว่า พุทธพจน์/พุทธวจนะและเรื่องราวแวดล้อมในพระไตรปิฎก อยู่มาในคำพูดกล่าวเล่าสาธยายของพระสาวก

๔. คำกล่าวเล่าสาธยายของพระสาวก ที่ได้เป็นพระไตรปิฎกทั้งหมด เป็นที่เก็บรักษา เป็นสื่อถ่ายทอดพุทธวจนะนั้น ต้องแยกเป็นคนละอย่างกับคำว่า “สาวกภาษิต” ในพุทธพจน์ที่ตรัสเตือนอันนี้

ดั่งว่าแล้ว พุทธพจน์ตรัสเตือนนี้ ก็มาถึงเราได้ โดยอยู่ในคำของพระสาวก อย่างที่ว่านั้น (=พุทธภาษิตมาถึงเราโดยสาวกภาษิต)

๕. คำว่า “สาวกภาษิต” ในคำตรัสเตือนนี้มีได้หมายถึงคำพูดคำสอนของพุทธสาวกดังเช่นพระสารีบุตร แต่อย่างไรก็ตามเป็นคนละเรื่องกัน

เริ่มต้นก็บอกว่า “ในอนาคตกาล” แสดงอยู่แล้วว่าไม่ใช่คำของพระสาวก เช่นพระสารีบุตร ซึ่งมีมาก่อนแล้วตั้งแต่ในพุทธกาล

แง่ต่อไป “สาวกภาษิต” ในที่นี้ ไม่เป็นคำโดดที่มาลำพังตัวที่จะมีความหมายต่างหากของมันเอง แต่มาในข้อความที่คำย่อๆ เข้าชุดกันกำกับจำกัดความหมายให้จำเพาะลงไป ดังนี้

สุตตุนตา กวิกิตา กาเวยุยา จิตตกขรา จิตตพยุณชชา

พาหิรกา สาวกภาสิตา

เพื่อไม่ให้ยืดเยื้อ ดูที่คำบ่งชัดคำเดียว ได้แก่ “พาหิรกา” (“พาหิยร์ก”) คือเป็นเรื่องนอกพุทธศาสนา แต่นี้ก็พอที่จะยุติได้

พาหิรกสาวกภาษิต คือข้อความเรื่องราวที่พวกสาวกลัทธิหรือคนนอกพระพุทธศาสนาคิดแต่งพูดบอกออกมา

ส่วนคำของพระสาวกในพระไตรปิฎก นอกจากมีมาเก่าแต่เดิมตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ก็เป็นคำบอกเล่าถ่ายทอดพระธรรมของพระพุทธเจ้า กล่าวตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกสอนไว้ ตลอดจนถึงแจ่มพุทธประสงค์ มิใช่เป็นการบอกลัทธิคำสอนที่ท่านคิดขึ้นเอง

เพราะฉะนั้น จะนำพุทธพจน์นี้มาอ้าง เพื่อตัดพระสูตรคำสอนของพระสาวกเช่นพระสารีบุตรในพุทธกาลออกไปไม่ได้

แถมทำยนิด คำว่า “สาวก” เป็นคำค่อนข้างลอยๆ ถ้ามาล้าพังทำให้สงสัยว่าสาวกของใคร จึงมักมีคำอื่นมาด้วยที่จะช่วยกำกับความว่าเป็นสาวกของใคร เช่น “โคตมุตฺต สาวโก” “ภควโต สาวก” แต่บางทีไม่มีคำอื่นมาด้วยที่จะกำกับ ท่านผู้เป็นคำเดียวเลยก็มีอย่างในหลักเรื่องพระปฐมสมโพธิ ๕ จำพวก ใช้คำว่า “พุทธสาวก” เมื่อตรัสว่า จำพวกหนึ่งถึงอรรถกถาที่ใช้นั้น ด้วยรู้ตระหนักรว่า พระพุทธะทั้งหลาย พุทธสาวกทั้งหลาย สรรเสริญ (วณฺณิต พุทฺเทหิ พุทฺธสาวเกหิ)

ในกรณีที่พิจารณากันมานี้ มิใช่เพียงแค่ “สาวก” แต่เป็น “สาวกภาสิตา” แล้วก็มีคำที่ถือได้ว่ามากำกับ คือ “พาหิรกา” ทำให้แปลว่า “สาวกภาสิต นอกพระพุทธศาสนา”

รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง

จะก้าวไปในการศึกษารวม จับทิศทางให้ชัด

อย่างที่รู้กันว่าเรามีพระไตรปิฎกภาษาไทยหลายฉบับ หรือหลายชุดนั้น ขอบทพจนานุกรมความเข้าใจกันให้ชัดไว้ว่า ที่จริงนั้น “พระไตรปิฎกภาษาไทย” ไม่มี แต่เป็นการเรียกหรือตั้งชื่อให้สะดวกหน่อย คือให้สั้นๆ จะได้เรียกให้ง่าย

พระไตรปิฎกตัวจริงนั้นเป็นภาษาบาลี เวลาพูด เพื่อไม่ให้สับสนปนเป ก็เรียกว่าพระไตรปิฎกบาลี เป็นการเรียกให้รู้ชัดกันไป

ประเทศไทยเรามีพระไตรปิฎกบาลี ที่พิมพ์เป็นเล่มหนังสือครั้งแรก (โดยใช้อักษรไทย) เรียกว่า สยามรัฐสัทส เตปิฎก (พระไตรปิฎกของสยามรัฐ, พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, พระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ)

ส่วน “พระไตรปิฎกภาษาไทย” ที่จริงคือ พระไตรปิฎกที่แปลเป็นภาษาไทย โดยแปลจากพระไตรปิฎกตัวจริงที่เป็นภาษาบาลีนั้น เพื่อช่วยให้คนที่อ่านภาษาไทยศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกได้

พระไตรปิฎกที่แปลเป็นภาษาไทยไปแล้วอย่างนี้ ไม่ว่าจะแปลจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ หรือจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับไหน คำแปลนั้นก็ไม่ใช่ฉบับสยามรัฐ

ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องของการทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ผิดพลาดสับสน จึงจำเป็นต้องแก้ปัญหามาโดยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และขอร้องที่ได้ออกนามของท่านที่ทำ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ในการพูดถึงนี้ ถ้าข้อมูลใดไม่ตรงไม่เต็ม ก็ขอให้ช่วยบอกแจ้ง

ก่อนจะพูดต่อไป ขอทบทวนเรื่องราว พระคัมภีร์จัดทำหนังสือที่ชื่อว่า “พุทธวจนะ” โดย

ก) คัดเอาพุทธวจนะมาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ที่พระคัมภีร์บอกว่าเป็นสยามรัฐ

ข) ท่านบอกว่าไม่เอาอรรถกถา

ได้บอกแล้วว่าการทำอย่างที่ว่านั้น ไม่เป็นความจริง และไม่อาจเป็นไปได้ เพราะว่า

๑. พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่เป็นสยามรัฐ หรือเป็นฉบับสยามรัฐ ไม่มีจริง

๒. พระไตรปิฎกภาษาไทย เป็นคำแปล และมีข้อบกพร่องที่ยังต้องแก้ไข ใช้เป็นเครื่องช่วยศึกษาได้ แต่ถือเป็นหลักฐานอ้างอิงขั้นตัดสินไม่ได้ หนังสือ พุทธวจนะ จึงมีฐานะและภาวะอย่างนั้นด้วย

๓. พระไตรปิฎกภาษาไทยทุกฉบับ แปลโดยอักษยอรรถกถา เป็นหลัก ถ้าไม่เอาอรรถกถา ก็ต้องไม่เอาพระไตรปิฎกภาษาไทย และต้องไม่ใช่พจนานุกรมภาษาบาลี ซึ่งก็อักษยอรรถกถาเช่นกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระคัมภีร์จะต้องเปลี่ยนไปทำหนังสือ พุทธวจนะ เป็นภาษาบาลี โดยเลือกคัดพุทธวจนะจากพระไตรปิฎกบาลีโดยตรง หรือมีฉะนั้น ถ้ายังจะทำเป็นภาษาไทย ท่านจะต้องแปลเอง หรือให้ใครทำคำแปลขึ้นใหม่

ถ้าจะเป็นเช่นนั้นได้ พระคัมภีร์หรือผู้แปลใหม่นั้น จะต้องมีความรู้ภาษาบาลีดีกว่าบรรดาพระเถรานุเถระนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ทั้งปวงที่ได้เป็นผู้แปลพระไตรปิฎกภาษาไทยที่ได้ทำกันมาแล้ว กับทั้งเป็นอันว่าท่านจะแปลโดยไม่ใช้อรรถกถา (ตลอดจนพจนานุกรมบาลีที่ถือตามอรรถกถา)

นี่ก็คือ ท่านต้องเริ่มต้นใหม่

มีข่าวเป็นเค้าว่า พระคัมภีร์ได้แปลบาลีเป็นไทยเองบ้างแล้ว ไม่ทราบชัดว่า ท่านแปลใหม่เพื่อทำใหม่ หรือเพื่อแก้ไขคำแปลที่ท่านนำมาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ซึ่งมาอยู่ในหนังสือพุทธวจนะ ของท่านนั้น แต่ไม่ว่าจะอย่างไร ก็ต้องให้เป็นคำแปลที่ถูกต้องดีกว่าของเดิมอันเก่า

ข่าวนั้นบอกว่า พระคัมภีร์แปลคำบาลี “สทิเทว” (มีในพุทธวจนะที่แสดงความหมายของ “สทิทาคามิ”) ว่า “เทวดาครั้งเดียว”

อาตมาอยู่ห่างไกล ได้ยินนิดหน่อย ก็ฟังไว้ก่อน ต่อมาสักครึ่งเดือนที่ผ่านมานี้ มีพระไปพบ ก็ได้ถามเพื่อท่านรู้ ท่านยืนยันว่าพระคัมภีร์แปลอย่างนั้นจริงๆ

คำแปลนั้นไม่ถูกต้องแน่นอน และเรื่องอย่างนี้ควรถือเป็นสำคัญ เพราะเป็นการกระทำต่อหลักของพระพุทธศาสนาที่มีความหมายต่อคนจำนวนมากมาย ถ้าเรื่องคืบหน้าหรือขยายขอบเขตมากขึ้น จะทำให้เกิดความสับสนทางความรู้ความคิด ซึ่งเป็นอันตราย จะแค่หัวเราะสนุกสนานกันเท่านั้นไม่ได้

ถ้ามองในแง่ดี ก็เอาเป็นเครื่องกระแทกกระตุ้นให้คนไทยตื่นขึ้นมาใส่ใจศึกษาหาความรู้ความเข้าใจ เพื่อทำอะไรๆ ให้ถูกต้อง

ที่นี้ก็ดูว่าพระคัมภีร์แปลขึ้นมาอย่างนี้ได้อย่างไร เมื่อไม่ได้สอบถามท่านโดยตรง ก็พอจะเดาหรือสันนิษฐานได้

“สทิเทว” นั้น คนไทยดูแค่เผินๆ ก็พอจะนึกแบบไทยๆ ว่าคงมาจาก ๒ คำรวมกัน คือ “สทิ” + “เทว”

ตัวหลังคือ “เทว” คู่กันกับในภาษาไทยอยู่แล้ว ก็คือ เทวะ หรือ เทพ หรือเทวดานั้นเอง (มาจากคำบาลี ที่ใช้เป็นคำไทยไปแล้ว) คำนี้จึงเหมือนกับว่ารู้อยู่แล้ว ไม่ต้องสืบค้นอะไร แปลได้ทันที

แต่ “สทิ” ไม่มีในภาษาไทย จะแปลว่าอย่างไร สงสัยว่าพระคัมภีร์คงจะไปค้นดูในพจนานุกรม หรือ dictionary ภาษาบาลีสักเล่มหนึ่ง จึงได้ความหมายที่เข้าทาง (ยังไม่แท้) ว่า “ครึ่งเดียว” ถ้าท่านดูในพจนานุกรมได้มา ก็คือท่านไปไม่พ้นอรรถกถา

การแปลอย่างนี้ ไม่ใช่แค่สนุกหรือขำ แต่เป็นอันตราย ถ้ามากขึ้นๆ ก็วนวายสับสน

อันนี้ น่าจะเทียบได้คล้ายกับคนที่บอกว่า แปลภาษาอังกฤษ เป็นไทยนะหรือ ง่ายมาก ฉันไม่ต้องใช้ dictionary หรือ

คนนี้ เจอคำว่า season ก็บอกได้ทันที คำนี้หรือ ง่ายมาก ชัด อยู่แล้ว sea ก็ทะเล son ก็ลูกชาย รวมกัน season เป็นลูกทะเลๆ ก็คือ ทหารเรือ เพราะฉะนั้น season ก็คือ ทหารเรือ

แถมพอมีใครให้ดู dictionary ก็บอกอีกว่า dictionary เล่มนี้ ผิด อะไรกัน season แปลได้อย่างไรว่า “ฤดู” เห็นอยู่ชัดๆ sea – ทะเล กับ son – ลูกชาย ก็ลูกทะเล นี่แหละ ทหารเรือ

ที่จริง ที่เขาว่าไม่ต้องดู dictionary นั้น เขาอาจจะรู้คำนี้มาจากคุณครู ซึ่งได้ดูคำนี้ใน dictionary มาก่อนแล้ว หรือง่ายๆ คำพวกนี้ได้พบได้พบในชีวิตประจำวันกันบ่อยนักจนคุ้นมาก ไม่ต้องสืบว่าใครเป็นคนดู dictionary หรือบอกความหมายเป็นคนแรก

หันกลับมาที่ “สกีเทว”

ถ้าเราไม่ปฏิเสธ dictionary ก็ไปดูอรรถกถาในหน้าที่พื้นฐาน คือบอกความหมาย เหมือนเป็น dictionary หรือพจนานุกรมฉบับต้น ก็พบหลายแห่ง ยกมาสักที่ (ชว.อ.๘/๔๓๓) ว่า

“สกีเทวาติ เอกวารเมว ฯ”

= สกีเทว หมายความว่า วาระเดียวเท่านั้น (ครั้งเดียวเท่านั้น)

ที่จริง คำว่า “สกีเทว” นั้น ถ้ารู้ไวยากรณ์บาลีบ้าง แม้แต่ขั้นต้นๆ ก็รู้ง่ายๆ ไม่ต้องไปถึงอรรถกถา หรือพจนานุกรมอะไร

ถ้ารู้ไวยากรณ์บาลีอยู่บ้าง ก็รู้ว่า

“สกีเทว” มาจาก “สกี เขว”

สกี (ครั้งเดียว) + เขว (เท่านั้น) = ครั้งเดียวเท่านั้น

สกี คำหนึ่ง กับ เขว อีกคำหนึ่ง เอามารวมจับติดกัน
สกี กลายเป็น สกีท บวกกับ เขว จึงเป็น “สกีเทว”

จะคง สกี ไว้ก็ได้ แต่ต้องเติม ย รวมกันเป็น “สกีเยว”

ก็เหมือนกับ “เอกวารเมว” ที่เอามาบอกเป็นความหมาย

“เอกวารเมว” มาจาก “เอกวาริ เขว”

เอกวาริ (วาระเดียว) + เขว (เท่านั้น) = วาระเดียวเท่านั้น

เอกวาริ คำหนึ่ง กับ เขว อีกคำหนึ่ง เอามารวมจับติดกัน
เอกวาริ กลายเป็น เอกวารม บวกกับ เขว จึงเป็น “เอกวารเมว”

จะคง เอกวาริ ไว้ก็ได้ แต่ต้องเติม ย รวมกันเป็น “เอกวาริเยว”

“สกีเทว” ก็ดี “สกีเยว” ก็ดี “เอกวารเมว” ก็ดี “เอกวาริเยว” ก็ดี
มีมามากมาย พบได้ทั่วไปในคัมภีร์หรือหนังสือบาลีทั้งหลาย

นี่คือง่ายๆ ไม่มีเทวดาอะไรมาเกี่ยว เป็นเรื่องของถ้อยคำ
สามัญ ที่เป็นไปตามหลักภาษา ไวยากรณ์บาลี

ก็คล้ายกับเรื่อง season นั้นแหละ จะเอาแค่ sea + son
ไม่ได้ ดูไปดูมา กลายเป็น season ← seison ← sation- ← satus

ที่ว่ามานี้ ก็แสดงให้เห็นประโยชน์ขั้นต้นอย่างพึ้นๆ ของ
อรรถกถาซึ่งควรทราบ ก่อนก้าวอย่างเห็นทิศเห็นทางไป
การศึกษาพระไตรปิฎก และพระพุทธศาสนา

รู้จริงแล้ว จัดให้ตรง

รักษาพระไตรปิฎกเดิมไว้ได้เต็มที่ จะค้นเอาการศึกษาได้เต็มที่

การเลือกคัดพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกมาจัดทำหนังสือประมวลพุทธวจนะนี้ ยังมีข้อควรรู้เข้าใจอีกบางประการ จึงขอพูดเพิ่มอีกบ้าง

เริ่มแรก ฟังรู้เข้าใจว่า พระไตรปิฎกที่มีปริมาณข้อมูลมากมาย จัดแบ่งตามแบบสยามรัฐเป็น ๔๕ เล่ม มากกว่า ๒ หมื่นหน้านั้น มีระบบการจัดลำดับหมวดหมู่ไว้อย่างดี

แต่ระบบการจัดนั้น มิใช่มุ่งสำหรับใช้ในการศึกษาเล่าเรียน แต่เป็นระบบที่วางไว้เพื่อความสะดวกและได้ผลดีในการเก็บรักษา รวมทั้งการจัดแบ่งความรับผิดชอบในการเก็บรักษานั้น

เพื่อความสะดวกได้ผลในการเก็บรักษานั้น ขอพูดคร่าวๆ ให้ดูการจัดพระสูตรต้นตปิฎกเป็นตัวอย่าง

เริ่มต้น โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาสาระ ท่านเอาความยาว-สั้นของพระสูตรทั้งหลายเป็นเกณฑ์ข้อแรก

พระสูตรทั้งหลายที่ยาวมากๆ นำมาเรียงลำดับรวมไว้ด้วยกันเป็นพวกหนึ่ง เรียกว่า *ทีมนิกาย* (ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว มีเพียง ๓๔ สูตร แต่ใช้เนื้อที่หนังสือ ๓ เล่ม)

พระสูตรทั้งหลายที่ยาวปานกลาง จะมีเนื้อหาสาระอย่างไรก็แล้วแต่ นำมาเรียงรวมไว้ด้วยกันเป็นพวกที่ ๒ เรียกว่า *มัชฌิมนิกาย* (ชุมนุมพระสูตรขนาดกลาง มี ๕๒ สูตร ก็ใช้เนื้อที่หนังสือ ๓ เล่ม)

เหลือจาก ๒ หมวดนี้ ก็เป็นพระสูตรค่อนข้างสั้น จนถึงเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งมีมากมายนัก ต้องวางเกณฑ์ใหม่ในการจัดหมวดหมู่

พวกหนึ่งจัดตามหัวข้อเรื่อง คือ บรรดาพระสูตรที่ว่าด้วยหัวข้อธรรมเดียวกัน เกี่ยวกับบุคคลจำพวกเดียวกัน เป็นเรื่องของสถานที่อย่างเดียวกัน ฯลฯ ก็นำมาเรียงรวมไว้ด้วยกัน เป็นสังยุตต์ๆ (“เกี่ยวกับ” “ว่าด้วย”) เช่น เกี่ยวกับชั้นร้ทำ ก็รวมไว้ด้วยกันเป็น *ชั้นร้สังยุตต์* เกี่ยวกับพระภิกษุ ก็รวมไว้ด้วยกันเป็น *ภิกษุสังยุตต์* เกี่ยวกับพระเจ้าโกศล ก็รวมไว้ด้วยกันเป็น *โกศลสังยุตต์* ฯลฯ ได้ทั้งหมด ๕๖ สังยุตต์ จัดเป็นหมวดที่ ๓ เรียกว่า *สังยุตตนิกาย* (มากถึง ๗,๗๖๒ สูตร ใช้เนื้อที่หนังสือ ๕ เล่ม)

พวกต่อไปจัดตามจำนวน หรือตามตัวเลข คือ บรรดาพระสูตรที่มีการนับจำนวน เป็นตัวเลขเท่านั้นเท่านี้ ก็นำมาเรียงรวมไว้ด้วยกันตามจำนวนที่เท่ากันๆ เป็นหมวด ๑ หมวด ๒ หมวด ๓ ฯลฯ หมวด ๑๐ หมวด ๑๑ จัดเป็นหมวดที่ ๔ เรียกว่า *อังคุตตรนิกาย* (มากมายถึง ๙,๕๕๗ สูตร ใช้เนื้อที่หนังสือ ๕ เล่ม)

เหลือจากนี้เป็นพวกเบ็ดเตล็ด มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวๆ จัดเข้า ๔ หมวดแรกไม่ได้ เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา ซาดกมากมายถึง ๑๕ คัมภีร์ จัดเป็นหมวดที่ ๕ เรียกว่า *ขุททกนิกาย* (กินเนื้อที่หนังสือ ๙ เล่ม)

นี่พูดถึงพระสูตร (๒๕ เล่ม) ให้เห็นเป็นตัวอย่าง ส่วนพระวินัย และพระอภิธรรม (อีก ๒๐ เล่ม) ขอเว้นไว้ ผ่านไปก่อน

แล้วท่านก็ตกลงกัน แบ่งหน้าที่ มอบหมายกัน พระสงฆ์กลุ่มนั้น คณะนั้น สายนั้น รับภาระศึกษาเรียนรู้เชี่ยวชาญในหมวดที่ฆนิกาย ทรงจำ สาธยายแม่นยำ รักษาไว้ให้มั่นคง เป็นพวกที่ฆภาณกา, กลุ่มนั้น คณะนั้น หรือสายนั้น รับภาระรักษาหมวดมัชฌมิกาย เป็นพวกมัชฌมิกาย รับผิดชอบกันไป สืบทอดกันมา

เป็นอันว่าที่ท่านจัดหมวดหมู่พระไตรปิฎกไว้ นั้น เป็นระบบการเก็บรักษา ไม่ได้จัดเรียงไว้ให้สะดวกสำหรับการเล่าเรียน แต่ถ้าใครจะศึกษาแบบว่าไปเรื่อยๆ จะเรียงลำดับไปตามนั้น ท่านก็ไม่ว่า

ยกตัวอย่าง ถ้าศึกษาเรื่อยไปตามลำดับที่ท่านจัดไว้ เช่น จับพระไตรปิฎกเล่ม ๑๐ ขึ้นมาเรียน เล่มนี้อยู่ในที่ฌนิกาย ท่านจัดตามความยาว ก็เอาพระสูตรยาวๆ มาเรียงรวมกันไว้

เราจับที่มหานิทานสูตร พบกับหลักธรรมสำคัญใหญ่ คือปฏิจักษุสมบัติ ที่ลึกล้ำละเอียดมาก พอจับ ก็ขึ้นมหาปริณิพพานสูตร กลายเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ ว่าด้วยพุทธกิจตอนที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน จบแล้วขึ้นพระสูตรต่อไป พบกับเนื้อหาสาระที่เปลี่ยนไปต่างเรื่องราวคนละอย่างคนละแนว เจอมหาสมยสูตร ก็เป็นเรื่องการประชุมครั้งใหญ่ของพวกเทวดาระดับหนึ่ง ผ่านไปอีกหน่อยแล้วถึง มหาสติปัฏฐานสูตร กลายเป็นเรื่องการเจริญสมถวิปัสสนา ที่เป็นหลักธรรมใหญ่ลึกซึ้งยิ่ง พอจบไปขึ้น ปายาสีลาสูตร เปลี่ยนทันที กลายเป็นเรื่องการพิสูจน์ตายแล้วเกิด

ที่นี้ คนที่มุ่งไปในการศึกษารวมเอาจริงเอาจัง ตอนนี้จะศึกษาหลักธรรมนี้ๆ เช่นจะศึกษาเจาะจงเรื่องสติปัฏฐาน ถ้ารู้เข้าใจระบบการจัดหมวดหมู่ของท่านชัดดีแล้ว แทนที่จะอ่านหรือเรียนไปตามลำดับที่ท่านจัดเรียงไว้ ก็ไปเก็บเอาเฉพาะเรื่องสติปัฏฐานมาจากที่โน่นที่นี้ได้มากมาย กลายเป็นว่าเอาระบบการจัดของท่านไปสนองวัตถุประสงค์ในการศึกษาของตนได้อย่างดี

ผู้ที่ศึกษาเรื่องราวหลักธรรมวินัยจำเพาะอย่างจริงจัง และตัวเองก็รู้ระบบจัดเก็บรักษาพระไตรปิฎกชัดด้วย เหมือนรู้คลังที่เก็บทุกแห่ง ก็ไปรวมเอาเรื่องที่ต้องการมาศึกษาได้เต็มที่

เช่นว่าจะศึกษาธรรมในหลักสติปัฏฐาน ๔ ถ้าหาไปตามลำดับ ก็ต้องอ่านพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม แต่เพราะรู้การจัดระบบที่เก็บ ก็ตรงไปเอามาจากคลังใหญ่ ตรงนั้นตรงนี้ได้จากแหล่งใหญ่ คือ

จากหมวดพระสุตตรขนาดยาว-ทีฆนิกาย ในเล่ม ๑๐ ได้ มหาสติปัฏฐานสูตร (๒๗ หน้า, ข้อ ๒๗๓-๓๐๐ หน้า ๓๒๕-๓๕๑)

จากหมวดพระสุตตรขนาดกลาง-มัชฌิมนิกาย ในเล่ม ๑๒ ได้ สติปัฏฐานสูตร (๒๕ หน้า, ข้อ ๑๓๑-๑๕๒ หน้า ๑๐๓-๑๒๗)

จากหมวดพระสุตตรจัดตามหัวเรื่อง-สังยุตตนิกาย ในเล่ม ๑๙ ได้ สติปัฏฐานสังยุตต์ (๖๖ หน้า, ข้อ ๖๗๘-๘๔๒ หน้า ๑๙๐-๒๕๕)

แถมจะเอาจากอภิธรรมปิฎกด้วย เมื่อรู้ระบบดี ก็ได้

ในเล่ม ๓๕ มี สติปัฏฐานวิภังค์ (๒๓ หน้า, ข้อ ๔๓๑-๔๖๔ หน้า ๒๕๗-๒๗๙)

อย่างนี้ พุทธวจนะที่ต้องการ เราก็ได้ ตัวพระไตรปิฎกที่ท่านรวมมาจัดเรียงเก็บรักษาไว้ ก็ไม่เสียหาย ไม่แปรปรวน

ดังได้บอกแล้ว ในเวลายาวนานที่ผ่านมา ผู้รู้หลายท่านทำกันมาแล้ว ในการเลือกคัดพุทธวจนะจากพระไตรปิฎกมาจัดทำเป็นเล่มหนังสือ และตั้งชื่อให้รู้ว่าเป็น พุทธวจนะ ควรยกมาบอกไว้บ้าง

ที่ประเทศศรีลังกา ในปี 1906/๒๔๔๙ ภิกษุชาวเยอรมัน (ชื่อเดิมว่า Anton Gueth ได้บวชมาอยู่ใน Ceylon ตั้งแต่ยังหนุ่ม จนเป็นพระมหาเถระ Nyanatiloka ผู้เป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงในศรีลังกา) ได้เลือกเก็บพุทธพจน์มาจัดเรียงทำเป็นหนังสือตั้งชื่อว่า *The Word of the Buddha* แปลว่า พุทธวจนะ ตรงทีเดียว

ที่ประเทศไทย ใน พ.ศ. ๒๔๗๙/ค.ศ. 1936 พุทธทาสภิกขุ พระเถระที่เคารพนับถือเป็นที่อ้างอิงมาก เลือกรวบรวมพุทธพจน์มาจัดหมวดหมู่ทำเป็นหนังสือตั้งชื่อว่า *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*

ที่ประเทศอังกฤษ ในปี 1939/๒๔๘๒ F.L. Woodward (ผู้แปลพระไตรปิฎกบาลี เป็นภาษาอังกฤษ ในหมวดสังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย ให้แก่ Pali Text Society) ได้เลือกรวบรวมพุทธพจน์ มาแปลเป็นภาษาอังกฤษ จัดเรียงทำเป็นหนังสือตั้งชื่อว่า *Some Sayings of the Buddha...* (จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด จัดเข้าในชุด The World's Classics)

เพื่อให้สั้น ขอบุตรรวมๆ ว่า หนังสือที่ท่านทำกันมาทั้งหมดนี้ เลือกรวบรวมจากพระไตรปิฎก เอาเฉพาะพุทธวจนะ โดยทุกท่านนี้รู้ภาษาบาลีอย่างดี อ่านพระไตรปิฎกบาลีเองได้

ลักษณะงานของทุกท่านนี้ คือเลือกรวบรวมพุทธวจนะมาจัดเรียงตามแนวหรือหัวเรื่องที่วางไว้ อย่างที่วางแล้ว คือให้ได้อ่านได้ศึกษาพุทธวจนะในเรื่องนั้นอย่างพร้อมหรือเพียงพอไปในที่นั้นเลย ไม่ต้องไปอ่านตรงนั้นที่ ตรงนี้ที่ ในพระไตรปิฎกของเดิมที่ท่านจัดเรียงไว้ตามระบบของการเก็บรักษา

The Word of the Buddha ของพระมหาเถระ Nyanatiloka นั้นชัดเจนจำเพาะ คือท่านตั้งหลักอริยสัจ ๔ เป็นโครง แล้วก็รวมพุทธพจน์เกี่ยวกับอริยสัจจากทั่วพระไตรปิฎกมาวางเรียงเข้าตามโครงเรื่อง ซึ่งก็คือหัวข้อที่ย่อยลงไปๆ ของหลักอริยสัจนั้น

ของท่านพุทธทาส ตั้งพุทธประวัติเป็นโครงเรื่อง แล้วรวมพุทธพจน์มาวางเรียงเข้าตามโครงเรื่อง โดยมีพุทธเทศนา ธรรมกถา และเรื่องราวมากมาย พ่วงมากับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ

หลังจากทำ พุทธประวัติจากพระโศภนแล้ว ท่านพุทธทาสได้จัดทำหนังสือประมวลพุทธวจนะอีกหลายเล่ม เช่น *ชุมนุมทรัพย์จากพระโศภน* *อริยสังคยาจากพระโศภน* *ปฏิจลสมุปปาทจากพระโศภน* โดยมีลักษณะงานอย่างที่กล่าวแล้ว

ส่วน *Some Sayings of the Buddha* ของ F.L. Woodward เท่าที่พอจำได้ (ไม่มีเล่มหนังสืออยู่ในโกดังที่พัก) ดูเหมือนว่าท่านผู้รวบรวมมุ่งจะให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของพระพุทธานุศาสนิกจากพุทธวจนะที่ท่านรวบรวมมาเรียงไว้ในหนังสือเล่มเล็กๆ นั้น จึงมีพุทธประวัติเป็นจุดตั้งต้น โยงไปยังพุทธพจน์ต่างๆ ที่จะให้รู้จักเข้าใจลักษณะทั่วไปของพระพุทธานุศาสนิก

รวมแล้ว ทุกท่านที่กล่าวมานั้น ทำงานเหล่านี้ขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่ชาวพุทธและบรรดาผู้ศึกษา ที่จะได้รู้จักและเข้าถึงธรรมวินัยในพระไตรปิฎกได้สะดวกขึ้น โดยเป็นเครื่องมือหรือสื่อที่ช่วยในการศึกษาพระไตรปิฎก ช่วยนำไปสู่เข้าถึงพระไตรปิฎก ซึ่งเมื่อเขาคุ่นกับเนื้อหาในหนังสือประมวลพุทธวจนะเหล่านี้แล้ว ต่อไปเขาก็จะไปศึกษาถึงตัวพระไตรปิฎกเองได้อย่างโปร่งโล่งคล่องแคล่วมากขึ้น นี่ถือเป็นหนังสือประกอบพระไตรปิฎก ไม่ใช่มาแทนพระไตรปิฎก

ทุกท่านรู้ตระหนักอยู่ว่า หนังสือของท่านนี้ เป็นคำแปล ดังที่ว่าเพื่อช่วยให้คนทั่วไป มีโอกาสรู้จักคำสอนในพระไตรปิฎก มีฐานะในระดับของพระไตรปิฎกฉบับแปลทั้งหลาย ที่เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ยิ่งขึ้นต่อการแก้ไขปรับปรุง มิใช่จะแทนพระไตรปิฎกของเดิม ตัวจริง ที่เป็นภาษาบาลี

เป็นอันว่า หนังสือประมวลพุทธวจนะทั้งหลายดังได้ยกตัวอย่างให้ดูนั้น มาประกอบมาเสริมมาแวดล้อมพระไตรปิฎกให้เห็นตัวเห็นองค์พระไตรปิฎกที่ตั้งอยู่อย่างมั่นคงนั้น ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น มิได้ไปตะตะต้องเนื้อตัวของพระไตรปิฎกให้มัวหมองบุบช้ำล่อนหลดปริตกเสียหายแต่อย่างใด

ทั้งนี้ โดยหวังจะให้มวลประชาทั้งในบัดนี้ และเบื้องหน้า มีโอกาสสัมผัสและเข้าถึงพระไตรปิฎกเสมอเหมือนเท่าเทียมกัน ทุกยุคทุกสมัย

ในภาวะที่พระไตรปิฎกคงอยู่เต็มสภาพ โดยมีพุทธวจนะเด่นชัดอยู่ท่ามกลาง ในวงล้อมของบุคคล เหตุการณ์ ลัทธิศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ตามกาลเทศะแห่งยุคสมัย ซึ่งเคลื่อนไหวให้เรามีโอกาสได้รู้เห็น มองธรรมวินัยได้เด่นชัดขึ้นนั้น โอกาสยังมีมากกว่าที่พูดมาแล้วนั้นอีก

เช่นว่า ต่อไป บางคนอาจคิดบ้างก็ได้ว่า ครั้งนี้เราจะไม่คัดพุทธวจนะออกมาละ แต่จากพระไตรปิฎกนั้นแหละ เราจะเลือกคัดเอาถ้อยความที่บอกเล่าความคิดความเชื่อวิถีชีวิตและข้อปฏิบัติของโยคีฤาษีดาบส เป็นต้น ที่เป็นภูมิหลังของชมพูทวีปออกมาให้ดู เพื่อจะได้มองเห็นว่า เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว ลัทธิความเชื่อถือใดถูกชี้ให้เลิกละ อันที่ทรงเน้นให้หลีกเลี่ยง ให้เลิกละ เป็นอย่างไร อันไหนเลื่อนกลางเสื่อมหาย อันไหนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น

จากพระไตรปิฎกที่คงเดิมอย่างนี้ นี้ก็ทำได้

รู้จักแล้ว จัดให้ตรง

การรักษาพุทธวจนะสำคัญที่ภาษาบาลี ไม่อยู่ที่ตัวอักษร

พระเจ้าอโศกมหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๘-๒๖๐; นักประวัติศาสตร์ปัจจุบันมักว่า พ.ศ. ๒๗๐-๓๑๒) เมื่อพิชิตแคว้นกสิงคะได้ในปีที่ ๘ แห่งรัชกาล ทรงสดพระทัยต่อความทุกข์ยากของประชาชน และหันมานับถือพระพุทธศาสนา ประกาศละเลิกสังคามวิชัย หันมาดำเนินนโยบายธรรมวิชัย บำรุงความสุขและศีลธรรมของประชาชน อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ รวมทั้งอุปถัมภ์สังคายนาครั้งที่ ๓ และส่งพระศาสนทูต ๙ สาย ไปประกาศพระศาสนาในแดนห่างไกล

เริ่มแต่เมื่ออภิเษกได้ ๑๒ พรรษา พระเจ้าอโศกมหาราชได้โปรดให้ทำศิลาจารึก เขียนสลัก “ธรรมลปิ” (ลายสี่ธรรม คือ ข้อความที่เขียนไว้เพื่อสอนธรรม) กระจายไปทั่วจักรวรรดิอันไพศาล เท่าที่พบ ๒๘ ฉบับ แต่ละฉบับมักจารึกไว้ในที่หลายแห่ง

ความในธรรมลปิ ซึ่งจารึกไว้ที่เสาศิลา หินผานั้น บอกพระราชจริยาวัตร พระราชกรณียกิจ พระราชประสงค์ของพระองค์ที่มีต่อประชาชน หลักธรรมที่ทรงแนะนำสั่งสอนประชาชนและข้าราชการ การจัดบริการสาธารณประโยชน์ต่างๆ

จารึกบนเสาคินแผ่นศิลาเหล่านี้ แม้ว่าจะมุ่งจริงใจในการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนและข้าราชการ แต่มิได้มีการจารึกพุทธวจนะไว้บนเสาคินและแผ่นศิลาเหล่านั้นแต่อย่างใด

จะต้องเข้าใจสภาพความเป็นจริงว่า จักรวรรดิของพระเจ้าอโศกนั้นกว้างใหญ่ไพศาลกว่าประเทศอินเดียปัจจุบันมาก แม้ว่าทางใต้จะไม่ตลอดทั้งหมด แต่ทางตะวันออกตั้งแต่บังกลาเทศ ขึ้นไปตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงอัฟกานิสถาน

ในดินแดนกว้างใหญ่นี้มีราษฎรหลายเผ่าพันธุ์หลายภาษา จารึกศิลาหรือจารึกหินของพระเจ้าอโศกนั้น แต่ละฉบับแต่ละเรื่อง ต้องไปจารึกไว้ต่างแห่งต่างที่ (บางฉบับขุดค้นพบแล้วถึง ๑๒ แห่ง ที่ยังไม่พบ ก็คงมี) จารึกก็ต้องใช้ภาษาถิ่น เป็นปรากฏตแขนงต่างๆ บ้าง ภาษากรีกบ้าง อาเรเมียนบ้าง และอักษรหรือตัวหนังสือก็ต้อง เปลี่ยนไปใช้ตามถิ่นด้วย ที่มากคืออักษรพราหมี รองลงไปคือขโรษฐี

ภาษาของพระไตรปิฎกที่รักษาพุทธพจน์นั้น ลงตัวเป็นภาษา บาลีแบบแผนแล้วตั้งแต่สังคายนาครั้งแรก ๓ เดือนหลังพุทธ ปริณิพพาน และพระสงฆ์ต้องสาธยายเป็นประจำสม่ำเสมอตรงกัน ทุกที่ทั้งหมด มิใช่จะใช้สื่อแก่ประชาชนสมัยหลังครั้งอโศก ในถิ่นแดน ที่มีภาษาถิ่นของตนๆ ทั้งปรากฏต กรีก อาเรเมียน อันหลากหลาย

รวมความว่า ภาษาในจารึกอโศก ไม่ใช่ภาษาบาลีที่จารึก รักษาพระไตรปิฎก (และพระไตรปิฎกก็ไม่ใช้ภาษาถิ่นภาษา ชาวบ้าน ที่ใช้ในจารึกอโศก) ต้องแยกเป็นคนละเรื่องกัน

เมื่ออาตมาแปลคำจารึกของพระเจ้าอโศกเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๐๖ (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๖) จารึกพบแล้วทั้งหมด ๒๘ ฉบับ (แต่ฉบับนำไปจารึกในถิ่นแดนต่างๆ ฉบับละมากหลาย แห่ง อย่างที่ว่าแล้วบางฉบับถึง ๑๒ ถิ่น, คำว่า ๒๘ ฉบับ ไม่ใช่ ๒๘ แห่ง) หลังจากนั้น ไม่ได้ยินว่ามีจารึกอโศกเพิ่มใหม่อีก (ถึงแม้ถ้าพบ ก็คงแน่ว่า พบในที่ใหม่ แต่เป็นฉบับที่พบก่อนแล้วในที่อื่น)

ย้ำว่า จารึก ๒๘ ฉบับ เป็นราชโองการของพระเจ้าอโศก ซึ่ง ตริัสแสดงพระราชกรณียกิจ พระบรมราชาบาย พระราชประสงค์ และพระราชานุศาสน์แก่ข้าราชการและประชาชน

แม้จะมีหลายเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา เช่น ตรัสเล่าการที่ได้ทรงเป็นอุบาสก การเสด็จไปทรงนมัสการที่ประสูติที่ลุมพินี การประกาศให้ภิกษุภิกษุณีอยู่ในความสามัคคี ธรรมที่ทรงสอนก็เป็นหลักที่ทรงนำไปถ่ายทอด ทรงอธิบายเอง ไม่มีจารึกพุทธวจนะอย่างใกล้ที่สุดก็คือตรัสเตือนให้เอาใจใส่พระพุทธรูปจะข้อนี้สูตรนั้น

ที่ว่านั่นก็คือพระราชโองการใน “ศิลาจารึกแห่งไพรีต” ซึ่งพระเจ้าอโศกตรัสแก่พระสงฆ์ว่า (ข้อ ๑.-๗. ได้ไขความไว้ในหนังสือ จารึกอโศก)

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ มีธรรมบรรยายอยู่ดังต่อไปนี้ คือ

๑. วินยสมุฏกัถ - หลักธรรมดีเด่นในพระวินัย
๒. อริยวาส - ความเป็นอยู่อย่างพระอริยะ
๓. อนาคตภย - ภัยอันจะมีในอนาคต
๔. มุนิกาถา - คาถาของพระจอมมุนี
๕. โมเนยยสุตต - พระสูตรว่าด้วยโมเนยปฏิบัติ
๖. อุปติสฺสปญหา - ปัญหาของอุปติสสะ และ
๗. ข้อความที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าตรัสไว้ในราหูโลกาถ
ขึ้นว่าด้วยเรื่องมฤตวาท

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ โยมมีความปรารถนาในส่วนที่เกี่ยวกับธรรมบรรยายเหล่านี้ว่า ขอพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพ และพระภิกษุณีทั้งหลายเป็นอันมาก ฟังสดับ และพิจารณาใคร่ครวญในธรรมบรรยายเหล่านี้โดยสม่ำเสมอเป็นประจำ แม้อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายก็ (ฟังสดับและนำมาพิจารณาใคร่ครวญอยู่เสมอ) เช่นกัน

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้แล โยมจึงให้เขียนจารึกนี้ขึ้นไว้ เพื่อประชาชนทั้งหลายจักได้รู้เข้าใจถึงความมุ่งหมายในใจของโยม

ก็เลยยกจารึกอโศกฉบับนี้มาให้ดู จะได้มองเห็นรูปลักษณะแห่งศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช และนี่เป็นฉบับที่เรียกว่าพิเศษ ตามปกติตรัสแก่ราษฎร น้อยนักที่ตรัสแก่พระภิกษุภิกษุณี

พูดได้ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชตรัสเตือนพระ โดยระบุชื่อพระสูตรและหัวข้อพุทธวจนะที่ขอให้พระเอาใจใส่ ไม่ใช่ทรงนำพุทธวจนะมาแสดง แต่ให้พระไปดูพุทธวจนะนั้น ก็คือพุทธวจนะที่พระองค์นั้นแหละเล่าเรียนสาธยายกันมา รักษากันไป พระเจ้าอโศกก็ได้ทรงทราบจากพระนั้นแหละ

ในสมัยพระเจ้าอโศก ยังไม่ได้จารึกพุทธพจน์เป็นตัวหนังสือ พระสาธยายจำกันมาโดยมุขปาฐะ คือปากเปล่า จะมีการเขียนก็เฉพาะบอกกล่าวสื่อสารกันเล็กๆ น้อยๆ

สำหรับตัวอักษร สมัยนั้น ดังว่าแล้ว อักษรพราหมีใช้มาก แต่ขโรษฐีก็มีด้วย แล้วในกรณีของพุทธวจนะ เรื่องตัวอักษรก็ไม่ได้มีความสำคัญในตัวมันเอง เมื่อบัญญัติลงสัตถุญัตติกันแล้ว จะใช้ตัวอักษรใดจารึกพุทธวจนะก็ได้

(ในเมืองไทย ก่อน ร.๕ เราจารึกพุทธวจนะด้วยอักษรขอม และเมื่อ ร.๕ โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทยแล้ว พระทั่วประเทศก็ใช้คัมภีร์ใบลานจารอักษรขอมกันมาอีกนาน แม้ในการเรียนบาลีของพระเถร ก็ยังชอบเขียนอักษรขอมกันมาเรื่อย เพิ่งเลิกก่อนอาตมาสอบไม่นาน)

ที่พระศีกฤทธิพูดให้เข้าใจในเชิงว่า เสาหินของพระเจ้าอโศกได้เป็นที่จารึกรักษาพุทธวจนะ มีการใช้อักษรพราหมีจารึกรักษาพุทธวจนะ อะไรนั้น ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด

เรื่องเสาหิน เสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก ก็พูดแค่นี้ก่อน

รู้จักแล้ว จัดให้ตรง

เส้นทางอโศก ผ่านศรีลังกา และอินเดียใต้ สู่มอญ สู่ไทย

มีเสียงพูดทำนองว่า พระไตรปิฎกที่เรานับถือหรือบาลีนี้ ในยุคเก่าเคยผ่านจากถิ่นที่บัดนี้เป็นของพวกตาลีบันในอัฟกานิสถาน

ตั้งที่ว่าอาตมาไปอยู่ห่างไกล เมื่อทราบเรื่องก็ซ้าแล้ว ต้องเร่งเขียนให้เสร็จไปทีหนึ่งก่อน เรื่องนี้พูดไว้แบบพลางก่อนพอเป็นเค้า อย่างน้อยก็ได้ข้อสรุปคร่าวๆ ไว้ รอแต่รายละเอียด

ขอเล่าเรื่องเก่านานแล้ว เมื่อปี ๒๕๔๔ ในช่วงที่พวกตาลีบันมีอำนาจ เทียบทำลายพระพุทธรูปเป็นต้น แถบพามิยาน ในอัฟกานิสถาน

วันหนึ่ง มีฝรั่งคนหนึ่ง กับคนเอเชีย น่าจะเป็นคนศรีลังกา ฝรั่งนั้นจำว่าเป็นคนทางสแกนดิเนเวีย (Scandinavian) พากันไปหาที่กุฎิ เขาเล่าว่า เวลานั้น แถบพามิยาน พวกชาวบ้านและพวกคนหากิน พากันเข้าไปตามถ้ำที่พระสงฆ์เคยอยู่เมื่อพันๆ ปีก่อน จนคัมภีร์โบราณจำนวนมากมาขาย คัมภีร์มากที่เดียวลงเรือไปสแกนดิเนเวีย

ที่สแกนดิเนเวีย เขามีสถาบันวิจัยทางพระพุทธศาสนา (ที่กุฎิที่วัดอาตมาสังกัด ก็มี Pali Dictionary ที่เขาทำกันมาแสนนานยังไม่เสร็จ เพราะทำละเอียดอย่างมาก ถ้าได้ไปที่กุฎิ จะเอาชื่อของสถาบันนี้มาบอกได้) สถาบันที่นั่นรับซื้อคัมภีร์เก่าที่ขายลงเรือไปแล้วเขาก็ศึกษาวิจัยกัน แล้วก็พิมพ์ผลงานเรื่องคัมภีร์ที่ศึกษาวิจัยกันนั้นออกมา ก็จึงมีพระสูตรเป็นต้นที่เขาคัดออกมา

สองคนนั้นถวายนหนังสือที่ว่าแก่อาตมา ๑ เล่ม เป็นหนังสือใหญ่ขนาดกระดาษ A4 ปกแข็ง หนาสัก ๒๐๐-๓๐๐ หน้า พิมพ์อย่างดีเป็นหลักเป็นฐาน (ผลงานของสถาบัน)

อาตมาดูคร่าวๆ นานกว่าสิบปีแล้ว จำสิ่งที่ควรเล่าไม่ชัดเจน เมื่อไรไปที่หนังสือ ก็จะต้องอีกที แต่พูดง่ายๆ ว่ามีพระสูตร ซึ่งต่างออกไป ไม่ใช่ของเรา เช่น ภาษาที่ต่างกัน เนื้อหาของพระสูตรก็ต่างกัน (ไว้ดูรายละเอียด)

ตอนนี้สรุปไว้ก่อนว่า ที่พูดง่ายๆ เมื่อก่อน ก็ตรงกับเรื่องราวทางวิชาการ ที่อิงกับประวัติศาสตร์ คือ พระพุทธศาสนาแบบของเราที่ใช้ภาษาบาลีนี้ ไม่ได้ไปผ่านดินแดนแถบตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย แต่ลงใต้มาทางศรีลังกา

ในสมัยพระเจ้าอโศกนั้น หลังสังคายนาครั้งที่ ๓ พระนิกายสรวาสติวาท (บาลีเรียกว่า “สพฺพตฺถิกวาท”) ได้แยกตัวออกไป และไปอยู่ในแถบตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วเจริญที่นั่น

นิกายสรวาสติวาท ของพวกสรวาสติวาทินนี้ ได้เป็นจุดต่อที่จะเกิดมหายาน แล้วหายไปกับการเติบโตใหญ่ขึ้นของมหายาน

รวมแล้วก็ไม่มียะไรเกี่ยวข้องกันที่จะได้เป็นสภาวะ นอกจากเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบในแง่มุมบางอย่าง

เรื่องด้านอัฟกานิสถาน และเรื่องนิกายสรวาสติวาท ไว้แค่นี้ก่อน ไว้ดูหนังสือเล่มที่ว่าข้างต้นนั้นแล้ว ให้เรื่องชัด ค่อยสรุปอีกที

รู้จักแล้ว จัดให้ตรง

อันใดทำ ความชั่วลดหาย ความดีออกงามได้ อันนั้นทำแหละดี

เสียงพูดเรื่องหนึ่งก็สำคัญ น่าจะหยิบมาดู แม้ข้อความของเรื่องที่ได้ยินยังไม่เต็มเรื่อง แต่พอจะใช้เป็นข้อปรารภเพื่อบอกหลักที่ชัด ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์

เสียงนั้นผ่านๆ มาทำนองว่า นั้นไม่มีในพุทธวจนะ ต้องไม่ทำนี้ไม่มีในพุทธวจนะ ให้เลิกเสีย ดูเหมือนจะมีด้วยว่า พระพุทธรูปไม่มีในพุทธวจนะ ก็ต้องเลิกสร้าง ไม่ต้องมี

แน่นอนว่า เสียงพูดเสียงผ่านมานั้นก็มีข้อดีอยู่ ใช้เตือนกันได้ แต่ไม่พอที่จะเป็นหลัก จริงแน่ๆ อะไรมากมายที่ไม่มีในพุทธวจนะนั้น ไม่ถูกต้อง ควรละเลิกเสีย แต่สิ่งมากมายที่ไม่มีในพุทธวจนะ ก็เป็นการปฏิบัติตามพุทธวจนะ แล้วก็เป็นเรื่องที่ดี ควรทำ

ไม่เพียงพระพุทธรูปจะไม่มีในพุทธวจนะ อะไรอีกมากมาย อย่างวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา ก็ไม่มีในพุทธวจนะ

กาลเวลาผ่านไปนานมา พระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปในถิ่นแดนกว้างไกล ห่างออกไปทั้งกาลละและเทศะ ในกาลเทศะที่ต่างอันห่างออกไปนั้น กลายเป็นว่า หลายอย่างที่มีที่นั่นเมื่อนั้น ก็ไม่มีในพุทธวจนะ หลายอย่างที่มีในพุทธวจนะ ก็ไม่มีที่นั่นเมื่อนั้น แล้วในการปฏิบัติ จะใช้หลักอะไร

เรื่องวัฒนธรรมประเพณีเป็นตัวอย่างสำคัญในเรื่องนี้ คนในถิ่นแดนทั้งหลายมีวัฒนธรรมประเพณีของเขา เมื่อเขาได้รับพระพุทธศาสนาเข้าไป วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างก็ถูกละเลิกไป บางอย่างที่ไม่มีมาก่อน ก็เกิดมีและเจริญขึ้นมา

ไม่ต้องพูดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แม้แต่วันสำคัญที่สนุกสนานของชาวบ้าน อย่างวันสงกรานต์ ถ้ามุ่งเอาแต่สนุกบันเทิง ก็ไม่พรมีเรื่องเดือดร้อนวุ่นวาย

สัปบุริสชนจึงส่งเสียงขึ้นมาว่า เราจัดให้มีกิจกรรมในการทำความดีในวันสนุกสนานนี้ด้วย น่าจะทำให้เป็นวันที่ดีจริง นอกจากตัวเองสนุกสนาน ก็แถมให้มีความสุขด้วยกัน โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความรักสามัคคี แสดงน้ำใจต่อผู้อื่น ตั้งแต่บุพการี ปู่ย่าตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ แนบแน่นในครอบครัว แล้วก็ผูกใจเพื่อนบ้าน เป็นบุญกุศริยาตาม คำสอนของพระพุทธเจ้า เข้ากับหลักพระพุทธศาสนา

กิจกรรมทำดีวันสงกรานต์ไม่มีในพุทธวจนะ แต่กิจกรรมทำดีนั้น เป็นการปฏิบัติตามพุทธวจนะ เมื่อมี ก็ย่อมดี เทศกาล กิจกรรมอื่น ก็เช่นกัน ไม่ต้องพูดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อสำคัญมีแง่ว่า อะไรที่บอกกันมาว่าดี อย่างในวันสำคัญนี้ จัดกันไปจัดกันมา ที่ว่าวันดี ทำนั้นดี ทำนี้ดี หลงเพลินกันไป กลายเป็นเสื่อมลงๆ ก็มี

การปฏิบัติตามพุทธวจนะ ก็ต้องจับหลักให้ตรงให้มั่น นั่นคือหลักที่เป็นไปตามพุทธวจนะว่า

อันใดจัดอันใดทำ อกุศลเจริญ กุศลเสื่อมหาย

อันนั้นควรละควรเว้น

อันใดจัดอันใดทำ อกุศลเสื่อมหาย กุศลงอกงามขึ้นไป

อันนั้นควรจัดควรทำ

ว่ากันตามหลักใหญ่หลักแก่นี้ก่อน เรื่องซับซ้อนค่อยว่าอีกที

รู้จักแล้ว จัดให้ตรง

เอาคำแปลที่ผิด ออกจากหนังสือพุทธธรรม

เรื่องนี้นึกว่าจบไปแล้ว เพิ่งมาได้ทราบว่ายังมีความเข้าใจผิดที่ทำให้ติดค้างอยู่ ก็คือเรื่องคำแปล “สิกขาบท ๓๕๐ ถ้วน” ในพระไตรปิฎกภาษาไทยนั่นเอง

เรื่องนี้ ดังที่บอกแล้วว่าได้ชี้แจงอธิบายเสร็จ และพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ไปแล้ว ในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๔ จึงนึกว่าเสร็จว่าจบไปอย่างที่ว่าแล้ว

แต่ดังได้เล่าข้างต้น มีบางท่านช่วยให้ทราบว่า ไม่นานนี้ พระคึกฤทธิ์ได้พูดข้อความที่ว่า

“...ต้องเปลี่ยนความเชื่อตามท่านประยูรฯใหม่
ในตัวพุทธธรรมล่าสุดด้วย ไซ้ใหม่...”

ทำให้ทราบว่า พระคึกฤทธิ์ยังเข้าใจไม่ชัดไม่ตรงในเรื่องนี้ และเห็นว่าควรชี้แจงอธิบายให้ทุกท่านทุกคนชัดและตรงไปด้วยกัน

ความจริง ถือได้ว่าเป็นการดีที่พระคึกฤทธิ์พูดขึ้นมา เพราะถ้าเฉยผ่านไป ก็เหมือนปล่อยไว้ให้เรื่องมีแง่มุมที่เป็นช่องให้มีการตั้งข้อสงสัย หรือจับเอาไปพูดให้เข้าใจผิดได้ ในแง่นี้จึงควรขอใจพระคึกฤทธิ์ด้วย

คราวนี้ ได้พูดทบทวนเรื่องนี้ตั้งแต่ต้นเล่มแล้ว ท่านที่อ่านตลอดมาถึงนี้คงจะชัดเจนแล้วในเรื่องคำแปลในพระไตรปิฎกนั้นว่าอะไรเป็นอะไร แต่จะพูดต่อให้จบในเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหนังสือ *พุทธธรรม* ที่พระคึกฤทธิ์ยกเรื่องขึ้นมา

ที่ว่าเปลี่ยน คือ ในการพิมพ์ครั้งใหม่ของหนังสือ *พุทธธรรม* ได้เปลี่ยนพุทธพจน์ที่นำมาตั้งแสดงหลักไตรสิกขา ดังต่อไปนี้

ในหนังสือ *พุทธธรรม* ที่พิมพ์รุ่นเก่า หน้า 660 ยกพุทธพจน์หนึ่งมาตั้งว่า

ภิกษุวัชชีบุตร: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท 150 ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่การสวดทุกกึ่งเดือน, ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทเหล่านี้ได้ไหว

พระพุทธเจ้า: ดูกรภิกษุ เธอสามารถจะศึกษาไหวหรือไม่ใน สิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา...

ครั้นมาในหนังสือ *พุทธธรรม* ที่พิมพ์รุ่นใหม่ หน้า ๕๔๓ ได้ยกพุทธพจน์อีกบทหนึ่งมาตั้งแทนพุทธพจน์ข้างบนนั้น ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้, ๓ เป็นไฉน? คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑.

“ภิกษุทั้งหลาย ก็อธิศีลสิกขา เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืศีล ดำรงด้วยปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยอาจระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย; ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา...”

เป็นอันได้เห็นการเปลี่ยนที่ว่ามันชัดเจนแล้ว ที่จริงไม่ใช่เรื่องที่จะต้องชี้แจงอะไร ก็เปลี่ยนให้เห็นกันชัดๆ แต่จะเล่าเรียงเรื่องให้ฟังชัดตลอดอีกที

จะเห็นว่า ที่เปลี่ยนนี้ ก็คือคราวนี้ไม่ยกพุทธพจน์เรื่องไตรสิกขา ที่มีคำแปลว่า “สิกขาบท 150 ถ้วนนี้” มาตั้ง แต่ยกพุทธพจน์เรื่องไตรสิกขา อีกบทหนึ่ง มาตั้งแทน

การเปลี่ยนนี้ดำเนินไปตามที่ควรจะเป็นตามปกติ ขอเล่าให้เห็นเรื่องของตอนนี้อย่างตลอด คือ ในหนังสือ *พุทธธรรม* ตรงนี้พูดมาถึงหัวข้อว่า “มรรค ในฐานะไตรสิกขา หรือระบบการศึกษาสำหรับสร้างอารยชน” พูดสั้นๆ ก็คือ “มรรค ในฐานะไตรสิกขา...”

อย่างที่ว่าแล้ว ในหนังสือ *พุทธธรรม* รุ่นเก่า ยกพุทธพจน์เรื่องไตรสิกขามาตั้ง บทแรก (ต่อจากนั้นยังมีพุทธพจน์แสดงหลักไตรสิกขา บทอื่นอีก ไม่ใช่มีบทเดียวนี้) มีคำแปลที่ว่า “สิกขาบท 150 ถ้วนนี้” ซึ่งเป็นคำแปลที่ผิดพลาด

ดังได้พูดมาคราวนี้ข้างต้นแล้วว่า ตามปกติ พระไตรปิฎกแปลนั้น ท่านผู้แปลโดยปกติก็พยายามแปลอย่างดีแล้ว เมื่อเราจะยกพุทธพจน์มาอ้าง เพื่อให้สะดวก ก็ไม่ไปเสียเวลาแปลเอง ก็ยกที่ท่านแปลไว้แล้วมาใช้ได้เลย

แต่ถ้ามีอะไรสะดุด หรือเฉลียวใจ ก็ตรวจสอบกับพระไตรปิฎกบาลีที่เป็นต้นทาง ถ้าพบอะไรผิดพลาดหรือน่าจะให้ชัดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ก็ค้นเจาะจริงจั่งตรงนั้น และปรับแก้เฉพาะที่ๆ จนเสร็จไป

ตามปกติ การที่จะมีข้อสะดุดหรือเฉลียวใจให้ตรวจสอบนั้นก็เพิ่งไปที่ถ้อยคำเนื้อความที่เป็นสาระหรือเป็นประเด็นของเรื่องอย่างในกรณีนี้ สาระที่จะระวางก็คือ เป็นเรื่องไตรสิกขา

ในกรณีนี้ คำแปลที่ตัวสาระ คือไตรสิกขา ไม่สะดุด ก็ผ่านไป แล้วคำแปลนั้นก็เลยมาอยู่ในหนังสือ *พุทธธรรม* ด้วย

เมื่อมีเรื่องให้พิจารณากัน ก็ตรวจสอบ และเมื่อมาพบคำแปลที่พลาดนั้นเข้ามาอยู่ในหนังสือ *พุทธธรรม* วิธีง่ายที่สุดก็คือแก้คำแปลตรงนั้นจาก “สิกขาบท 150 ถ้วนนี้” เปลี่ยนเป็น “สิกขาบท ๑๕๐ พร้อมทั้งที่เกิน นี้”

แต่มีเรื่องแทรกว่า ในช่วงที่อาตมาเขียนอธิบายเรื่องนี้เสร็จไปไม่นาน พระจากวัดที่อาตมาสังกัด นำคำที่ท่านผู้หนึ่งเขียนขึ้น Internet มาให้ดู เป็นคำกล่าวอย่างรุนแรง เรียกได้ว่าตัวเองอาตมาก็เข้าใจและเห็นใจ จึงเขียนอธิบายให้สบายใจ แล้วก็มีญาติโยมพิมพ์แจกในงานกุศล (คือเรื่อง *แก้ปัญหาข้างหน้า เสียแต่วันนี้* มี ๒ เรื่องรวมกัน คือ “พระไตรปิฎกอยู่ที่นี่: อยู่ที่ไม่ประมาณในการศึกษา” และ “ศึกษา และเกี่ยวเนื่องกันในการศึกษา”) นี่เป็นการทำให้สบายใจกันในคราวมีเหตุการณ์ที่อาจเห็นว่ากระทบกระเทือน

เมื่อได้พบคำกล่าวอย่างรุนแรงหรือด่าอย่างนั้น แม้จะเห็นใจ และได้พยายามเขียนบอกให้สบายใจไปแล้ว แต่ก็คิดว่าควรทำให้เกิดความโปร่งโล่งสบายใจกันให้มากที่สุด

พอดีได้จังหวะเหมาะว่า เวลานั้น หนังสือ *พุทธธรรม* อยู่ในระยะจัดเตรียมพิมพ์ครั้งใหม่ ในระบบใหม่ คือแต่เดิมนานเกือบ ๓๐ ปีแล้ว หนังสือ *พุทธธรรม* ที่พิมพ์ไว้ด้วยระบบการตีพิมพ์สมัยเก่า เวลาพิมพ์ครั้งใหม่ ปรับเปลี่ยนอะไรไม่ได้ ต้องพิมพ์ซ้ำด้วยวิธีถ่ายภาพจากเล่มเก่าของเดิม

แต่ในการพิมพ์ครั้งใหม่รุ่นใหม่นี้ มีท่านที่มีน้ำใจได้พิมพ์เป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ให้แล้ว ตอนนั้นกำลังตรวจจัดข้อมูลอยู่ เป็นโอกาสให้เพิ่มขยายหนังสือขึ้นอีกมาก และสะดวกที่จะจัดจะแก้ด้วย

เมื่อพบคำกล่าวที่ด่าแล้วนั้น ก็คิดว่า พุทธพจน์ตรงนั้นสาระมุ่งที่หลักไตรสิกขา ข้อที่ไม่สบายใจแก่บางท่านในเรื่องคำแปลจำนวนสิกขาบทนั้น ไม่ใช่สาระสำคัญที่มุ่งประสงค์ในที่นี้ พุทธพจน์เกี่ยวกับไตรสิกขาตรงนั้น ก็ยังมีบทอื่นมาต่ออีก และบทนั้นเองก็นำพุทธพจน์บทอื่นในเรื่องไตรสิกขามาตั้งแทนได้

ตกลงว่า ก็ยกเอาคำแปลที่ผิดออกไปเสีย และนำพุทธพจน์ บทอื่นในหลักไตรสิกขา มาตั้งแทนที่บทที่มีจำนวนสิกขาบท

ด้วยวิธีที่ว่านี้ ก็ทำให้หนังสือ *พุทธธรรม* ปลอดภัยจากกรณี อันจะทำให้เกิดความไม่สบายใจ ไม่ว่าจะแก่ท่านผู้ใด โดยที่หนังสือ *พุทธธรรม* เอง ก็ไม่มีอะไรบกพร่องย่อหย่อนลงไป และแง่มุมในเรื่องนี้ ถ้าจะยังคงค้างกันอยู่ ก็จะไม่ปลอดภัยไปจากหนังสือ *พุทธธรรม*

เรื่องที่พูดมาตรงนี้ เป็นการบอกด้วยว่า ถ้าพระคิกฤทธิ บรรารณชาติมีความจริงใจ ต้องการให้หนังสือ “พุทธวจนะ” ที่ตนจัดทำขึ้น เป็นหนังสือรวมคำแปลเลือกสรรที่ดีแท้จริง ไม่ว่าจะพระคิกฤทธิจะเลือกคัดคำแปลพุทธวจนะมาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับไหน ตั้งแต่ฉบับที่ท่านเรียกผิดๆ ว่าเป็นสยามรัฐ ตลอดจนจนหนังสือแปลพระไตรปิฎกไม่ว่าเล่มใดๆ ก็มีงานใหญ่รอหน้า ที่จะต้องตรวจสอบแก้ไขคำแปลในหนังสือพุทธวจนะของตน นั้น ให้ถูกต้องตรงตามพระไตรปิฎกบาลีอย่างดีที่สุด

เมื่อทำงานนี้โดยซื่อตรงอย่างดีที่สุดแล้ว หนังสือพุทธวจนะของพระคิกฤทธิก็จะมีฐานะเป็นหนังสือรวมคำแปลพุทธวจนะที่ดี แม้ว่าถึงอย่างไร ก็ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในชั้นตัดสินชี้ขาดไม่ได้ และไม่สามารถแทนที่พระไตรปิฎกบาลีได้เลย

ได้พูดมายี่ดียว เป็นเรื่องที่มีมุ่งให้ทุกท่านทุกคนสบายใจ โดยอยากให้การแก้ปัญหาเป็นไปด้วยดี โดยความเห็นใจเข้าใจ ในขณะที่ก็ไม่สูญเสียประโยชน์ของส่วนรวมอันจะต้องรักษาไว้ อย่างน้อยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ พอที่จะอยู่ได้กับความจริงความถูกต้อง